

$$\begin{array}{r} 25091 \\ - 20 = 23 \end{array}$$

శ్రీ

కావ్యాలంకారచూడామణి.

ప్రథమోల్లాసము.

- శ్రీవాగాస్పదయోః పరస్పరయుజోః శ్రుత్యుత్సవశ్లాఘయోః
రాగాలాపనిరూఢయో ర్యతిగణవ్యాపారపారీణయోః
సారస్యశ్చిరీజేశయో రివ సదా సంగీతసాహిత్యయో
ర్విద్వద్విశ్రమహేతుకం విహరతాం చాశుక్యవిశ్వప్రభౌ. ౧.
- ఉ. పంకజముక్ దోఱంగి తదుపాంతచరన్తగుప్తప్రసక్తికిన్
గొంకి యుషాదిరూపములకున్ జనునాధునివితయక్కున్
గింకిరి గాఁగ లచ్చి తిలకించి యజస్రము నుండుఁగాత ని
శృంకఁ జశుక్యవిశ్వమనుజప్రభుపుణ్యకటాక్షదృష్టులన్. ౨.
౧. వరచతురాననప్రతిభ వాసికి నెక్కఁ బదక్రమంబులన్
దిరుగుచు నంగవిభ్రమము ధీముకురంబులఁ గానిపించుచున్
సరసవచస్సప్రితి యగుచామ యలంకృతులన్ దనర్చి సు
స్థితఁ జశుక్యవిశ్వమపుచ్చిత్తమునన్ బాలుపారు చుండెడున్. ౩.
- శ్రీకంఠమాదాగ్రశృంగారకరణ మే రాజున కన్వయారంభగురుండు
చాశుక్యవంశభూషణము శ్రీవిష్ణవ ధానుఁ డేమహిశుతాతలకుఁ దాత
భ్రష్టతమారారామభీముండు చాశుక్య భీముఁ డేన్వపకులాభికి విధుండు
రాజమహేంద్రపురస్థాత రాజన రేంద్రుఁ డెక్కువతాత యేవిభునకు
తే. నంద్రదశదానవోపేంద్రుఁ డగునుపేంద్ర
ధరణివల్లభుఁ డేరాజుతండితండి
ఘనుఁ డుపేంద్రాఖ్యుఁ డెవ్వనిఁ గన్నతండి
యతఁడు విశ్వేశ్వరుండు లక్కమాంబసుతుఁడు. ౪.
౧. సర్వశ్రీఁ దనపేరివాఁ డగుటచే సంతృప్తచేతస్కుఁ డై
సర్వజ్ఞత్వము రాజశేఖరతయున్ శంభుత్వము నిశ్శవా
ధోర్విభతకతు విశ్వనాథుండు వ్రుం డోజించెఁ గా కున్న నీ
దుర్వార ప్రతిభాతిభాగ్యశుభదస్తుత్యత్వమున్ గల్గునే. ౫.

ఉ. అశ్రుతవైరివర్గుడు సమాశ్రితభర్గుడు దివ్యవాహినీ
విశ్రుతకీర్తి పుణ్యగుణవేషవిభూషితమూర్తి మానసో
న్మిత్రరాజనీతి యధమీకృతభూవరభూతి సర్వలో
కాశ్రయచక్రవర్తి సమవారిచమూసమవర్తి శూరతత్క.

౬

సీ. లక్ష్మీధర్మత్రయపూలనప్రాధిమ రాజనారాయణప్రభ వహించి
హవ్యకవ్యాధానిత్యప్రదానవ్యాప్తి సర్వలోకాశ్రయక్షమతుఁ జెంది
త్రస్తశస్త్రాఖిలోద్ధరణక్రియాసిద్ధి ధరణీవరాహశబ్దమునఁ బేర్చి
గర్వితారాతివిఖండనాదారతఁ గరవాలభైరవఖ్యాతి వడసి

తే. కదనభీతులఁ బులు మేపి కాచి రాయ

గండగోపాలబిరుదసంగతిఁ దనర్చి

యవనిఁ బొగఁ జొందు బహువిజయప్రవర్తి

చారుచాళుక్యవిశ్వేశ చక్రవర్తి.

౭

ఉ. ఎందుఁ జతుకృపితృప్తగణేశ్వరురాయకతారిసాళువ

స్పందన మొప్పఁ జెప్ప బహుపక్షబలంబునఁ గందుఁ జెంది మి

న్నందినరాజహంసనివహంబులఁ బట్టి వధించి సన్నతిక

బొందినధార్తరాష్ట్రమలపూగములకొ గరుణించు నాజాలక.

౮

వ. మఱియునుక.

సీ. వేదశాస్త్రరహస్య విధు లెల్లఁ బరికించి సవిఁ జతుర్వర్ణప్రశస్తి నొంది

రాజవిద్యాతంత్రక్రిసంభావించి వర్ణక్రమంబుల వల నెఱింగి

జ్యోతిషాయుర్వేదసంగతి నెగఁ జొంది సంగీతసాహిత్యసరణి నేర్చి

తుగగేధరోహణాదుల విశ్రుతికి నెక్కి యాయుధవిద్యల నలిశయ్యి

తే. యచట నచ్చట నున్న కావ్యాగమములఁ

జెలఁగి సత్కవిసౌకర్యసిద్ధికోటను

నొక్కచోటనె యొడఁగూర్చు నుత్సహించి

సత్కలావర్తి విశ్వేశచక్రవర్తి.

౯

వ. ననుఁ గావ్యక్రమవేది నర్చితబుధానంబాదగాలోకితుక

మనితశ్రీగిరిజేశపాదయుగళుక మాన్యుక గళాకాశలక

వినుతుక గౌళిగోత్రుఁ బెద్దన సుధీవిఖ్యాతు రావించి స

ద్వినయం బొప్పఁగ నాదరించి తగ నావిశ్వేశ్వరుం డిట్లనుక.—

౧౦

ఉ. భావరసప్రపంచమున బర్వనలంకృతలక్షణంబు, ఛం

దోవిచితిప్రచారము, గుతూహలదస్సురదండ్రదేశభా

సాక్షిభప్రసంగములచందము, నందముగా నొనర్చి వి
ద్యావిధి గానిపించుటగదా చతురత్వ మనంగ మేదినికె. —

౧౧.

క. అను నవ్వీశ్వరవిభు ననుమతి యనునూత్న పాత మాధారముగా
ఘనరసరత్నాకరమునఁ గనుఁగొని యెడఁగూర్చి యిత్తు కబ్బపుములులకె.

౧౨.

మస్త్రింతములు.

క. లక్ష్మీపుత్తునకు నుచేంద్రత్వైవరసందనునకు ధర్మజ్ఞానకుకె
లక్ష్మీవిభేదనలాఘవ లక్ష్మణునకు సర్వశాస్త్రులంపటమలికికె.

౧౩.

క. సింధురసత్తునకు మరు త్సింధు రస క్రీడ దహిత తృప్తికరునకుకె
బంధురకుభానుభవునకు బంధురమావృద్ధికరణబహువిధవునకె.

౧౪.

క. చాళుక్యవిశ్వధరణీ పాలునకు నమన్న పాలపరిపాలునకుకె
శ్రీలునకు సమరవిజయ శ్రీలలానాశ్లేష సౌఖ్యశీలున కెపుడుకె.

౧౫.

ప. అభ్యుదయపరంపరల కకంపితస్థితియావహిల్లునట్టుగా మద్వచోగనియం బగుకా
వ్యాలంకారమాడామణి యను నలంకార లక్షణంబునకుఁ బ్రథమావతరణంబెట్టి దనిన.

చ. సరళవిరాజదుచ్చరణశస్త్రము వణము, వణపంక్తివి
స్త్రము పదంబు, తత్పదవితానము వాక్యము, వాక్యభేదనుం
దరతర మగ్ధ, మగ్ధఘనతత్త్వవిబుధము భావ, మట్టిభా
వరుచిరసుప్రసన్న విభవంబు రసం బొడఁ గూర్చు నేర్చినకె.

౧౬.

భావము.

క. బహిరగ్ధాలంబనమై విహరించు మనోవికారి విలసితము సుమీ
విహిత మగు భావ మన; నది మహి విజ్ఞానంబు నా సుమతులం బఁడఁగొకె.

౧౭.

క. ఘనవిజ్ఞానం బాత్మకు మనసుననే గలుగు నట్టిమనసున కిబ్బకె
కనదింద్రియములచేతకె వినఁగా వీనులకు నొదవు కేసయస్రాస్థికె.

౧౮.

భావభేదములు.

తే. అట్టి విజ్ఞానకలిత మై యమరుభావ
మాత్మఁ బ్రవృత్త మై విభా వానుభావ
సాత్త్విక వ్యవభిచారి సంజ్ఞలఁ దనర్చు
నాల్గుతేజఁగుల రసనిదానంబు గాఁగ.

౧౯.

క. నవరసవిస్ఫుటకరణ ప్రవణము లగు నుచితరుచివిభావము లెల్లకె
పరిధస్త్రీపురుషులయం దకలశముగఁ బడెముఁ దోయ నగ న కలెద్రు.

౨౦.

వి భా వ ము లు.

ఆ. అవ్యభావ మొప్పు నాలంబనంబు ను

ద్వీపనంబు నాఁగ ద్వివిధ మగుచు

నిఖిల రస విబోధ నిగ్తాణ కరణంబు

లితైఃసంగు లెల్ల నెఱుంగ వలయు.

౨౨.

లి ల ం బ న వి భా వ ము.

క. ఆలంబనంబు నాఁగ ర సాలంబన మైనరూపయావనకాంతి

శ్రీలావణ్యాదిక. మది మూలము తద్వ్యక్తికిఁ బ్రమోదప్రద మై.

౨౩.

ఉ దా హ ర ñ ము.

చ. నెలవుల నిండుచున్నఁగవ నిక్కును, గామునితూపుకై వడికై

వెలిఁగెడు రూపవిభ్రమము, విద్యదుదారతఁ డేజరిల్లుఁ జూ

పులజిగి, సొంపు వెట్టనివిభూషణ మై మెయి సంతకంతకుకొ

బలియుఁ, జశుక్యవిశ్వజనపాలునిమన్న నఁ గన్నయింతికికై.

౨౪.

ఉ ద్వీ ప న వి భా వ ము.

క. చలియింపక రస మింపుల నొలయుచు నెవ్వనిచేత సుద్దీపింమికై

గలఁగొన బుధులకు నవి యి మ్ముల సుద్దీపనవిభావములు నాఁ బరఁగొనకై.

౨౫.

క. ఆలంబనోక్తగుణములు నాలంబనచేష్టితములు హారాలంకా

రాళియు నుత్సవలీలలు సొలికై జతురాహ్వయంబు లుద్దీపనముల్.

౨౬.

సీ. రూప లావణ్య తారుణ్యాది శారీర గుణము లాలంబనగుణము లరయ,

నంగ నోచిత భావ హావ హే లాది వింశతియుఁ జేష్టితము లై సంచరించు,

హార కేయూర మంజీర కంకణ కంఠికాదు లలంకరజాఖ్యుఁ జెందు,

సుపవన జల చంద్రి కోత్స వార్తవ లీల లాత్మ విహారంబు లనఁగఁ బరఁగ,

తే. నిట్టి యుద్దీపన విభావ హిత విసౌద

విభవములఁ బొందుఁ జాశుక్యవిశ్వవిభుఁడు

ఆలరుపిల్తునిభంగి జయంతులీల

భద్రుచందమున నలకూబరునిపగిది.

౨౭

అ ను భా వ ము లు.

కా. భ్రూ తా రాసన రాగ ద్వ గిల్లననంబుల్ పాణిపాదాంగవా

కాచ్ఛతుర్యంబును నోష్ఠకంపనము నాఁగం జేర్చు చేష్టాసము

- ద్యూతం దై యనుభూత మై రసము సాంపుక జెందుటక జేసి వి
భ్యాతం దై యనుభూత మొప్పు లలితవ్యక్తాకృతిక దోచుచుక. ౨౮.
- చ. వదనవికాసముక, బొలయు చాలికచూపులు, లేతస్థిత్తో
బొదలెడితారకల్, బొమల పొ ల్గుగుపోకలు, మోవికెంపువై
గదరెడిచిన్నినవ్వు, చెలికల్లెల కందము సేయుమాటలుక,
సుదతి చళుక్యశివ్యస్వపసుందరు జెందుట జెప్ప నొ ప్పుగుక. ౨౯.

సాత్త్విక భావములు.

- తే. సత్త్వ మన మనోవృత్తి, తజ్జంబు లైన
భావములు సాత్త్వికము లష్టభావితములు,
స్తంభి రోమాంచ బాష్ప వైస్వర్య కంప
వలయ వైవర్యా ఘమక సంజ్ఞ లం దనర్పు. 3౦.
- స్తంభము.

- క. మే నెఱుంగ కున్నయునికిన నానాభయహాషకదశకనశ్రవణములక
ప్రానుపడి యునికి చేప్తా హీనస్తంభంబు నాఁగ నెఱుంగఁగ వలయుక. 3౧.
- క. చాళుక్యశివునిఖేల తోగ్గలధ్వజపటముఁ జూచి క్రొవ్వటి, యని ను
తొలస్తంభస్థితికి న్బాలుపడుక బగఱ సాలభంజిక వోలెక. 3౨.

రోమాంచము.

- క. ఆనందాతిశయంబునఁ గానఁ బడుట రోమహాషకల్పనము సుమీ
మానితరోమాంచం బనఁ గా నిచ్చస్పశకన స్రకాశనవిధులక. 33.
- క. మనమున విశ్వేశ్వరు నిడి కొవి గాఢాలింగనములఁ గొఱలెడిచోటక
దనోవునఁ బొడమెడిపులకలు వనితకు రాగాంకురములవడువున నొప్పుక. 3౪.

అశ్రువు.

- క. అలిదుఃఖహాషకాదులఁ బ్రతిపాదిత మైన శేత్రపాథకణాసం
హతి యశ్రు వంద్రు, నఖముఖ కృతమాగ్ధనవిధులు దానిక్రియ లరయంగక. 3౫.
- క. ఆలములో విశ్వేశస్వ పాలునికరవాలు మెఱయఁ బరస్పరపనితా
లోలనయనాంబుదరెలులు వాలాయము గురియు నశ్రువహం బోలిక. 3౬.

వైస్వర్యము.

- క. భయరోషహాషకాదుల నియతం బగుగద్గదధ్వనిత్వం బది ని
శ్చయముగ వైస్వర్యం బగు రయవాగుచ్చరణసరణిధిపం బగుటక. 3౭.

- క. రాగమున నలుక దేనిగ నాగతుఁ డగువశ్యపేభునియాలోకముచే
రాగాలాప్రక్రమము పి రాగాలాప్రక్రమముగ రమణి కలంగెకె. ౩౮.

కంఠము.

- క. ఉక్తికి భయ దయితాలోకన హ హాది రుజులు లో నగుదానన్
జేహూఁ గంప మంగ వ్యాకులచలనాది నెఱుంగవచ్చు నైలియన్. ౩౯.

- క. మృదులతరచంద్రహాసము గదలించుచు శుక్యవిభునిఁ గని భీరువు లై
మదపిమతులు వదవద వణఁ కుడు గాలఁ డుపేంద్రపుత్రికుఁడు గానఁ జూచి.

ప్రళయము.

- క. ప్రళయము నా సుఖదుఃఖా దుల నింద్రియమూర్ఛానంబు దొఱఁగుట, దానికె
దెలియునది భూమిపతన స్థలితాకాగములచేతఁ గనుఁగొని చతురుల్. ౪౦.

- క. ఇమ్మి నుపేంద్రపుత్రికుఁడు సమ్మోహనమూర్తిఁ యగుట సత్యం, బతనికె
నెమ్మి గనుఁగొన్నయింటికి నెమ్మది మూర్ఖిల్లి మేను నిలువక సడలుకె. ౪౧.

వైరవ్యూహము.

- క. మద రోష విషా దాదులఁ గదరెడుఁసహజాంగరుచిపిక్వమునకుఁ బే
కొదవును వైరవ్యూహం బన, నది వణఁవృత్త్యయమున నగుఁ దెలియంగెకె.

- క. సారమతి విశ్వనృపతిని గోరిన సమకూట హస్తై కోర్కెలు ధరణికె?
గౌరయశ్చస్సరణంబున సారూప్యపదంబు గలిగెఁ జాముకు నొడలకె. ౪౨.

స్వేదము.

- క. దయితాలింగనసురత ప్రయాసకలనములఁ జెమరు నాటిల్లు మిథః
ప్రియదంపతులకు, నది గా త్రయుతార్ద్రత్వమునఁ దెలియఁ దగుఁ జతురులకుకె.

- క. ఇల విశ్వనృపతిచంద్రుని లలితకరస్పృశనములఁ లలన గరంగెకె,
దలపోయ దీనియెడ లి మ్ముల నలవిధి చంద్రకాంతమునఁ జేసెఁ జూచి. ౪౩.

సంఘాతభావములు.

- తే. స్థాయిభావంబునందు నిత్యత్వ ముడిగి
వ్యభిచరించుచు నభిభంగానివోలె
మోలిఁ బొడముచు నడఁగుచు నుంటఁజేసి
యెసఁగు సంఘాతిభావంబు లెఱుంగవలయు. ౪౪.

- సీ. గ్లాని నిర్వేద శంకా మదానూయలు నాలస్య దైన్య శ్ర మాహ్వయములు
స్ఫుటి మోహ చలతా చింతలును విషాద సుప్తి విభేద కాత్మక్యములును

నావేగ గర్వ హా మామపక నిద్రలు మ త్యపస్తాగ కోస్తాదములును
త్రా సోగతా జడతా వితగ్గుంబులు నవహిశ్థ ధృతి మగతాభిధములు
కే. వ్యాధియును ప్రీడయును నన వరుసఁ గృతుల
సాగు ముప్పుదిమూడు సంచారిభావ
చయము వాని నెఱుంగక జరుగ దండ్రు
రసవివేచనచాతుర్యరంజనంబు.

౪౮.

గ్లా ని.

క. మానస మెరియఁగ మేనికి నానాదౌర్బల్యకారణం బై యొగటకై
మాననిపశ్చాత్తాపము గ్లాని యనఁగఁ బరఁగు సుకవికల్పనవిధులకై.
క. క్రికరుఁ డగుపక్ష్యేశ్వరు భీకర ధరణీవరాహ బిరుద భరాత్ముకై
జేకొని మది ధరియించిన యాకోమలి క్లేశ ముడుప నింతులతరమే.

౪౯.

౫౦.

శంక.

క. ఇదియును నదియును నట్లయి యొడవెడునొకొ యనఁగఁ బొడము నూహా పోహా
స్పద మై చనుననుమానము మది శంక యనంగ బుద్ధిమంతుల కెక్కుకై.
క. స్తనితము శత్రుత్వనినదము విని ధాటీపటహనాదవిభ్రాంతి మొలుకై
వెనుకకు ముందఱిదెసకును జన శంకింపుదురు విశ్వజనపతిశత్రుల్.

౫౧.

౫౨.

నిర్వేదము.

క. దుర్విఫలత నీహ్యోదల దుర్వారప్రతిభ గలిగి తోఁవము మొదలై
పర్వడుచి త్రవ్యధచే నిర్వేదం బొదవు సోష్ఠనిశ్వసనంబై
క. ఈసూములేల సూమఁగ? నీ నవశిరోపచార మేటికి? నెలతెక
నూనుప విశ్వేశ్వరుఁడే; నానాఁటికి మనుప రాజనారాయణుఁడే.

౫౩.

౫౪.

మదము.

క. మదిరాకృతమోహము సం పదుదితహామము గళాదిపాటవమును స
మృదమున కుదయింపఁగ నా స్పదములు, దెలియంగవలయు భావజ్ఞు లిలకై.
క. కించి తప్ప ప దవి ద్యో దంచిత మదిరా మదావిలాత్తులనేర్పుల్
మించుఁ బెజరాచకొలుపుల, నించునె విశ్వేశమేదినిశ్వరుసభలొకై?

౫౫.

అనూయ.

క. పరబలమదవిద్యాసుం దరతలకు సహింపలేక తఱు చగుదోషా
చరణముగల్పించుటపే రరయ నసూయాభిధాన మై నెగ డొందుకై
క. ఈమహి విశ్వేశ్వరుచే శ్రీమహిమకై గన్న కవిగరిష్ఠ అనూయల్
నేమఱు భావించురు చిం తామణి సురధేను కల్పితరువులతోడకై.

౫౬.

౫౭.

ఆలస్యము.

- క. సాంధ్యగ నిజకృత్యంబుల మందోద్యోగంబు చేసి మగలుటను కదా
యెందును నాలస్యం, బీ చందం బతిప్రీతి నెఱుంగ జను జతురులకుఁ. ౧౯.
- క. చాళుక్యవేశ్యవిభుతో నాలమునకుఁ గడంగువిమతు లలసు లగుటయుఁక;
చాలంగ వన్నెలు నెట్టక యాలస్యము చేసి రచట నమరాంగనలుక. ౨౦.

దైన్యము.

- క. విపదాప్తి విత్తహరణ స్వపతినిరాకృతుల నుద్యవంబయ్యెడు త
త్కృపాత్వము దైన్యం బగుఁ గృప కాస్పదమగుచుఁ జూడఁ గృతపుణ్యులచేన్ ౨౧.
- క. పరగండభైరవునియు ధ్వజధాటిపటుత యెట్టిదో రిపుభూభృ
త్పురమాపురంధ్రముఖముల సరి నొక్కట దైన్య మందు జను లగయంగక. ౨౨.

శ్రమము.

- క. సురతక్లేశాయాసా తురనిగ్గమనాదికములఁ దోలెంచు శ్రమం;
బరసి తెలియంగవలయును దరశశ్వాసాది ఘర్జితమవిదళనలక. ౨౩.
- క. అడవులకై యద్రులకై యడుగుడుగున నలఁత వొడమ నడలుచుఁ జని రి
పడఁతుకలు పతులు మనుగడ నడరంగ గరవాలభైరవాగ్నులు నేయక. ౨౪.

స్మృతి.

- క. అమరఁ బురాకృతసుఖదుఃఖములం దలపోసి పోసి కనుఁగొనుటకు నై
నమిలోన్ముమితాననముగ నెమరుట సంస్మృతి యనంగ నెలకొనుఁ దలఁపక. ౨౫.
- ఉ. “ఈసురచాపదీప్తులకు నీడు సుమీ మన సాలరత్నపి
న్యాసము, లీతటిల్లతలయచ్చు గదా మన లాసికాతనూ
ల్లాసము, లీసుసూపలములం దెగడుక మన మాక్తికావళి
భాసము,” లంచు విశ్వజనపాలవిరోధి దలంచుఁ గానలక. ౨౬.

మోహము.

- క. భయదుఃఖానేశమహా మయచింతనవిధుల మెఱయ మలఁగొను మూర్ఖో
దయ మది మోహం బనఁ జను, నయుక్త మవివేకసరణి నగుఁ దెలియంగక. ౨౭.
- ఉ. అద్దముఁ జూచి బిట్టులుకు, నానతిఁ జేసినసంచలించు, న
మ్మదియ విశ్వనాథుపయి ముచ్చట చేసినయంతనుండి; యి
క్కడ్లి నెఱింగి చందురునిఁ గానఁగ నీరు, పికంబు గూయ న
న్నిద్రప్రమోత మాన్పుదురు, నెచ్చెలు లిచ్చ యెఱింగి నిచ్చలుక. ౨౮.

2. చొరగొనము.

చపలత.

2201
స. 37

- క. రాగజ్యేషాదులచే సాగెడు చంచలతపేరు చపలత, నిజవా
థాగోవిస్ఫురితవికా రాగతి నెఱుంగంగవలయు నంద్రు రసజ్ఞుల్. 29.
- ఉ. నెయ్యపుబోటి మున్ను చెవి నించినవారె లెఱుంగ కున్న యీ
గా తొయ్యలి విశ్వభూవిభుని దూరమునం గని రాగసక్త యై
తొయ్యపునవ్వు వాతెఱువ దెచ్చె, వడి న్నచమండలంబువై
బయ్యద చక్కఁ జేర్చె, బొలపంబు నమర్చె గటాక్షవీక్షులక. 20.

చింత.

- క. పిల్ల నల్లిష్టామనం బన నగు తలపోతపేరు వో చింత యనక;
మనసున నెలకొనుదానిక గమనది సంతాప హేతుకధ్యానమునక. 21.
- చ. తిరుముగ విశ్వభూవిభుండు దేర్చిన దేరక త్రోచి పిమ్మటక
దరుణి తదీశుతో వెన ముదంబున జన్నమనంబు ద్రిప్పగా
వెల వఱి చింతనొందు, పృథివీతల మూరక వ్రాయు, బోటులక
బరునడిఁ జూచి సిగ్గుపడు, బాయనిధీరత దూరు బుద్ధిలోక. 22.

విషాదము.

- క. అబ్బె దగులాభ మని మది నుబ్బెడుచో నంతరాయ మొనఁగూడుటయుక
బ్రబ్బికొను వెఱగుపా టిది నిబ్బరపువిషాద మనఁగ నెగడం జూడక. 23.
- క. 'ఇను డరగఁ, దిమిర మదె కను కని పర్వడు, విశ్వనాథుకడ కేఁగెద నే'
నని యొకమానిని దలఁపఁగ ఘనకరములు నిగుడ ధవళకరు డుదయించెక. 24.

సుప్తి.

- క. లీనేంద్రియ మై విషయ ధ్యానంబునఁ గొఱలునంతరంగములోన
స్థానబడు కలల కల్ల నిదానం బగు సుప్తి, దానిఁ దగు దెలియంగక. 25.
- క. నుత్పిచరితవిశ్వేశ్వర కృత్యము సంకల్పసుప్రకీర్ణము నగుసా
హిత్యమును మరగి సుప్తికి నిత్యత్యము గలుగఁ గోరు నెలఁతుక యెపుడుక. 26.

బోధము.

- క. ఇంద్రియములు చిత్తమున క తంద్రత లో నగుటఁ జెప్పఁ దగు బోధముగా,
యంద్రవికారవిలోచన సాంద్రవికారముల నెఱుంగఁ జను దజ్జ్ఞులకుక. 27.
- క. విశ్వేశ్వరుండు సాలిత విశ్వంభరుఁ డను ను బుధులు నేదప్రముఖా
నశ్వరవిద్యలయందె క శశ్వత్పరిబోధస్థిఁ జాటిరి లెక. 28.

బౌత్సక్యము.

- క. గురుబంధు ప్రియ ధరణీ వర వని తాలోకనాది వాంఛలచేత
 బరు వగు సౌత్సక్యము, త త్పరత నిలంబమునఁ గాన వచ్చుకొ డెలియకొ. ౭౯.
 క. ధరణీవరాహలక్ష్మణుఁ డెరిలక్ష్మి వహింప వచ్చునప్పుడు నగరీ
 తరుణులు తొడవులు వీడ్వడఁ బొరిందొడిగెడుకాతుకంబు పొల్పుగఁ జూడన్. ౮౦.

ఆ వే గ ము.

- క. ఆమితఃచిత్రతాలోచన సమయంబుల సంభ్రమించుసంభ్రమ మావే
 గము నాఁబడు; ననుచిత నిర్లమనస్థులనాదికములఁ గనుఁగొనవలయుకొ. ౮౧.
 క. సౌబగారువిశ్వభూవరు ప్రబలజయశ్రీలఁ జూడఁ బఱతెంచు తఱికొ
 గబరీకు చజఘనంబుల నిడిడత ననియాడఁ బురమునెలఁతలనడుముల్. ౮౨.

గర్వము.

- క. రిపుతనకానవాచాటము పిఫలాప్తోత్కంఠకథనవికటము రణలో
 లుపమును నగుభుజదర్పము నిపుణులు గర్వం బనంగ నెగడుచునుండుకొ. ౮౩.
 క. బాణకళాగర్వమునఁ గృ పాణాహంకారగరిమఁ బాటియె సమర
 శ్రేణీవీహారణవికట ట్కోణీశులు రాయగండ గోపాలునకుకొ. ౮౪.

హ ర్ష ము.

- క. దయితాలోకన విభవో దయ కదన స్తుతులవలనఁ దగ నుదయించుకొ
 బ్రయుతముదము హర్షం బం గయుతప్రసేవదపులకకలితం బగుచున్. ౮౫.
 క. కరవాలభైరవాంకుని కరవాలభుజంగి పోరఁ గడు హర్షించున్
 బరువడిఁ బరభూపాలక సరసప్రాణానిలముల సరిఁ జవిఁ గొనుచున్. ౮౬.

అమమకము.

- క. అపరాధులవై మనమునఁ గుపితాత్మన కుద్భవించుకోప మమమకం
 బుపగతమత్సరపాప వ్యవదేశంబులను నెఱుంగ నగుఁ జతురులకుకొ. ౮౭.
 క. పరబలములఁ గనుఁగొని జము కరణిం గనుఁగొనల నగ్ని కణము లురులు నీ
 వరగండ్రై రవునిభటవరుల యమర్షంబు పొగడవశమే పోరకొ! ౮౮.

ని ద్ర.

- క. అలవున నలసత సురతా కులతకొ బ్రణయోపపన్నకోపాదులచే
 నలవడు నిద్దుర, యది యి మ్ముల ముకుళితతనయనమాత్రమున నెఱుంగఁబడుకొ. ౮౯.
 చ. చెలువ చతుక్య విశ్వస్యపుచే మరుతూపుల నెల్ల గల్చి యొ
 ప్పుల సుఖనిద్ర నేయుతఱి బోటులచూపుల కిం పొనర్చు న

య్యలికముమీదఁ గ్రాలునలకాళియుఁ దిన్ననియూర్పుతావికిఁ
జెలఁగదుతేఱ్ఱట్లన్ జెలిమి నేయునుఁ గొంఱొకసేపు శయ్యవై.

౯౦.

మతి.

క. సహజాధా తత్త్వసంశయ మహితవినిర్వహణశక్తి మతి యనఁ బరఁగున్

మహురుద్భూతప్రతిభా విహరణమున నెఱుంగఁ దగు వివేకప్రాధిక్.

౯౧.

ఉ. పాయక కొల్చువారల నుపయ్యలఁ జేయుట, వైరులం బలో

పాయసుదర్శనాంచలవిభగ్నులఁ జేయుట, నుర్వి రాజనా

రాయణాఁ డంట, నిశ్చయమ యంచు నుద్ధండ్రులు విశ్వమేదినీ

నాయకు సత్ప్రభావకథనంబు మహిక్ బచరింతు లెప్పుడున్.

౯౨.

అపస్తారము.

క. భూతావేశక్లమమో హతురవికృతులఁ దనర్చి యాత్మలయం దు

ద్భూత మగు నపస్తారము, చేతొగతి నెఱుంగవలయు చేష్టాదులచేత్.

౯౩

క. భేరిరావంబులు విని వైరులు కరవాలజైరవభ్రాంతి నప

స్తారులగతిఁ బొగలునుఁ దల చీర లెఱుంగరు భయోపవిత్రి యెట్టిదయో !

౯౪.

ఉన్నాదము.

క. చిత్తప్రియవనితాహృతిఁ బిత్తోద్రేకమునఁ గలుగుఁ బృథులోన్నాదం

బిత్తెఱఁ గెఱుంగుఁడు తుల్య యత్రాచేతన సచేతనాదులయందున్.

౯౫.

మ. హరిణశ్రేణిఁ దురంగమప్రతతిగా నర్పించి మేఘంబులన్

గరులన్ జేసి ద్రుమంబులన్ భటులఁగా గల్పించి పోరాటసక్

నిరుగన్ జూతురు భ్రాంతు లై తఱుమ ధాత్రీపాలు రున్నాదకా

తరమిధిక్ బరగండభైరవునితోఁ దత్త త్రుదేశంబులన్.

౯౬.

త్రాసము.

క. చిత్తమున నున్నయరికిని హత్తెడుభయకలన త్రాస మనఁ జనుఁ గ్రూ రో

ద్వృత్త స్తవ దర్శనాదినిమిత్తంబులఁ బుట్టు నెఱింగి మెలఁగఁగవలయున్.

౯౭.

క. ధరణీవరాహుఁడేరీ విరావ మాల్పించి వైరిపీరులు వికృతా

తురు లై సాగర గిరి సరి దరణ్యదుర్గస్థలముల కరుగుదు రోలిన్.

౯౮.

ఉగ్రత.

క. దండించుచోట నుండెడు చండతపే రుగ్రతాఖ్యుఁ జనుఁ దెలియంగా

ఖండన తాడన తర్జన తుండనములచేత నెఱుంగుదురు భావజ్ఞుల్.

౯౯.

క. మ్రొక్కుట యిరువము లుడిగియు మ్రొక్కుం డటం నేయ కున్న మనుజుపతుల కా
యక్కిం మగుక శ్వేత్వరు దృక్కిలల గమరిపోక ద్రిమ్మగ వశమే. ౧౦౦.

జడత.

క. జడత యది కడు ముదంబునఁ బడునిష్టానిష్టకమ౯భంజనములచో
నడరెడుభయమోదాదులు దొడరెడునెడఁ బనులవరుసఁ దోఁపింపనిదై. ౧౦౧.

క. ప్రణయమున రాజనారా యణుఁ డతిశౌర్యముగఁ జేయునాదరణ శుభ
క్షణత్పై నఖిలనృపతులు ప్రణతిప్రణతులకుఁ జొరరు పరమోత్సుకు లై. ౧౦౨.

వితర్కము.

క. గుణగణవిగణోత్కర్షణ గణన వితర్కంబు; దానిఁ గనుఁగొనఁ దగు నై
పుణమునఁ జతురులు తత్కారణకార్యవిభేదబుద్ధిరసికతచేతక. ౧౦౩.

క. శ్రీవిశ్వవిభుఁడు చేసిన యావెరగుల కలుగవలయు నలగినపిదపక
భావింప నతఁడు ధీరుఁడు వావిరి ననుఁడేర్పఁ డతనువడిఁ బడవలయుక. ౧౦౪.

అ వ హి త్త.

క. కడు హన్యంబున మదిలో నడరెడుననురాగ మొప్పు నణఁచెడువెరవ
పుడఁదికి నవహిత్త యనం బడు నూత్న విచేష్టితములు పరికింపంగక. ౧౦౫.

క. అవిరళముగ విశ్వమహీధవుగములు పొగడుచోటఁ దద్గతమతి యై
చెవిఁ బెట్టుచు నొకముద్దియ చవిచదువులు గఱపెఁ గీరకాబంబులకుక. ౧౦౬.

ధృతి.

క. ఎట్టిపదార్థము లభిన్న నొట్టిడిన ట్లంట సొప నొల్లక మదిలో
గట్టి యగు దిట్టితన మది యిట్టిలముగ ధృతి యనంగ నెందుమఁ బగఁగుక. ౧౦౭.

క. చాళుక్యవిశ్వవిభుచే శ్రీలక దనరారుబుధులు చేకొన రవనీ
పాలానీతపటీరదుకూలాగురుచంద్రగంధకోటుల నైనక. ౧౦౮.

మ ర ణ ము.

క. గర భానల రో గాయధి విరహోదులవలన నగు వివేకింపంగా
మరణము, నయననిమిలన విరళశ్వా సాంగవర్ణవిధిఁ దెలియ నగుక. ౧౦౯.

క. కరవాలభైరవుని యని నరి చావక చచ్చినట్ల యటు పడి యుండెక
పారి నూర్పు లాఁచి తెప్పలు మరలింపక గాజావాటి మ్రాన్పడ భీతిక. ౧౧౦.

వ్యాధి.

క. జ్వరమున నైనను విరహ జ్వరమున నైనను దనమ౯సంతాపము వి
స్ఫురితవ్యాధి యనంబడు; శరీరసాదాదివిధులఁ జను దెలియంగక. ౧౧౧.

క. కేలేరియు నొడలు దడివినఁ, గోలంబము లూర్పులేఱిఖుల మండిపడుకొ,
చాళుక్యవిభునిఁ జూచిన బాలికపరితాప మెన్నఁ బని లే దింకకొ.

౧౧౩.

ప్రీ డ.

క. మెయిచెలుపులు పరికించుచు దయతునిఁ గట్టెదురఁ జూచి తల వంచినము
ద్రియసాబగు ప్రీడ యెఱుంగుఁడు నయనచ్చదలీనదశానప్రసరములకొ.

ఉ. వేడుకవిశ్వనాథవృద్ధివీరసుందరుఁ బిట్టు చూచి తో
డోడన సిగ్గు డగ్గఱుడుఁ దొంగలితెప్పలకప్పులోనఁ బి
ట్టాడెడుమాడ్కు లొప్పెఁ గుసుమాయుధతూణముఖంబునందు నూ
టాడెడుపువ్వుఁదూపు లన నంగనకుం దరశంపుఁజాయలకొ.

౧౧౪.

స్థాయిభావములు.

శే. ఆత్మసంభావితవిభావకానుభావ
సాత్త్విక వ్యభిచారి సంజ్ఞ లఁ దనర్పు
భావములచేత సువ్యక్తభంగు లైన
వాని రసీకులు స్థాయిభావంబు లంద్రు.

౧౧౬.

క. రతి హాస శోక రోషము లతులొత్సాహంబు భయసమాఖ్య జగుప్పా
కృతి విస్తయ శమములు నా సతతరసస్థాయిభావసంపద నొందుకొ.

౧౧౭.

రతి.

క. సుఖోగావాప్తికృతా రంభస్పృహసాంపుషేరు రతి యనఁ బరఁగుకొ
సంభృతచేతఃకుతుకవి జృంభణమున నెఱుంగఁ దగు రసికముఖ్యులగుకొ.

౧౧౮.

క. మంగళరూపవిలాసజి తాంగజాఁ డగువిశ్వనాథునంద మెలఁగు నీ
యంగనకోరిక సతతము శృంగారస్థానజాతచేష్టాంగక మై.

౧౧౯.

హాసము.

క. అలివికృతదర్శనాభా పితచేష్టాగతులచేతఁ జేపడుహాస
ప్రతిపాదన; మెఱుంగం దగుఁ జతురులు చేతోవికారసరసతచేతకొ.

౧౨౦.

క. చాళుక్యవిభునిఁ దలఁచిన హేలలు నీనుదుటిచేత నెఱిగిలి మనుడుకొ
రీలాహాసమునకు నా వాలము గావించె నింతి వదనొదరముకొ.

౧౨౧.

శోకము.

క. శోకం బనఁగను మదిలో నాకన్తికవిపదవాప్తి నడఁచెడుదుఃఖ
వ్యాకులత, దాని నెఱుంగుఁడు చేకొని రసభేదసిద్ధి చేరుటకొఱుకొ.

౧౨౨.

క. ఈకోలద్వజు ననిమెను బోకులచే నఱుంగడుపుఁ బొలిసినయరినా
రీకులము నెఱయ శోకం బాకారము దాల్చినట్టి యంగంబులతోక. ౧౨౩.

రోష ము.

క. పరకృతాత్కారాదుల నరు దగుకలుషంబు రోష మనఁగాఁ జేర్చుకొ
పొరిఁబొరిఁ గనలుచునుండెడు పరుసున నెఱుంగంగవలయు భావజ్ఞు లకుకొ.

క. ఏపొరిలోని నైనను నేపారుచకుకృతవిభుని యెసకపురూపా
టోపము దీపించుఁ గడుకొ రూపింపఁగఁ గల్గునమయరుద్రాకృతి యై. ౧౨౪.

ఉత్సాహ ము.

క. మత్సరమద్దనమును ద్రిజ గత్సంకీర్తితము నైనకడిమి నడరునా
సత్సాహస్రప్రయత్నం బుత్సాహం బనఁగఁ బరఁగు నురుతేజమునకొ. ౧౨౫.

క. శంకింపక సురవనితా శంకరు లగువిశ్వవిభునిసమదభటులకుకొ
బింకముగ మేను లుబ్ధినఁ గంకణములు విరిసె శౌర్యగరిమోత్పత్తికొ. ౧౨౬.

భయ ము.

క. భయ మనఁగఁ బూరుషత్వ వ్యయకరణం బగుచు సంతరంగమునందుకొ
క్షయమునకు వెఱచువెఱ పది నియతం బగుచుండుఁ బ్రాణినికరంబులకుకొ.

క. కరవాలభైరవునికర కరవాలప్రభలసౌబగు గలుగుటనె కదా
పరికింపఁగ నెచ్చటఁ బర ధరణీశతమోగుణంబు తలచూప దిలకొ. ౧౨౭.

జుగుప్స.

క. హేయాపాదకవస్తుని కాయశ్రవణావలోకకథనంబులచే
నాయత మగురోత సుమీ యేయెడలఁ జుగుప్స యనఁగ నింపులఁ జెఱుచుకొ.

క. బిరుదములు వెట్టుకొని తుది బిరుదాగ్రము నిలుప లేనిబిరుసునృపులకుకొ
బరికించి రోయు ననిమొన నరు దగుపరగండభైరవాంకుఁడు లీలకొ. ౧౨౮.

విస్తయ ము.

క. శ్రవణాలోకాపూర్వ ప్రవరచమత్కార మైనబంధురకృత్యం
బవని నగు విస్తయం బనఁ బ్రవీణు లెఱుంగంగవలయుఁ బ్రచుగప్రతిభకొ.

క. అసముఁ డగువిశ్వభూవిభు నసిధారాపీతజలము లరినారీదృ
గ్విసరములఁ దొరుఁగుచున్నవి కసుగందక విస్తయంబు గాదె తలం పకొ.

శయ ము.

క. దూరీకృతసంసారవి కారము శయ మనఁగ నిగమసారం బై వెం
పారు నది గలిగెనేని విచారము గడు నొప్పు నెపుడు నతురుల కల్లకొ.

క. చాళుక్యవిశ్వవిభుఁడు మ హీలనాపాలమున నెనక మెసంగుచో
నోలి యతీంద్రులు మనముల నాలవపురుషార్థసరణి ననిచిరి మిగులక.

౧౩౧.

మ. ఇది నానావిధభావబోధపద మిం దేరాజు రాజత్మశా
సదనం బై విహరించు నాతఁడుగదా సంగీతసాహిత్యసం
పదత్రోవం జనఁ జాలుఁ, జాలిన భవాపాయంబుఁ దూలించు స
మృదలీలక గృతకృత్యుడై నెగడు సమ్యక్రాజతేజోనిధి.

౧౩౨.

ఉ. సోమకులార్థిచంద్రుఁడు యశోధవళీకృ తదిగ్గజేంద్రుఁ డు
ర్వీమహిలాభిరాముఁడు నవీనభుజాబలరాముఁ డంగ నా
రామవసంతుఁ డున్న మితరాజజయంతుఁడు వైరిఘోరసం
క్రామధనంజయుండు రిపుకాననదావధనంజయుం డిలక.

౧౩౩.

క. కంఠీరవశూరుఁడు శ్రీ కంఠపద స్తరణవిగత కల్పఘః డనుహృ
త్కంఠగ్రహఖడ్గుఁడు వైకుంఠపరాక్రముఁడు కదఁకోవిదుఁ డెపుడుక.

౧౩౪.

మాలిని.

అతులవిభవశక్రం డర్థసంపన్న చక్రం
డతిసుగుణగరిష్ఠం డాత్మ విద్యావరిష్ఠం
డతసుతసువిలాసుం డంగ నాశీవికాసుం
డితరన్వపతిపూజ్యం డిద్ధరాజ్యండు నీతిన్.

౧౩౫.

గద్యము.

ఇతిశ్రీమదుమారమణ చరణారవిందవందన గోవిందామాత్యనందన
వివిధబుధవిధేయ విన్నకోటపెద్దయ నామధేయవిరిచితం బైన కావ్యా
లంకారమాడామణి యను నలంకారశాస్త్రంబున భావప్ర
పంచప్రకటనసముద్దేశ్యం బనఁ బ్రథమోల్లాసము.

ద్వితీయోల్లాసము.

- క. శ్రీలుండు ప్రణతావనిపతి మాళిమణిద్యుతిసమేతమంజీరుండు తే
 ణోలంకారుండు ధృతిసుర శైలుండు చాళుక్యవిశ్వజనపాలుఁ డిలక. ౧.
- కా. శ్రీ నిండాఁగ లోకరత్నకొఱకై సిద్ధించుటంజేసి ల
 శ్రీనాథుం డగునయ్యుపేంద్రుఁ డటు లేఁగెన్ గాన నీనూతన
 త్తనాథుం డగు విశ్వనాథునకు శృంగారాధినాథత్వ మెం
 తే నొప్పం బ్రణుతింప నంచుఁ గవు లుత్పేక్షింతు రెల్లప్పుడున్. ౨.
- క. కావున నుపేంద్రునకు ల శ్రీవనితయ తనయుఁ డైనశ్రీపశ్యేశ
 త్తవరునకుఁ బ్రియకరముగ భావితశృంగారరసముఁ బ్రణుతింతుఁ దగన్. ౩.
- క. ఉత్తవిభావాదులచే భక్తవస్త్రస్థాయిరూపభావంబులు ను
 వ్యక్తములై నిజగూణసం సక్తములై రసము లన రసత్వము నొందున్. ౪.
- తే. స్థాయిభావంబులకు ననుసారు లైన
 తద్విభావాదులను రసత్వంబు గలుగుఁ
 బరఁగ వెన్నుకు బాకసంప్రాప్తిజేసి
 తగుఘృతత్వంబు గలుగుచందమున నెపుడు. ౫.
- క. వినువారికిఁ గనువారికిఁ దనరువిభావానుభావ దర్శనచయముల్
 ఘనరసపోషకములునాఁ జనుఁ గవితానాట్యములఁ బ్రసన్నాకృతు లై. ౬.
- తే. ప్రోడలకుఁ గావ్యములయందుఁ బొందు రసము,
 ద్రష్టలకు నాట్యములయందుఁ దనరు రసము,
 స్ఫుటవిభావానుభావసంఘటనచేత
 సాత్త్వికవ్యభిచారిసంసక్తిచేత. ౭.
- క. రస మారోప్యం బగుటన్ బొసఁగదు నాట్యములయందుఁ, బొల్పగుఁ దత్త
 త్ప్రసరస్వరణముచేతన్ వెన సామాజికులయందు వేడ్కపి సెల వై. ౮.

శృంగారరసము.

- క. అతులానందాత్మిక యగు రతియె విభావాదిభావరంజనముల సంగ
వృత్తయై శృంగారరసా కృత్రిక జెందు మనెనురాగకీలితగతులకొ.
క. ద్వివిధం బగు శృంగారం బవిరళసంభోగసంభవాత్మకముచు గై
తవప్రపలంభజము నన యువతిప్రియజనులవలన నుదితం బగుచుకొ.

సంభోగ శృంగారము.

- క. అనులా పాలింగన దర్శన చుంబన మోదన ప్రసాధన విధులకొ
వనితలుఁ బతులుకొ దమలోఁ జెనయుట సంభోగజనితశృంగార మగుకొ.
మ. లలితస్విన్న కపోల మాననము, హేలాలోల మాలోకనా
వలనం, బుల్లసదంగ ముత్పలకసంవాసంబు, వృత్తస్తన
స్థలి మాల్యావృత, రంజితాధరము లజ్జాహాసభావంబు, నె
చ్చెలి కీసాంపు చళుక్కువిశ్వవిభుఁ డిచ్చెకొ జూచితే నిచ్చులుకొ. ౧౧.
తే. పంచదధభావకలితప్రపంచ మెల్లఁ
గలసి శృంగారరసపోషకంబ యండ్రు;
క్రమముతోడఁ బ్రయోగసంగతి యెఱింగి
కావ్యనాటకములఁ గూర్చు గనుట యొప్పు. ౧౩.
తే. ఇందు శృంగారరసమును నెసఁగఁ జేయు
వివిధభావాదికక్రియావింశతియును
నెఱుంగఁబడు భావకుల మది కేర్పడంగఁ
గవిత లక్షణలక్ష్యప్రకారములను. ౧౪.
క. అంగనలకు యావనగుణ శృంగారరసోపపన్న చేష్టలు నానా
భంగులయి యొప్పు నిరువది, యింగితముగఁ దత్ప్రకార మెఱుంగఁగ వలయుకొ. ౧౫.
క. ఆవింశతిలో భావము హావము హేలాభిధయును ననియెడు మూఁడుకొ
భావింప నంగజాతము, లావిధ మెఱుంగంగవలయు నయ్యయి గతులకొ. ౧౬.
తే. అలరు శోభయుఁ గాంతి దీప్తులును మధుర
తయుఁ బ్రగల్భత్వమును సదోదారతయును
ధీరతయు నాఁగఁ జేర్కొను తెఱుగు లేడు
పరఁగు సతుల కయత్న సంభవము లగుచు. ౧౭.
తే. చెలఁగు లీలా విలాస విచ్ఛిత్తి విభ్ర
మాహ్వాంబులు గిలకించితాభిధంబుఁ

గొరలు మోట్టాయితంబులు గుట్టమితము

సెనంగుబిబ్బోక లలిత విహృతులు వరుస.

౧౮.

క. పదియును వైస్సగ్గములు; విదితము లన్నియునుగూడి వింశతి యయ్యెక;

వదలక తల్లక్షణముల దదుదాహరణములు సెఱుంగఁ దగుఁ దజ్జ్ఞులకుక. ౧౯.

భావము.

క. అతినిర్వికారచేతో గతవృత్తివిశేష మరయఁగా సత్త్వము, త

త్పృతిపాద్యక్రియ భావము, సతతాలంకారకారి, చనుఁ దెలియంగక.

౨౦.

ఉ. ఆశిజనోపభోగవచనాగ్ధములం జెవిఁ బెట్టి, సిగ్గుతోఁ

గ్రాలెడువితచూపు కడగన్నులయం దిడి, మున్నువోలె వై

మాశ్చపుటాటకుక జొరదు మారుఁడు గల్లుట లో నెఱింగి, యీ

బాల చళుక్యవిశ్వజనపాలునిఁ జూచుట నిక్కువంబ పో.

౨౧.

హావము.

క. భావమ యిందుక వదన వ్యావళితవికాస మైన హావము, శృంగా

రావిర్యావనివాసయ; భూవల్లీమందచలనమున సెఱుంగఁబడుక.

౨౨.

చ. అరవిరితమ్మిలో వెడలునమ్మగుపమ్ములఁ గ్రేణి సేయుచుక

గరము విలోచనాంతములఁ గ్రాలెడుచూడ్ముల దందడించున

మ్మరుఁ డెడకాఁడుగా నొకతె మక్కువఁ గన్గొనె సిగ్గు ముందఱక

దిరుగఁ జళుక్యవిశ్వస్వపతిక జెలిచాటుననుండి వేడకక.

౨౩.

హేల.

క. హావము సువ్యక్త విలా సావహ మగునేని హేల యనఁగాఁ బరఁగుక

భావింపఁగ శృంగారము దైవాఱుచు నారఁబారఁ దనరుటచేతక.

౨౪.

కా. భూతారావళనంబు ఘక్త పులకాభోగింబు రాగంబునుక

జేతోజాతుఁడు తన్ను జోకుటఁ బ్రశంసింపక బ్రసన్నదిత

ప్రీతిక జూచెఁ బయోజనేత్ర కుతుకశ్రీపుష్పదృష్టిక్రియా

చాతుర్యంబులు చంద్రికక దెగడఁగాఁ జళుక్యవిశ్వేశ్వరుక.

౨౫.

ఈమూఁడును అంగఁగముద్భవములు.

శోభ.

తే. రూప యకావన లావణ్య రూఢిసాబగు

సుందరుల కెల్ల రసికులు శోభ యుండు;

దనరు నమోనృతుల్యగాత్రములయందుఁ

గడఁగి పెట్టిని తొడవయి కానఁబడుచు.

౨౬.

ఉ. కోరి చళుక్యనాథుకడకుఁ జనునిలికి రత్నకాంచనా

కారము లైనభూషణనికాయములం దడవంగ నేల; యీ

సూరెలఁ గ్రాలునంగములసోయగ మెంతకు లేదు చూడుఁడా

మారునిపూవుఁదూపులకు మాఱటరూప మనంగ నొప్పెడుకొ.

౨౭.

కాంతి.

క. ఆశోభయ రంజనగుణ పేశలయై మించుగలిగి బెరసిన విద్యా

కాశలులు కాంతి యందు ప్రకాశప్రతిభాప్తి నెఱుఁగఁగాఁ దగుబుద్ధికొ.

౨౮.

చ. కలపపుఁబూఁతలోన వెలిఁ గ్రమ్ముచుఁ బయ్యెదచీరమిఁద ను

జ్వల యగునంగకాంతి గరువంపునడం బాలుపారెఁ జూచితే

పాలఁతి కుపేంద్రపుత్రిపరిభోగమతికొ జనుచోట నెంతయుకొ

బలుచనివారిదంబు వెలిఁబర్వ శశిప్రభతోడ సాటియై.

౨౯

దీప్తి.

క. శస్త్ర మగుకాంతికల్పిత విస్తారము దీప్తి యనఁగ విలసిల్లు శరీ

రస్తుత గభస్తివిభవ నిరస్తాలంకారకరణ యగు సతి కొప్పకొ.

3౦.

మ. బలవద్విశ్వనరేంద్రుఁడౌ మదిలో భావించి యుగ్రాచలా

చలితధ్వంతగుహంతరంబులఁ బ్రవేశం బొప్పఁ గావెతు ర

స్థితాంఘ్రిప్రసరంబులకొ బ్రియవధూశారీరభూరిప్రభా

వలనంబుల్ కరదీపికావళులుగా వైరిక్షమావల్లభుల్.

3౧.

మాధుర్యము.

క. పొగ డొందనివస్తువుతోఁ దగిలియుఁ గడు హృద్య మగుటఁ దామాధుర్యం

బగు నప్రసిద్ధమండన లగనంబున నెఱుఁగఁ దగు విలాసకరం బై.

3౨.

ఉ. లాలితసిందువారముకుశలంబులపేరులు కర్ణకీలితా

లోలశరీరపుష్పములు లోఁద్రరంజనము మేనఁ జెంది ను

శ్రీల దనర్పఁ గ్రొవ్విరులఁ జేసినకానుక యిచ్చి సొంపుతో

బాల చళుక్యవిశ్వజనపాలుని మ్రోల వెలింగె సిగ్గునకొ.

33.

ప్రాగల్భ్యము.

క. ప్రీడోదితభయముకొ దగ వీడుట ప్రాగల్భ్య మనఁగ వెలఁదుల కొనరుకొ

ప్రాడతనం బై విద్యా ప్రేడితసంక్రీడనముల మెలఁగెడు నెడలకొ.

3౪.

మ. ఇల విశ్వేశ్వరచక్రవర్తిసభలో నీముగ్ధ భావింప ని
శృలలజ్జావతి యయ్యునుం దగు నెడకే సంగీతసాహిత్యవి
ద్యల విద్యన్నుతి కెక్కినట్టిదిగదా తర్కింప నత్యాశ్రయ
స్థలదత్యాతతసిద్ధులక విధిక శాచాతుర్య మొప్పుం జూమి. 3౧.
బౌదా ర్యము.

క. లలి సురతాయాసాదుల నలసియు విలసిల్లు కణక యాదార్య మగుక
లనకుఁ దగ మగుడనివే డ్కల నొసఁగుక దయితకాతుకప్రదచేష్టక. 3౨.

ఉ. కన్నులచెన్న హల్లకవికాసములోఁ బురణింప, బింకి పుకే
జన్నులమీఁది పెంజెమరు సాలమి నెన్న, మృదప్రచారి ము
త్సన్న పుస్తాలముం దెలుప, భామకు లోఁ దమకం బాకింతయుక
సన్నము గాక విశ్వనర నాథునివై దగులంబ చూచెడుక. 3౩.
ఈయాఱునొకటియు అయత్న సంభవములు.

ధైర్యము.

క. రూపింపఁ జిత్తసంభృత చాపల్యముచేత పుష్పచాపాదులచే
నేపఱక యుండుతాలిమి చూపట్టును హైర్య మనఁగ సుస్థిరబుద్ధిక. 3౪.

మ. పతి విశ్వేశుఁడు నాకు; నవ్వీభుఁడు చెప్పక సర్వలాకాశ్రయం;
డతఁ డేలాగు దలంచినక దలంప నీ; ప్రాణంబు నిత్యంబై? మా
రుత మాకంద మనోజ మాధవ మహారోషంబు నైరింప సం
స్తుతి సామాన్యమె? మాన మాభరణ మై శోభిల్లదే యెల్లడక? 3౫.
శ్రీ ల.

క. గలి వచ నాలోకన మి శ్రేతచేష్టలఁ బ్రియుని ననుకరించుటయ కదా
మఱి దలంప లీల యనఁ జను సతతమనోరంజన ప్రసాదం బగుచుక. ౪౦.

ఉ. చేరి చతుర్దశ్యవల్లభునిచెప్పినయట్లన నేయు నుత్తమ
శ్రీరమణీసరస్వతులచేతలు చిత్రము; లన్న కేంద్రఁ డె
వ్వారికి నేపదార్థము లవారిగ ని మ్మను నట్ల యిత్తు; ర
న్నారలకుక బ్రియానుకరణం బురుధర్మము కాదె యెప్పుడక. ౪౧.
విలాసము.

క. బిట్టు నిజప్రియు నంగన కట్టెదురక జూచి యంగకంబులమీఁదక
బుట్టించినయొద్దారము చిట్టాడుట యది విలాసవిహ్నం బగయక. ౪౨.

ఉ. పయ్యెదఁ జక్కఁ దీర్చుకరపల్లవముం, గడచూడ్కిలోన నిం
.పయ్యెడుసిగ్గుఁ, గుంతలము లల్లన వీనులపొంతఁ జేర్చున

త్రియ్యపుఁజెయ్యు, మన్నఁగునితేజపుబీజము లై తనర్పఁగాఁ,
దొయ్యలి చూచెఁ గోరికలు దొట్టిల విశ్వనరేంద్రచంద్రునికొ.

౪౩.

విచ్చిత్తి.

క. సురతాదులయెడ నల్పభరణం బై మెఱయుచున్న భావము తగ సుం

౧ దరులకు విచ్చిత్తి యనం బరఁగు నిజప్రథమరసవిభాసక మగుచుకొ.

౪౪.

ఉ. మంచివిభూషణావళులు మాని నవారణశాటకంబునుం

గొంచెపుహారముల్ చెలువుఁ గోరి ధరించినయింతి కామినీ

పంచశరాంకు విశ్వజనపాలునిఁ జూచి తనర్చెఁ జూడ్కికికొ

బంచప పల్లవప్రసవభాసిని యయ్యెడు తీగచాడునకొ.

౪౫.

విభ్రమము.

క. కిడుఁ గౌతుకాలిశయమునఁ దొడవులుఁ బూఁతలును దప్పఁ దొడుగుటచే న

య్యెడు సంభ్రమంబు విభ్రమ మడరుం బ్రియదర్శనాదులం దెల్లపుడుకొ.

౪౬.

మ. ఒకశ్రేతంబునఁ గజ్జలంబు నిడి వేటొక్కంట నర్పించ నొ

ల్లక యొక్కర్తు జయంగ నాపరిణయాలంకారవిశ్వత్సమా

పకునిం జూచె విలోచనప్రభలు విభ్రాజిల్ల నిద్దంబులై

వికచేదీవరపద్మతోరణగతికొ విప్పారి యొప్పారుచుకొ.

౪౭.

కిలకించితము.

క. లలనునిదెసఁ బ్రియ కబ్బెడు నలుకయు నెలనగవు గద్గదాలాపములుకొ

౧ గలరదితము ననియెడునిది కిలకించిత మనఁగఁ బరఁగఁ గేళిగతులకొ.

౪౮.

చ. అలుగు, విలోకనాంతముల నశ్రువులం బరఁగించు, చిన్ని న

వుల్లులు చిలికించి చేరి చనవుం దగవుం దళు కొత్త గద్గదో

క్తులు నిగిడించు, నిక్కమునకుం బులకించుఁ జెమర్చు, జూడుఁ డ

న్నెలతకు పిశ్వనాథుపయి నెక్కినుకూరిమిచంద మెట్టిదో!

౪౯.

మోట్టాయితము.

క. పతికిం దనమై దలఁ ప ద్భుత మని విని వనితమేను పొంగుట మోట్టా

యిత మండ్రు భావసూచన గతులం దెలియంగవలయుఁ గాముకు లెల్లకొ.

౫౦.

మ. ప్రమదం బారఁ జరుక్యవిశ్వవిభుశుంభద్దానధారాజితో

ఘముచేఁ బొంగుచు నంబరాభరణరంగత్కీర్తులం దాల్పుచుకొ

సుమనోవిస్ఫురదు త్తమాంగరుచులం జూపట్టు భూదేవి ని

త్యము నాథుం డెభేగామి యైన వలదా త త్తద్విజృంభక్రియల్.

౫౧.

కుట్టమితము.

క. పరిరంభజాధరక్షత పరిపీడదులసుఖంబు పటుదుఃఖముగా
దుగపిల్లుట కుట్టమితం; బరయఁగ నుపచారవిధుల నగుఁ దెలియంగఁ. గీ.౧.

మ. వనితా నేఁడు చళుక్యనాథుని మరుకొ వారింతుటకొ బీవర
స్తనకుంభాధరబింబమధ్యమున నా సౌగంధిక క్రేణిచేఁ
జన నర్పించెడు నీకు నీసుభగతాసంధాత విశ్వేశ్వరుం
డనియో కాక యుపేంద్రపుత్రుని డనియో యా చందముం జెప్పమా. గీ.౩.

బిభౌకము.

క. రాగమున నొండె, గర్వా భోగంబున నొండె, మొఱుగిపోవుట నొండెకొ,
వేగాదరణము పత్తిపై సాగమి బిభౌక మనఁగఁ జను నంగనకుకొ. గీ.౪.

ఉ. బుద్ధిమహీరమాసతులహత్తున నుండక సత్ప్రతాపసం
బద్ధసఖిత్య మొప్పుఁ జని భాసురకీర్తి దిగంతరంబులకొ
వృద్ధగుణానురక్తుఁ డని విశ్వనృపాలు నుతించు నెప్పుడుకొ
శుద్ధపతివ్రతాత్మికల సోఁకునె యెందు ననాదరక్రియల్. గీ.౫.

లలితము.

క. వికసితవర్తనమున నే వకవర్తనమునను రచితవచనములయెడకొ
సుకుమారాంగన్యాసము ప్రకటితముగ లలిత మంద్రు భావజ్ఞు లిలకొ. గీ.౬.

చ. కనుఁగొన నొప్పకంతమునఁ గానముఁ, బాణులఁ మంజులార్థక
ల్పనమును, దృగ్విశేషమున భావములుం, జరణక్రమంబులకొ
దనరు లయప్రపూర్ణ మగుతాళముఁ, గ్రాలఁగఁ బాత్ర యొర్తు రం
జనముగ నాడె నింపు వెదచల్లుచు విశ్వనృపాలునన్నిధికొ. గీ.౭.

విహృతి.

క. చెప్పుఁ దగుమాట సిగ్గునఁ జెప్పుక వెడ గప్పిపుచ్చుచేష్టాదులచే
నొప్పునది విహృతి, రసికుల కప్పుడు తగుఁ దెలియ నింగితాకారములకొ. గీ.౮.

ఉ. డెందము విన్న నయ్యె, నొకడిల్లఁదనం బొడఁగూడె మోముపై,
ముందఱిలాగు గాఁ దొడలు, ముచ్చటమాటల కాస చేసె, దీ
చందముఁ జెప్ప మన్న వెడసన్న పుసిగ్గున మ్రొగ్గుదూడ్కిచే
సుందరి చెప్పె విశ్వవిభుఁ జూచినకాముఁడు తన్ను సోకుటల్. గీ.౯.

ఈపదియును సైసర్గికములు.

వి ప్ర ల ం భ శ్చ ం గా ర ము.

క. లలితశ్రవణా లోకన కల హాసూయా ప్రవాసకలనల చేతకొ
 ౧ లిగెడు దశావిశేషము చెలువారంగ విప్రలంభశ్చంగార మగుకొ. ౬౦.

సీ. అదియుఁ జక్షుఃప్రీతి యన, నంతజిత్తసంగంబునా, మఱియు సకల్ప మనఁగ,
 నటఁ బ్రలాపంబు నా, నవల జాగర మన, నటుమీఁదఁ గార్వ్య సమాఖ్య మనఁగ,
 వెండియు విషయవిద్వేషంబు నాఁ, ద్రపాసంత్యక్త మనఁగ, సంజ్వర మనంగ,
 సుస్తాద మనఁగ, మూర్ఖాపగమం బన, మరణంబు నా, నిట్లు మానినులకు

తే. ననుగతద్వాదశావస్థ మై తనర్పు;
 బదియ దశలంఁడు కొందఱు ప్రాథజనులు;
 పరఁగు లక్షణములు నుదా హరణములును
 వరుసఁ జెప్పదుఁ దెలియంగ వలయు నిందు. ౬౧.

చ ట్టుః ప్రీ తి.

క. చక్షుఃప్రీతి యనం జను నక్షీణ విలాసగుణసమగ్రునిఁ బ్రీతికొ
 వీక్షించుకుతుక ; మది మరు నిక్షుధనుర్దండమునకు నె క్కెక్కించుకొ. ౬౨.

ఉ. ఉల్లముఁ జూపుచూపు, లన నొల్లనియుగ్గులు, విచ్చుస్సిగ్గులుకొ
 బెల్లుగఁ చేరుకొరికలుఁ, బెక్కులు మక్కువచక్కడంబులుకొ,
 మెల్లనె జాటుపయ్యెదయు, మిం చొలయం బులకించుమేను, రం
 జిల్లుఁ జకుకృవిశ్వస్థపశేఖరుఁ గన్గొనుపువ్వుఁబోణికికొ. ౬౩.

చి త్త స ం గ ము.

క. చిత్తాసంగం బన నా యత్తం బగుఁ బ్రతికృతి ప్రయత్నాద్విసుఖో
 త్పత్తికి నెల వగుచింతన, మత్తెఱఁగు మ సౌవికీర్ణ మై విలసిల్లుకొ. ౬౪.

ఉ. మానినిచూపులం దొరలి మానుగ విశ్వస్థుఁడౌఁ డేపుతో
 నానఁగ గారుకొన్న మనమా మన మాదట నాదరింప మిం
 పూన సుపేంద్రపుత్తుఁ డత డున్న పదం బని కాదె యక్కనకొ
 నూనపటిరపంకఘులు సొం పలరాచెడు సారెసారెకొ. ౬౫.

స ం క ల్ప ము.

క. చిత్తములో ననిశంబును మొత్తము లగుతలఁపుఁగూటములఁ బొందెడిచో
 జొత్తిల్లు చెమరుపులకల యొత్తుడు సకల్పదశకు నొనరినచిన్నెలో. ౬౬.

చ. అకట తలంచి చొక్కెదగ ద క్కలయిక్కల నున్న నున్నగా
లికి నెల దైన్యపువ్వుబొదలే పొద లే పులికింప నేల మి
న్నక యెలనాగ నాగరజనప్రియుఁ డయ్యెడువిశ్వనాథు శ
య్యకుఁ జనవచ్చు వచ్చుమరునమ్ములు వమ్ములు చేసె దంతటక.

౬౭.

ప్రలాపము.

క. ఇంతికిఁ బ్రలాప మనఁగాఁ గాంతగుణాలాపకథనకల్పన; యదియుం
సంతసము చేయు నుచితా గాంతరచనావిశేషణాదులచేతక.

౬౮.

ఉ. ఈగతిఁ జూతురే ! తగులరే తగులే తగులేమ లీధరక ?
రాగదుఁ దైనవిశ్వసృపురాకయ పో తగురాక నాను, లో
లో గమిగొన్న చూపుదొంగలుక దొగ లై విలసిల్లు ; దానిచే
సాగెడు నన్న రేంద్రనకు సద్విజరాజకళాధరత్వముక.

౬౯.

జాగరము.

క. వల్లభుఁ డెట్లును నబ్బమి మొల్లం బగుచింతఁ గన్న మోడ్చక మదిగో
నల్లల నుడుకుచునుండెడు తల్లిద మది జాగరాభిధానం బయ్యెక.

౭౦.

చ. నెలగలమేలురేలు చెలినిద్దరకుం బగ లయ్యెఁ, బెల్లువె
ల్లులఁ గొనువేడ్క లీనుపగలుం బగ లయ్యెను, దాన దీనికిం
గలువలు కన్న లంటయును నైవడి విశ్వసృపాలచంద్రుని
పలరగఁ జూచుటం గువలయప్రియుఁ డంటయు నిక్క మిక్కడక.

౭౧.

తనుకార్యము.

క. అంగనకు నెట్లు ప్రియుడైన సంగతి యరు దైనఁ గామసంతాపముచే
నంగములు డస్సిపోయిన భంగి తనుత్వంబు నాగఁ బరగుక జూడక.

౭౨.

చ. అటమట మేల ; యేలికొను మంగన ; నంగదభంగు లయ్యె న
క్కట కటకంబు లింతి ! కెడకత్తెలు నీకడనాడి పాడిరే
విటతలివింటదూపడనువింటఁ దొరంగుట నీగుణంబు లిం
తటఁ జల మేది మేదిని బొదలప్పుము విశ్వసృపాలమన్నధా.

౭౩.

విషయద్వేషము.

క. సద్వస్తువు లొల్లక విల సద్విద్యావిహరణంబు చాలించి వివే
కద్వారము గానమి విష యద్వేషము తెలియవలయు నప్రీతిమొయిక.

౭౪.

- ఉ. గీరసురాగ ముప్పులిలఁ గీరమణి రమణీజయంతుమై
గూరిమి గూరి మిక్కుటపుఁగోరిక లీరిక లెత్తఁ బల్కి తిం
పార నపారధీరగుఁడు డారయ నాపతి విశ్వనాథుఁ డా
మారుఁడు మారుతంబు నెలమవియుఁ గ్రించులు మించు లేటికిఁ. ౨౫.

త్రపానాశము.

- క. పాలఁతుక నిజదయితునికై కలమానధనంబు చాల గజిబిజి గాఁ డా
నిలువడియును గులగలియును దలఁపమయ త్రపావిశాశదశ యనఁ బరఁగుఁ. ౨౬.
- ఉ. క్రొన్న నగొన్న సిగ్గుదలగొన్న తలంపు నలంపకున్న నీ
నన్నుఁ జశుక్యవిశ్వ సరరాథుఁడు మన్న నలం బొదల్చు నీ
పన్నొడఁగూడినం జెలుల పా టొడఁబా టటుగాక యెట్లు నే
వెన్నెల నిల్చు గెల్చు ననవిల్చు నదల్తుఁ బికాదిసేనలఁ. ౨౭.

సంజ్వరము.

- క. శీతకరమదనకృతమును శీతలకగణోపచారజృంభితమును నై
యేతెంచుతాపభర మది నాతికి సంజ్వర మనంగ నలు వెడలించుఁ. ౨౮.
- ఉ. వే చని విశ్వనాథు గుణవిశ్రుతుఁ దోకొని వత్తు మంచు ము
న్నీ చెలు లెల్ల నన్న పలు కెల్లగఁ జూచితి నో మి చేల నా
కీ చలిమందు లేమిటికి నీవల నావలఁ దావలంబు లై
త్రోచి మొగంబువై దిరుగుతు మైద లూరడుఁగాక యింతటఁ. ౨౯.

మోహము.

- క. విరహవశవికలచేత శృరితోన్తాదంబు మోహసంజ్ఞం బరయఁ,
సారిది నచేతనచేతన పరిచితి సరి యగుట నెఱుంగఁబడుఁ జతురులకుఁ. ౩౦.
- ఉ. ఆతురపాటునో నిలుపుటద్దముదీప్తులు మాటునేయునో
నాతరుణీలలామ మనయాసలు గన్గొని 'వట్టిజాలి యీ
గోతుల కేల కేలఁ గొని క్రొన్నెల వెన్నెల మాయు టొప్పునే
యీతటి' నన్నచిన్ని పలు కెన్నరు విశ్వస్థపాలునన్నిధిఁ. ౩౧.

మూర్ఛ.

- క. అనయము నెప్పునమునఁ బాయనిసామ్యలపేరు మూర్ఛ యనఁగాఁ బరఁగుఁ,
దనరెడు నింద్రియగుణవర్తన వైకల్యమున నెఱుంగఁ దగుఁ దజ్జులకుఁ. ౩౨.

చ. మృదులత నెన్ని యన్నమును మెచ్చుడు విశ్వనరేంద్రశేఖరుం
డెదె యొక తేటిజోటి నడయాడెడు నింతియ యింతిమోమునక
వదలక నోమి నోమి యదనం గడగానగ లేమ లేమకై
మదిఁ బడదే కదే కరుణ మారుడు మారుడు కాఁడె యెప్పుడుకొ.

౮౩.

ద్వాదశదశ.

క. ద్వాదశదశయుం గలుగుఁ ద లోదరికిం బ్రియుండు బహువిధోపాయములకై
సాదరుండు గాక తక్కిన నాదశ యున్నట్లు చెప్పి రార్యులు కృతులకొ.

చ. తిలరులు తమ్ములుం గలువదండలు మాటికిఁ బాటి నేసె నా
వల వలరాజాతూపు లనవచ్చుట యెచ్చటఁ దోప దక్కనకై
జిలికిన చందనద్రవము చిక్కఁగ నిక్కడ కేఁగుదెంచితికొ

౮౪

జలముల మేల మేల సలిచక్కటి విశ్వస్థపాల యిత్తేకొ.

చ. పొలఁతుక చూచురా యబలపోతులు తేతులు విచ్చి, చన్నుఁగ్రే
వలఁ బలుమాటు గన్నెడు, నవస్థిత మొప్పుఁగ దర్పణంబులోఁ
బొలుచులలాటరేఖ గని బొట్టిడి సోలెడు, గ్రాలువాలుజూ
పుల మరుతూపులం దెగడఁ బూనెడు విశ్వస్థపాలుప్రాపునకొ.

౮౬.

ఇది ప్రిప్రలంభశృంగారద్వాదశశకము.

క. ఇప్పుడు చెప్పిన వన్నియు నొప్పుగు శృంగారరససదుపకరణము లై
చెప్పఁబడుచుండుఁ బలుకుల చొప్పున భావములు గవితఁ జొనుపఁగవలయుకొ.

న వ ర న ము లు.

క. క్రమమున శృంగారము హాస్యముఁ గరుణము రొద్ర వీర సంజ్ఞంబులు ఘో
రము బీభత్సము నద్భుత సమాఖ్య శాంతములు ననఁగఁ జను నవరసముల్.

తే. అందు శృంగారరసవిశేషాంతరములు

వితతములు గాఁగ మున్నె భాషితము లయ్యె

నింక హాస్యాదిరసముల నెనిమిదింటి

వరుసఁ జెప్పుదుఁ తెలియంగవలయుఁ గవులు.

౮౭.

హాస్యము.

క. దృష్టవిభావాదులచేఁ బుష్టం బగుహాస మందముగ హాస్య మగుకొ
శీఘ్రంబన మరయ వి శీఘ్రవిదూషకజనాదిచేష్టిత మగుచుకొ.

ఉ. కల్పకుజంబులం దెగడు, గామగవిం బ్రహసింపు, వట్టిసం

కల్పపురాయి నవ్వు, శిబి కర్ణులచాగము నేవగించు, న

స్వల్పవదాన్యవిశ్వజనవల్లభుచే సిరి నొందుయత్తురా
ట్యుల్పదూషకప్రతతి గర్వితరాజనభాంతకంగాలక.

౯౦.

తే. రూపభాషితవికృతు లుద్దీపనములు
ముఖవికాసాదు లనుభావములు వలంప

౧) నశ్రువైవర్ణ్య విస్వరతాదికములు
సాత్త్వికంబులు నాఁగ హాస్యమున కమరు.

౯౧.

తే. ఆశ్రుసంపాత చపలతా హర్షణాదు
లడరు సంచారిభావంబు లనుసరించి;

హాస్యభేదములు

హాస్య మాణుప్రకారంబు లై తనర్పు;

తత్స్వరూపంబు లెఱిగింతుఁ దగు నెఱుంగ.

క. స్థితమును హాసితము నను నీ ద్వితయము నుత్తమము నాఁగ దీపించు దగఁ;

స్థితము వికాసికపోలము, మితదర్శితరదన మైన మెఱయు హాసిత మై.

క. విహాసితమును బ్రహాసితము న్నశీ రెండును మధ్యమములు మదిఁ బరికింపక;

విహాసితము మృదులినదము, ప్రహాసితము శిరఃప్రకంపపరిమిత మరయక.

క. అపహాసితము నతిహాసితము నెఱుఁడును నధమంబు లనఁగ నేపారు; శిర

శ్చపలము నశ్రుయంతంబును నపహాసితము, మేను గదల నతిహాసిత మగుక.

కరుణము.

క. శోకము విభావముఖభా వాకలనము చేశఁ గరుణ మను రస మయ్యెక;

జేకూఠిన యతులితవిష దాకులితాలంబభావ మనఁగాఁ బరఁగుక.

మ. తనరం బుత్త్రకశత్రమిత్రమిళితార్థస్వాంతుఁ డై శాత్రవుం

డిని భక్తికై బ్రణమిల్లినకై బ్రకటరాజ్యశ్రీలు ప్రాపించుఁ జ

క్రమి విశ్వేశ్వరచక్రవర్తికరుణం; గాకున్న నవ్వెరి మా

త్సన్నిచందంబునఁ బాండుభంగి ద్రవిడతోఁజీశుభావంబునకై

జను దీనుం డయి పీనుఁ డై కృపణుఁ డై సంతప్తుఁ డై లుప్తుఁ డై.

౯౨.

తే. అనిశకృతభేదపర్యటనాదికములు

వరుస నుద్దీపనవిభావపరికరములు;

రూఢ పరిచేవన శ్వాస రోదనములు

౯౩.

పరఁగుననుభావములు గాఁగఁ గరుణమునకు.

తే. సంభ వైస్వర్య బాష్పము ల్సాత్త్వికములు;

మగణ సంభ్రమ దీనతో న్నాదములును

బాడ్యచింతాదులును నపస్తాగతియుఁ

బటబువిషాదంబు సంచారిభావదశలు.

౧౦౦.

రౌద్రము.

క. క్రోధము రౌద్రరసం బగు సాధువిభావాదికముల సంపుష్టం బై;

ద్వైధం బగు మాత్సర్య విరోధంబులఁ; దెలియఁ దగు నిరూపణవిధులక. ౧౦౧.

మాత్సర్యరౌద్రము.

మ. అని రోషించిన వీరభద్రుకరణి న్బ్రాపించుచు, బ్రాపించి చ

య్యన రుద్రోద్ధతిఁ జెందుఁ, జెంది వికటోగ్రాటోపముక జూపుఁ, జూ

పి నటత్త్యంబకులీలఁ బేర్పుఁ, బిదపక భీమాకృతిక జేకొనుక;

జనునే మార్కొన మత్సరాహితులకుం జాళుక్యవిశ్వేశ్వరుక. ౧౦౨.

విద్వేషరౌద్రము.

కా. దృక్పేలిం గరవాలభైరవుఁడు విద్వేషించి విద్వేషులక

జెక్కుక, జక్కుడుచుక, బలంబు నెఱపుం, జెండాడు, ఖండించు, ను

బ్బెక్కించుం, బడవైచు, నెంచు, బొడ మాయించుక, బిశాచావలిం

జొక్కించుక భటఘాటకామిషకృతస్థూలోపహారంబులక. ౧౦౩.

క. క్రమమున మాత్సర్యద్వేషము లాలంబన మనంగఁ జనుఁ, దదృశు

సముచితచేష్టాదికములు రమణీయోద్దీపనములు రౌద్రంబునకుక. ౧౦౪.

క. అనుభావంబులు వికృతన యనరాగాధరవికంప నాదులు; ఘర్ష

స్వన గద్గద వైవర్ణ్య చ లనములు సాత్త్వికము లంద్రు లక్షణవేరుల్. ౧౦౫.

క. ఆయత మద చాపల్యా సూయా గర్వములు హర్ష సుభిఘ్నోహ

స్థేయోభా వోగ్రతలును బాయక సంచారు లనెడుభావము లరయక. ౧౦౬.

వీరము.

క. విహితవిభావాదులచేఁ బ్రహితోత్సాహంబ వీరరస మనఁ బరఁగుక,

బహువితరణకరుణాగణ మహిమంబులఁ ద్రివిధ మగుచు మలయుం గృతులక. ౧౦౭.

దానవీరము.

క. అతివితరణశూరతచే నతులబహిఃప్రాణ మైనయర్థము నర్థి

ప్రతతికి నెసఁగెడుసద్గుణ చతురత యిల దానవీరసజ్జం బడయుక. ౧౦౮.

కా. అల్పార్థిం బొడ చూచినంతటనె విశ్వాధీశ్వరుం డిచ్చు సు

కలాపార్థంబులకంఁ నె నర్థము నసంఖ్యాకంబుగా నున్న మ

త్కల్పానౌకమాకామధేనువులకుం గల్పించు జల్పాకవా
కృష్ణబుద్ధాత్మి నడంచి యల్పమని యాదార్యం బవార్యంబుగఁ.

౧౦౯.

దయావీరము.

క. అనువిలయంబున నైనను బస గల్గు నుదారసారభాషాదుల సా
హస రచనయ కరుణాత్మక రసవీరం బనఁగఁ బరఁగు రసికోత్సవ మై.

౧౧౦.

చ. చతురచళుకృతనాయకుని చారుతరత్తరవారిధార న
దృఢతపద మొంద వల్లభుఁడు పోయెడుఁ దోడనె కూడఁ బోయెదఁ,
నుతు లనిశ స్తనంధయులు ను మ్మని దాదికిఁ జెప్పి ప్రజ్వల
చ్చి త్తిభియంకపీఠమును జెందె నరాతివధూటి పోరిలోక.

౧౧౧.

యుద్ధవీరము.

క. పేరుకొని పోరిలో న పారపరాక్రమము నుభయబలములు వొగడఁ
దోరంబుగ విహరించు నుదారత రణవీర మనఁగఁ దనరుం గృతులక.

౧౧౨.

మ. అరుదారం బరగండభైరవుఁడు పీఠాకారుఁ డై వైరిభూ
వరుఁ దుండించి ఘృతాచికిం బ్రియునిగా వాలించు, విద్యేషము
ష్కరుఁ దూలించి తిలోత్తమాపటునిఁగాఁ గల్పించు, నత్యంతము
త్సరు రంభారమణీయుఁ జేయు నసిచే సంగ్రామరంగంబునక.

౧౧౩.

ఆ. దానవీరమునకుఁ దగుపాత్రమును, దయా

వీరమునకు దీనపూరుషుండు,

యుద్ధవీరమునకు బద్ధవైరంబు నా

లంబనములు భూతిలంబునందు.

౧౧౪.

క. దాన స్తవనంబులుఁ బటు దీనాలాపములు సమగదృష్టపటహని
స్వానంబులు వరుసను సం స్థానోద్దీపన విభావసంజ్ఞము లరయక.

౧౧౫.

ఆ. పటుముఖప్రసాదబాష్పశస్త్రాదులు

వరుసఁ దదనుభావవర్గ మండ్రు;

సాత్త్వికములు పులకసంఘాత వైవర్ణ్య

ఘర్షబిందువితతి క్రమముతోడ.

౧౧౬.

క. ఖీలి దానదయారణ సం గతులకు సంఘాతికములు గర్వ నదైవ్యా

కృతి హర్షంబులు మొదలగు వితతయథోచితనియోగవిధి నెఱుంగఁ దగుక.

౧౧౭.

భయానకము.

క. ఉక్తవిభవాదులఁ బ్రవృత్తం బగుభయమయగుభయానక మహితో
క్రైక్తవ్యాఘ్రాదులు నిర్ణీతాలంబనము లనఁగ నియతము లయ్యెక.

౧౧౮

ఉ. వితతభయానకం బయినవశ్యస్పృహలుపతాకవోలె మ

త్పతియు వరాహాలంఛనము దాల్చిన నున్నతి కెక్కి దండభా

సతయును సంబరాభరణసంపదయు న్ని యెల్లవైరులక

మతి దెరలించు నంచు వెతమాయ లొనర్తురు భీరు లద్రులక.

౧౧౯.

తే. వలయునుద్దీపనవిభావవగ్గ మరయ

సత్త్వగజహయపటహానిస్వనము లండ్రు.

కలుగు ననుభావములు సాత్త్వికములు దలఁప

భయ విమోహాదిసంచారిభావచయము.

౧౨౦.

బీభత్సము.

క. వరుసవిభావాదులచేఁ బెరుఁగుజుగుఘ్నయ తలంప బీభత్స మగుక

బరువడి రెండగు హేయా చరణమున విరక్తివలనఁ జను నెఱుఁగంగక.

౧౨౧.

జుగుప్సాబీభత్సము.

చ. జరపక విశ్వనాథునకు సత్యము దప్పినరాజు రాజ్యసం

హారణము నొంది దీనుఁ డయి యార్తి వెనంగొను మేనిపుండ్లనుం

బురు వగురక్తపూరముల బ్రుంగి పయింబయి సంతకంతకుక

దొరఁచెడిపుర్వలం గెలికి తోడుచు వేడును రచ్చపట్టులక.

౧౨౨.

వైరాగ్యబీభత్సము.

ఉ. ఎప్పుడుఁ గాఱుచొంగలకు నెత్తినచిప్పయుఁ బోని మోవియుక

జిప్పిలి రోతగాఁ గడుపుచీలినకప్పయుఁబోని యచ్చటుక

దప్పక సాముగాఁ దనర దప్పల మాటల కర్జమంచు నె

రొప్పలు వల్కు శాత్రవుల నొల్లఁడు విశ్వనరేంద్రుఁ డూఁకొనక.

౧౨౩.

తే. అతిజుగుప్సితములు నప్రియంబులును నా

లంబనములు, మదికి లాగు గాని

పూతిగంధవర్గములు తడుద్దీపనా

భ్యములు నాఁగ నెందు సలిశయిల్లు.

౧౨౪.

క. వదనాక్షి ఘ్రాణ రద చ్చద కూణన విధులపేరఁ జను ననుభావా

స్వదము లనంగాఁ, దదుచితసదమలపులకాదికములు సాత్త్వికములగుక.

౧౨౫.

తే. అందు సంచారిభావంబు లనఁగఁ బరఁగు

సముచితోద్వేగనిర్వేదశంకనములు

ధయ విషాదామయాహ్వయప్రభృతికములు
చతురు లెఱుంగంగఁ దగు నండు గృతులయందు.

౧౨౬.

అద్భుతము.

క. జనితవిభావాదల చే ననుగత మగు విస్తయంబ యద్భుత మనఁగా
జను, నాలంబన మశ్రుత వినుతచమత్కార మనఁగ విశ్రుత మయ్యెన్.

౧౨౭.

మ. శశికాంతంబులు సంతతార్ద్రతఁ గనుల జక్రాచలౌగ్రంబునన్,
బ్రశమం బొందు నితాంతసంతసుసముం బాతాళ గేహంబునన్,
భృశసంఘల్లతఁ జేకొనుం గుముదిసిబృందంబు మందాకినిన్,
విశదం బైన చక్రుకృభూవిభుయశోవృద్ధిప్రభావంబునన్.

౧౨౮.

తే. వరుస నుద్దిపనవిభావవర్గ మండు

మేదురాశ్చర్యతరవర్ణ నాదికములు,

చక్షు రాసన గండ విస్ఫారాణాదు

లడరు ననుభవములు నాఁగ నభిమతములు.

౧౨౯.

క. పులక స్వేద ప్రమదము లలవడు సాత్త్వికము లనఁగ, హస్తావేగా
దలు సంచారులు గాఁ జను, నలవడ యోజింపవలయు నయ్యెగతులన్.

౧౩౦.

శాంతరసము.

క. శమము విభావాదలచే నమరం బరిపుష్టమైన నది శాంత మగున్,
సమకొను నాలంబన మన నతులము శాశ్వతము నైవయజపద మరయన్.

౧౩౧.

శా. డంభాచారము లుజ్జగించి రిపుగాఢక్రీడ నిర్జించి లో

శుంభద్విద్యలఁ జేర్చి సద్గణములన్ శోభిల్లి శక్తిత్రయా

రంభిం బొప్పంగ రాజయోగవిదుఁ డై బ్రహ్మప్రబోధ స్థితిన్

శంభుక్రీచరణాగ్నలంబ్రబలు విశ్వత్సవరుం డెప్పడున్.

౧౩౨.

క. వేదాంతచతురసంభా మోదితకాతూహలంబు లుద్దిపనముల్

భేదేతరసమదర్శన వాదము లనుభావములు శివప్రసరంబుల్.

౧౩౩.

క. రోమాంశస్తంభాదలు నేమపు సాత్త్వికము లండు, నిర్వేదము వి

ద్యా మతి ధృత్యాదులు నభి రామవ్యభిచారిభావరచనం జెందున్.

౧౩౪.

సీ. శృంగార ముత్పలించితము విష్ణుఁడుగర్త, తొలుపుపోస్యము గణాధిపుఁడుతేడు,

కరుణ కాషాయంబు కాలుఁడు పతి, రాద్ర మవ్యక్తరక్తంబుహరుఁడు విభుఁడు,

వీరంబు గౌరంబు వృత్రారి పతి, భయా నకము ధూమము మహాకాలుఁ డీశుఁ,

డసితంబు బీభత్స మధిపతి నంది, యద్భుతము హేమాభ మంబుజభవుండు

౧౩౫.

తే. భర్త, శాంతంబు నిర్మలస్ఫటికనిభము

పరఁగునధిదైవతము బరబ్రహ్మ మండు;

• వివిధరసశాస్త్రవేది. లై వెలయునట్టి

కవుల కివి యెల్ల నెఱుంగుట కర్జ మెపుడు.

౧౩౬.

ఆ. ప్రథమరసము సామభవము వీరంబు ఋశ్వదసంభవంబు, వెలయురొద్ర

రస మథర్వనిగమరచితంబు, బీభత్స మది యజ్ఞప్రసూత మండ్రు బధులు.

౧౩౭.

తే. ఆది శృంగారజాతంబు హాస్యరసము, రూఢరొద్దోద్భవంబు కారుణ్యరసము,

పుట్టె వీరంబువలన నదృఢతసమాఖ్య, మడరు బీభత్సమునను భయానకంబు.

క. శాంతము సర్వోత్తరరుచి మంతం, బట్లగుట వైరమైత్రులు లే, వీ

చింతన మెఱుంగనికవి కవ గంతవ్యం బగునె రసవికాసప్రతిభల్.

౧౩౮.

తే. మున్ను శృంగారబీభత్సములకు నొంటి ;

దరులు తమలోన వీరభయానకములు ;

సమవిరోధంబు రాద్రాదృఢతముల కెపుడు ;

హాస్యకరుణంబులకుఁ బగ యనుదినంబు.

౧౩౯.

చ. తమతిమవంగడంబులకుఁ దప్పనిభావకదంబకంబుచే

నమరు రసంబు ; లంగకము లన్నిటికంటెఁ బరిస్ఫూటాకృతిక

బ్రనుద మొనర్చు నెద్ది యది ప్రత్యయ మంగి ; రసప్రవృద్ధికిక

గ్రమమున నితైఱుం గెఱుంగు కల్పన మొప్పు గవితృసిద్ధికిక.

౧౪౦.

క. సుఖుటితపదాగ్ధావా లఘుతరరసవత్ప్రబంధలంపటుఁ బతి భూ

మఘువుఁ డని నుతి యొనర్చురు రఘురామునిఁబోలెఁ బరశురాముఁబోలెక.

౧౪౧.

ఉ. తోయజమిత్రతేజ గూఢోపవివేకనవీనభోజ వి

ద్యాయన కంటకారసికహర్త మహారథినీహర్త గో

పాయితబంధవర్త బలభగ్నపరాచలదుర్గు నున్నమ

ద్రాయకటారిసాశునధురంధరు సత్ఫలవద్వసుంధరుక.

౧౪౨.

క. నారీజనమారుఁ జమూ వారీవినిపతిపవైరివారణ నానా

నూరిహితవిత్తరణగుణుక గౌరీపతిచరణకమలగంధానందుక.

౧౪౩.

మాలిని. సకలనిగమవేదిక జారుసంగీతమెదిక

సకరుణదృఢచిత్తుక సత్త్వసంజాతవృత్తుక

నికటినిధిసమాజుక సేత్వసంపద్విడౌజుక

గుకవిజనవిదూరుక గుంతితారాతివారుక.

గద్యము — ఇది శ్రీమదుమారమణచరణారవిందవందన గోవిందమాత్యనందన వివిధబుధ

విధేయ విన్న కోట పెద్దన నామధేయ రచితం బయిన కావ్యాలంకారమూలామణి

యను నలంకారశాస్త్రంబునందు రసప్రపంచప్రకటన సముద్దేశంబన్నది

ద్వితీయోల్లాసము.

తృ తీ యో గ్లా స ము.

క. శ్రీలోలాభీలాయత కోలధ్వజః గుపితయువతికుసుమధ్వజః జి
న్తూలస్థిత వృషభధ్వజః దాలధ్వజః సుగ్రసమర తత్పరకేలికా. ౧.

శా. శృంగారాదిరసోదయంబునకు సంసిద్ధాస్పదం బైన త
ద్రంగన్నాయక నాయికానిచయముం ద తద్ద్రుణశ్రేణిచే
బొం గార న్వివరింతు నేగ్నద సముదృఢతప్రబోధాత్తు లె
స్సిం గేడింపక యాదరింపుడూ, దృఢోల్లాసంబు శోభిల్లడుకా. ౨.

నాయకుడు.

సీ. శిష్టకులీనత శీలంబు శాస్త్రార్థ వేదిత ప్రజ్ఞావివేకబుద్ధి
యశావన ముత్సాహ మాత్మద్వైతత్వంబు వినయంబు దక్షత వితరణంబు
కౌచంబు కౌద్యంబు జనతానురాగంబు సత్యంబు హైద్రంబు సత్ప్రియోక్తి
మానంబు తేజంబు మాధుర్యవృత్తంబు వాగ్మితి బహుకలావాసనాప్తి
తే. స్మృతి కృతజ్ఞత దూషణ మేళనంబు
ధార్మికత్వంబు సౌభాగ్యదళ యనంగ
వెలయుగుణములు విశ్వేశవిభుడెపోలె
దసిరుభూపతి నాయకత్వము వహించు.

నాయక భేదములు.

క. ధీరోదాత్తుండును మఱి ధీరోద్ధతసంజ్ఞకుండు ధీరలలితుడుకా
ధీరప్రశాంతుండును బెం పారెడు నాయకులు నలుగు రమ్యైగతులకా. ౪.

ధీరోదాత్తుడు.

క. ధీరుండు గంభీరుండు సత్కార్యణ్యుండు నస్వయంకృతస్తుతి నిరహం
కారుండు నగునాయకుఁడెది ధీరోదాత్తుండు నాఁగ ధృతిం బెంపారుకా. ౫.

ఉ. ప్రేయనివార్ధి నైత్తురుల బ్రుంగనిరాముండు వంకవిల్లుగాఁ
జేయని నైడికొండ తనుఁ జెప్పు మదింపని పెద్ద యెట్టిచోఁ
బాయనినిక్కువంబులకుఁ బట్టు ధరిత్రుఁ జంకకవిశ్వభూ
నాయకుఁ ; డమ్మహాగుణసనాథు నుదాత్తత యొప్పు నెప్పుడుకా. ౬.

ధీరోద్ధతుండు.

- క. అతికోపనుఁ డతిమత్సరుఁ డతిగర్వసమేతుఁ డత్యహంకారబలా
న్వితుఁ డాత్మశాఘోదయ చతురుండు ధీరోద్ధతుండు చంచలుండు మతికొ. 2.
- మ. ధర సర్వంకపగర్వముం బిరుదమాత్సర్యప్రవిధ్యంసముకొ
బరభూపాలపలాయనప్రకటన ప్రాఘంబుఁ గ్రోఁదోదయా
కరముం గ్రూరము నై చళుక్యవిభు నుగ్రవ్యగ్రకేతుస్థితాం
బరభేలత్కరవాలభైరవసురూపం బొప్పఁ బోరాటలకొ. ౮.

ధీరలలితుండు.

- క. స్తరభీతుండు మానవతీ పరవశుండును భోగలోలుప్రతుండును సుం
దరుండును నయ్యెడునాయకుఁ డరయంగా ధీరలలితుఁ డన విలసిల్లకొ. ౯.
- చ. ఆరు దగురాజ్యతంత్రము నయప్రియుచేతికి నిచ్చి విశ్వ భూ
వరుఁ డభిలాంగసుందరియు వారణయానయు నిత్యవృద్ధినో
హరయును నై తనర్పువిజయాంగనలోడిద లోక మై నిరం
తరము సుఖించుచుండు నవదర్పకుఁ డై సుభగత్వ మేర్పడకొ. ౧౦.

ధీరశాంతుండు.

- క. సుభగుండు శుచియు వివేకియు నభిమానియు మృదువు సద్విజాతులవంశ
ప్రభవుండును నగునాయకుఁ డభిమతముగ ధీరశాంతుఁ డనఁ బొగడొందుకొ. ౧౧.
- ఉ. శ్రీయుతు లై యశేససమచేతను లై వివిధాగమాదివి
ద్యాయతనంబు లై రసికు లై సుఖు లై తరుణీవిహారపు
స్వాయుధు లై చరితురు ధరామరు లట్టుల కాదె రాజనా
రాయణదేవుచే బడిన నచ్చెరువే యభిరామసంపదల్. ౧౨.

శృంగారనాయకులు.

- క. ఈనలుపురు రసనవకసమానస్థానముల జననమహిమంబులకుకొ
మానుగ శృంగారరసాధీనులు మఱి నలుగు రింద్రు తెలియఁగ వలయుకొ. ౧౩.
- క. వనితావిహారదశలం దనుకూలుండు, శతుండు దక్షిణాఖ్యుండు ధృష్టాం
డును నన నలుగురు నాయకు లనయము శృంగారమునకు నర్హులు చెప్పకొ. ౧౪.

అనుకూలుండు.

- క. ఏకవధూరక్తుడై యేకొఱతయు లేక సమసమీహితగతులకొ
గైకొని మెలఁగెడునాతఁడ నాకులుండినుకూలనాయకాఖ్యం బడయుకొ. ౧౫.

శా. సద్రాగాన్వితగా నొనర్చు గరసంచారోపచారంబులకై
 ఛద్రశీపరిలిప్త జేయు సుమనఃపర్యాప్త గావించు యు
 క్తద్రవ్యప్రతిపత్తిచే వసుమతింగా జాలఁ బాలించు ని
 ష్ఠిద్రప్రీతిఁ జళుక్యనాథుండు ధరిత్రీకాంత నెల్లప్పుడుకొ.

౧౬.

శేతుండు.

క. ఒరు లెఱుంగకుండ నప్రియ కరుండు శతుం డనఁగఁ బరఁగుఁ గడుఁ గపటకశా
 కరుండు నిజప్రియవనితా పరితాపప్రదుండు క్రియలఁ బరికింపంగకొ.

౧౭.

ఉ. వల్లభ యైనకీర్తిసలివార్తల నిమ్ముల వించు విశ్వభూ
 చల్లభుఁ డన్గ మర్థులకు వావిరి నిచ్చుట కీరసంబు సం
 ధిల్లదు లచ్చి కేయెడలఁ దీయపుఁజూపులలోనఁ గెంపు రం
 జిల్లన కాక, ధీరలకుఁ జిత్తమునం దొకవంత కల్గునే.

౧౮.

దక్షిణుండు.

క. వెక్కండ్రు ప్రియలయందుకొ జక్కనిమొగమోట యొక్కచందంబున నిం
 నెక్కిన దక్షిణనాయకుఁ డక్కజ మెఱుంగంగవలయు నది చతురులకుకొ.

౧౯.

మ. అరు దెందైనఁ జళుక్యవిశ్వవిభు నెయ్యిం బొక్కచందంబునం
 గర మొప్పారుదు నుండు సైంధవిపయిం గాంధారివై నించు
 ఘోరరివై మాళవివై వరాళికపయికొ సౌరాష్ట్రీవై గొడ్డివై
 సరి నీమాట లరాతిరాజతనయా శంకామతిం జేయుచుకొ.

౨౦.

ధృష్టుండు.

క. నష్టప్రాపరాధపిశునుండు దృష్టాన్యారచితరతుండు ధృష్టం డగు; సం
 దష్టాధరాదిదర్శన పుష్టవధూకోపుఁ డభయభూతుం డెపుడుకొ.

౨౧.

చ. ఒరసి చళుక్యభూపతికి నోడినవైరికిఁ గాననంబులోఁ
 గరిమదగంధము ల్గుటిలకంటకరేఖలు ఘ్నితాంగముకొ
 సురత వికారలీలఁ దలచూపినఁ దత్సతి యల్గుఁ జెందె; ద
 ద్వరుండునుఁ దేటిగాఁ దెలిసె; వక్రత నమ్మద యెన్ని చెప్పినకొ.

౨౨.

శృంగారనాయక సహాయులు.

తే. పృథివి నే తృహాయులు పీతమర్ద
 విట విదూషక చేటక విదితనాము

లోలి నలుపురు ; వీరి యయ్యుచితగతులు

నలయుఁ దెలియంగఁ దద్దణవర్తనముల.

౨౩.

తే. పీఠమద్దుండు దగుఁ గార్భ్యవేశలుండు,

వాని కించుక తక్కువవాఁడు విటుండు,

తోడఁగి నవ్వించునేని విదూషకుండు,

చేటుండు సుధికల్పనసిద్ధికుండు.

౨౪.

నాయికలు.

కా. శృంగారప్రథమప్రభాసకము లై చెన్నారశోభాదులక

బొంగారం బ్రకటిల్లు నాయికల యుద్బాధితప్రకారంబులక

రంగల్లక్షణలక్ష్యవృత్తిఁ గని లో రాగిల్లుటొప్పక ; మద

త్వంగన్నీరసవాదరోషములచేతం గల్లనే సౌఖ్యముల్.

౨౫.

క. నాయికలు స్వకీయయుఁ బర కీయయు సాధారణయును గీర్తిత లగుదుర్,

పాయక వారలవలన గుణాయత్తార్థములు గలుగు ; నవి యెఱుంగఁ దగుక.

౨౬.

స్త్రీయ.

క. సతియును శీలార్జవసంగతయుం గులవతియు నఖిలకల్యాణగుణా

న్వితయును లజ్జాశువు నగు నతివను రసేతులు స్వకీయ యందురు కృతులక.

౨౭.

క. కులవతియును శీలార్జవ కలితయు పతియును నశేష కల్యాణగుణో

జ్వలయును లజ్జాశువు నగు నలీలకచక స్వకీయ యందురు కృతులక.

౨౮.

చ. అలఘుచరిత్రులక శుభగుణాన్వితలుక గురుబంధమిత్రవ

త్సలలును దర్పహీనలును ధర్మవిధిజ్ఞులు రూపసంపదా

కలితలు నైనదారికలఁ గానిక లిత్తురు సుధివేశలక

నలినహితేందువంశసరనాథులు విశ్వసరేంద్రభర్తకుక.

౨౯.

పరకీయ.

క. పరకీయ రెండుదెఱుంగులు కరపరిణీతయును బేరుగలకన్యయు నాఁ

బరిణీత రాగరసములఁ బరికల్పిత గాదు సత్ప్రబంధములందుక.

౩౦.

ఆ. కన్య పరిణయాభికాంక్షుచే రాగాంగ మగుట రసమునందు నగు నుతింపఁ

చిన్నయయ్యుఁ దనకుఁ బెండ్లి యామాట లా లించు నౌలఁ గన్య లీల బోలె.

౩౧.

ఉ. సాలకఫాలభాగలును నంకురిత స్తనబింబలుక విక

ల్పాలసబాలలీలలును నల్పవివేకలు నైనవైరిభూ

పాలురముద్దుఁగన్నియల భాగ్యము నెన్నుదు రర్థి విశ్వభూ

పాలునిరాజ్యలక్ష్మీకి సపత్నిక లయ్యెద రించుఁ బ్రాప్తికుల్.

౩౨.

సాధారణనాయిక.

క. సాధారణ యన గణిక క శాశ్వతేయాత్మ కపటలంపట లీలా
మాధుర్యవిధాయిని దుర గాధమ సౌవృత్తి దానిగతిఁ జెలియంగఁజ్. 33.

చ. అనిఁ బరగండఁదైరవభుజాసినడిం బడి పుణ్యమూర్తు లై
వినుతగతిం జరించు బలువీరులఁగైకొని యేపు మీఱ ము
న్ననఁగి పెనంగి కూర్చునువిటావలులఁజ్ దొలఁగించి రఘురో
వనితలు ; వైడివెట్టి విలువం గలవే వెలయాండ్రకూరుముల్. 34.

స్త్రీయూభేదములు.

క. చతురస్వకీయగుణసంగతి ముగ్ధయు మధ్యయుం బ్రగల్భయు ననఁగా
చలిపతితంత్రంబులచేఁ బ్రతిపాదిత లైరి మూఁడుభంగుల వరుసఁజ్. 35.

ముగ్ధ.

క. జవ్వనములోన నడు గిడఁ మవ్యపుమది సిగ్గుచేత మరునిఁ గెలిచి లో
నివ్వటిలఁ గఱద లెఱుఁగని యవ్వెలఁదుక ముగ్ధయనఁం నభినుత యయ్యెఁజ్. 36.

సీ. ఆత్మ సేమంబున కజ్ఞాదుచనుఁగవ యలఁచిపయ్యెదఁచాటు నాసపడఁగఁ
గన్నుఁగ్రేవలఁ గ్రాలఁగడఁగు వాలికచూడ్కి సాబగారుసిగ్గుతో నుడివడఁగఁ
బారిపారి బామలవై బాలుపారునలకలు చేలికెంజాయతోఁ జెలిమిసేయఁ
నలకనైతోఁచు నెన్నడు మించునూఁగారు మాటున నొక్కింత మఱుఁగుపడఁగ

తే. సంగజుఁడు వేడ్క లోనఁ జిట్టాడ నడరు
ముగ్ధ డెందంబుఁ గనుఁగొని ముదము నొసఁగుఁ
చతురలీల విశ్వేశచక్రవర్తి
యూష్మతరదాగమంబుల నుచితగతుల. 37.

మధ్యనాయిక.

క. సంపూర్ణయావసౌచిత సంపత్తియుఁ గామినియును సమలజ్ఞయుఁ బ్రే
రింపఁగ మోహోత్తరరతి లంపటయు న్నధ్య యనెడులలన దలంపఁజ్. 38.

సీ. ప్రాప్తోన్నతసమాయతాంగఁగన్నుర్తివై నిబిడలావణ్యంబు నిట్టిత్రోవ
సేవధ్యశృంగారనియమితఁచనవై దారుణ్యసంపత్తి దళకులొత్త
మితరాగాభోగమృదుగల్గపాళివై సమదోద్రేకంబు జాలువాఱ
లాలితలజ్జాలసంబువై సాంద్ర కందర్ప దర్పంబు కందళింప.

తే. కొమరు మిగిలెను మధ్యఁ గోర్కులకు నెల్ల
 నెల్లయై యొప్పు విశ్వేశవల్లభుండు
 భావజక్రీడఁ గవఁ గూడి పరిణమించు
 నిమలహేమంతశిశికాలములయందు.

౪౯.

ప్రగల్భ నాయక.

క. అతిరూఢవయోభిమతయు సతికామావేశమతియు నంగజవిద్యా
 చతురయు సతిలీనమనోగతియును నగువనిత తగుఁ బ్రగల్భ యనంగఁ. ౪౦.
 సీ. పయ్యెదకొంగులోపలఁ బిక్కిటిల్లెడు నెవ్వొగుఁజన్నలనింపుసాంపు
 తళుకుతో లజ్జకుఁ దల మీఱి క్రాలెడు నిడువారుఁజూపుల నితగతియుఁ
 బ్రణయానులాపసంపత్తిలోఁ గొంకక మున్నాడి యేతెంచు మొక్కలంబు
 నొడికంపుఁజేతల యొఱ నెటింగినవంత వీడ్చుటపనిగల వెడఁగుదనముఁ

తే. గలిగి తమకించునెడలఁ బ్రగల్భుఁ దగిలి
 వేడ్కు విహరించుఁ జాళుక్యవిశ్వవిభుఁడు
 చారువన్నావసంతర్తు సమయములను
 జాలితాఖిలరాజ్యవైభవ మెలర్చు.

౪౧.

ధీరాదినాయికాభేదములు.

క. ఆరయ ముద్దియ వెలిగా గారవమున మధ్యయును బ్రగల్భయు వరుసఁ
 ధీరయు ధీరాధీరయు ధీరేతరయును ననంగఁ ద్రివిధాఖ్య లిలఁ. ౪౨.

ధీ ర.

క. తెల్లపుటపరాధము గల వల్లభుఁ గని వినయవృద్ధుల వక్రోక్తులచే
 నుల్లసము దోఁపఁ బలికెడు నల్లలనకుఁ బేరు ధీర యండ్రు రసజ్ఞుల్. ౪౩.

చ. లసితము లయినలేఁజెమరులఁ జెలువారెడిమేనితావియుఁ
 బాసఁగ విలోచనాంతములఁ బొంపిరివోయెడువంతరాగముఁ
 వసుమతి గారవించుచు శ్రమంపడ కుండిన నేల కల్లు నిం
 పెసఁగఁగ నంచుఁబల్కెఁ దరశేషుణ యొర్తు చళుక్యవల్లభుఁ.

౪౪.

ధీరాధీర.

క. నేరమి చేసినపతిఁ గన్నారం గని లోచనముల నశ్రువు లొలుకఁ
 దోరపువక్రోక్తులఁ దగ ధీరాధీరాఖ్య పలుకు భృతికడ కొదవఁ. ౪౫.

చ. చతురత విశ్వధూవిభుఁడు జాదులు మాళవి కిచ్చె, నిచ్చినఁ
 బ్రతిభి వహించి లాటి పిదపం దన కిచ్చినపాటలంబులం

బలిపయిఁ బాఱఁ జిల్కి నవబాష్పకణంబులు రాల రోషభా
షిత యగు చుండె; నత్తెఱఁగు చిత్తమునం బరికించెనూ కదే.

౪౬.

అధీర.

క. అపరాధి యైనపలివై నుపచితరోషమున నశ్రు లాలకఁగ నుద్య
ల్లపితము లుల్లసములుగా నెవ మిడుచు నధీర వలుకు నెయ్యము కలిమిన్. ౪౭.

చ. ఒదవెడువేడ్కఁ దన్ను మునునూఱడఁ బల్కి మొఱంగి చిన్నన
క్కదములు గోషబాష్పకణగద్గదభాపలచేతఁ జెప్పుదున్
ముదిత చళుక్యవల్లభునిమ్రోలఁ దనర్చుట చూచి నెచ్చెలుల్
మదనునిచేతకుం దరుణిమానములేతకు నొచ్చి రిచ్చలన్. ౪౮.

ప్రగల్భాధీర.

క. అలుక దలచూపకుండెడు పలుకులుఁ జేతలును నచ్చుపఱుచుచు దయితున్
కలితాపరాధు మదిలో నలయుంచుఁ బ్రగల్భాధీర యర్హక్రియలన్. ౪౯.

చ. వెలి నపరాంగనాత్తుఁ డగువిశ్వసృపాలునిఁ బ్రీతి చూపుమా
పుల నలరింపదయ్యె మణిపుత్రికఁ జూచుట గారణంబు గాఁ,
జిలుకకు నత్తఱిం జదువు చెప్పకతంబునఁ బల్కదయ్యె, దొ
య్యలి యెదు రేగదయ్యెఁ గలహంసికి నెన్నడఁ జూపుచుండుటన్. ౫౦.

ప్రగల్భాధీరాధీర.

క. కినుకయుఁ దాలిమియును జెం దిన మాటల నాప్రగల్భాధీరాధీరాం
గన యుల్లసములవెనకువ తనముఁ బ్రసాదంబుఁ జూపుతగవరి దలఁపన్. ౫౧.

మ. అలెవా నాకుఁ జళుక్యనాథుచతురవ్యాపారముల్ విన్నసం
తతమోదంబు జనించు, నంతటన ధూర్తక్రీడ లాలించినన్
బ్రలిపన్నం బగుఁ గోప, మప్పు డటు సోత్సాహికికి జొచ్చినన్
హితమంద స్థిత మబ్బు మోమునకు ము, న్ని కాతుకం బెట్టిదో! ౫౨.

ప్రగల్భాధీర.

క. కూరిమిపలి తన కోపము వారించినఁ ద్రోచి పిదప వచ్చి యతనిఁ దా
నూరార్చునది ప్రగల్భాధీర యనం బరఁగు రసికదృష్టికి నరయన్. ౫౩

క. ఆపంచాయుధుపెంపు నాహిమక రాహంకార మాకోకిలా
టోపంబుం దరియింప లేక సతి నిండుంగూర్చితో హైద్రసీ

- మాపర్యాప్తికి నెగ్గు గా మణిరణస్సంజీరపుంజీకృత
ప్రాప్తవాతకిరీటు మ్రొక్కి నిలిచెం జాళుక్యవిశ్వేశ్వరుణ్. గీ౪.
క. జ్యేష్ఠయు మధ్యాఖ్యయును గనిష్ఠయుననఁ గృతులఁ బరఁగునెలఁతలనును నీ
నిష్ఠితగుణములు వరుసఁ బ్రతిష్ఠితములు సరసగతులఁ దెలియఁగవలయున్. గీ౫.
అష్టవిధనాయకలు.

- జే. కలరు స్వాధీనపతికయు ఖండితయును
బ్రోషితప్రియయును విరహోత్పలికయు
నౌల సఖిసారికయుఁ గలహంతరితయు
సంప్రవాసిని వాసకసజికయును. గీ౬.
క. ఈయెనిమిది శృంగార విధాయి దశాకలిత లైసతరుణుల తెఱఁగుల్
పాయక లక్షణలక్ష్యోపాయంబులఁ దెలియవలయుఁ బ్రాథమతిభక్. గీ౭.

స్వాధీనభర్తృక.

- క. మధురానువర్తి యగు తన యధిపతిచే నెప్పు డర్పితాభరణాదిన్
బ్రథిత యగుచుండు కోమలి కథితస్వాధీనభర్తృకాసంజ్ఞయిలన్. గీ౮.
మ. ప్రతిపక్షప్రతిపాదితక్షతులు చూపన్ జెప్ప లే వెన్నఁడున్
బ్రతికాలస్వకృతోత్సవాభరణభద్రశ్రీవిమిశ్రక్రియా
చతురత్వం బలరాయచుండు నెపుడున్ జాళుక్యవిశ్వేశ్వరుం
బలిగా నొచ్చిన రత్నగర్భయనులాభం బొప్పఁ బో పృథ్వికిన్. గీ౯.
ఖండిత.

- క. రేయిల్ల నన్యసురత శ్రేయస్కుండు కృతమనోజచిహ్నుండు నగున
న్నాయకుని వీడ నాడెడు నాయంగన ఖండితాఖ్య యగుఁ బరికింపన్. గీ౧౦.
కా. చారుస్పర్శసమీరనూచితనూసౌరభ్య మింపారఁ గా
శ్రీరీసంగమశంసి యైనఁ గని గాసిల్లెం బ్రకాశాంగజా
కాయందై విలసిల్లువిశ్వవిభువై గర్జాటి గాశ్చిరితో
నారాజన్యఁ డెఱుంగు టచ్చెరువె దద్యావ్యమోహభేదంబులన్. గీ౧౧.

ప్రోషితభర్తృక.

- క. పతి పరదేశాంతర పరిగతుండై క్రమృతక యచటఁ గడు మసలుటయున్
మతిఁ దుందుడుకుం జెందెడు సతిఁ బ్రోషితభర్తృక యనఁ జను నంద్రుబుభుల్. గీ౧౨.
ఉ. శ్రీకుఁ జళుక్యవిశ్వధరణీకు భజింపఁ దలంచి చన్నయా
త్తేకుండు పచ్చనంతకు బురేందరకుం బృథవిం చెఁ దోడుతో

నాశలమాటుపాటు మలి నాంబరభౌవము నంగవర్ణసం
క్షేపికారముకొ నిరవలేపతయుకొ సుమ సోమిముక్తియుకొ.

౬౩.

విరహాత్కంఠిత.

క. వరుఁ డెసురత్తుం డయ్యు ని తర మగు పని గలిగిరాక తడయుటయు విభా
వరియందు నడలుపాలతుక విరహోత్కంఠిత యనంగ విశ్రుతికెక్కుకొ.

౬౪.

చ. నవరసగీతవాద్యనటనంబు రుచించిన రాక తక్కుసో,

వివిధకవిప్రబంధరసవీచులఁ దేలి తలంపఁడయ్యె సో,

గవ యగురాచకర్జములు గల్గెనొ కాక, చశుక్యమేదిని

ధవుఁ డిటు లేటికిం దడయుఁ దారలు వెల్లెదనంబు గూఁచెనుకొ.

౬౫.

అభిసారిని

క. ముంగిటికై నడ సాగ న పాంగము తిమిరంబె దిశల నడఁపఁగఁ దమితోఁ
జొంగక పతికడకుం జను నంగన యభిసారికాహ్వాయంబుం బడయుకొ.

౬౬.

మ. క్రియ నుద్దామఘనాఘనాకలితముం గీలాలధారాళముకొ

భయదోద్యచ్ఛత్రోటిఘోషణము నై భాసిల్లుఁ బోరాటలోఁ

బ్రియలీలాచపలావలోకములు శోభిల్లం బ్రసన్నాకృతిం

జయసీమంతిని వచ్చి మెచ్చి కలయుం జాశుక్యవిశ్వేశ్వరుకొ.

౬౭.

కలహంతరిత.

క. కలహంతరిత యనంగా వలననిపాలయల్కుఁజేసి వల్లభుతోడం

బలుకక పిమ్మట మదిలో నలఁదురుసెలఁతుకకు నామ మండ్రు రసజ్ఞుల్.

౬౮.

చ. తొలితొలి నల్లె విశ్వభుతో మననెచ్చెలి; రిత్తయల్కుం

దెలియఁడ రాజు; దర్పకుండు తీపుల విల్లదె యెక్కువెట్టె; గ్రా

న్నెల వొడతెంచె; నింకఁ గరణీయము సఖ్యము సేయుసేర్పు తొ

య్యలి యలికేందురేఖకును నవ్వభుపాదపయోజలక్షికికొ.

౬౯.

విప్రలబ్ధ

క. పంచినయెడ కేతేరక వంచించిన దయతుతో వివాదము సంపా

దించి చెలితోడ దుఃఖో దంచిత యగు విప్రలబ్ధ తత్పరబుద్ధికొ.

౭౦.

కా. చాశుక్యక్షీతినాథ నీ పనువునకొ సౌరాష్ట్రి యే తెంచె; నీ

వేలో జాలము సేసి రామికి మరం డిహ్వాసముం దాల్చె; నా

యాలాపంబులు నమ్మవేనియును, రహ్మా చూతు కన్నీటిచే

జాలం బంకిలభాగ మైనవిలసత్సంకేతసద్భస్మికొ.

౭౧.

వాసక సజ్జక.

క. భాసురుడై పతి సగరికి మాసరమున వచ్చు టెఱిగి మణిమండలవి
న్యాసాలంకృత యగు సతి వాసకసజ్జక యనంగ వల నై యొప్పక. ౭౨.

మ. పరిలేపన్ముటహేమకుంభకుచయుక్త బ్రాలంబముక్తాఫలాం
బరవిభ్రాజితమూర్తియుక్త వికచపుష్పస్రగ్వితానాంతర
స్ఫురితాకారయునై వెలుంగు పురి సంశోభిల్లె విశ్వావనీ
వరుఁ డేతెంచె జయాస్తితో ననెడు నీవార్తా విశేషశ్రుతిక. ౭౩.

దూతికలు.

తే. వీరలకు దూతికలుఁ బ్రతివేళినియును
జెలియు దాసియు ధాత్రియు శిల్పినియును
లింగినియుఁ గారువును వీరు లేక యున్నఁ
దాన యైనను నగుఁ బ్రియతంత్రములకు. ౭౪.

క. క్రియుతు లగునీనాయక నాయక లిరువాగు, భాజనంబులు శృంగ
రాయతేజనమునకు నివి పో యెఱుంగం దగినయవి సుబుద్ధుల కెల్లక. ౭౫.

సీ. రచితసహాయంగరసపరివృత్తియుఁ బూజ్యాంగికరసానుపోషణంబు
గానివిభావాదికప్రకల్పనమును శత్రుభూతరసాదిసంకరమును
సద్వకాలాదిరసప్రరోహణమును రసభావనామోచ్చరణపదంబు
ననుచితక్రమశాసనాగ్రహసంచారి భావానుబంధన ప్రసరణంబు

తే. పొడముభావరసాభాసములు దలంప
వీనిఁ బరికించి తొలగించి విశ్రుతముగఁ
గబ్బ మొనరించు సుకవిపుంగవులఁ గాని
యన్యు మెచ్చఁడు రాజనారాయణుండు. ౭౬.

మ. చతురశ్రోత్రసుఖాకరామృతపరివృందంబు నందంబునై
క్షీతిఁ గావ్యప్రసరంబు వొల్పు నిఖిలక్షేమంకరన్సూర్తితోఁ.
బ్రతిభావంతలు మెచ్చ లక్షణము నొప్పం జెప్పదుం బూర్వక
ల్పిత శాస్త్రానుగతంబు సంగతముగాఁ బ్రీతిప్రదవృత్తిచేక. ౭౭.

కా. దివ్యంబైనకృత్రిత్రయంబు వివిధోక్తిం బర్వకాస్త్రంబులుక
భవ్యం బైనపురాణవర్ణమును గుప్తంబైనవిద్యాప్రపం

నవ్యాపారము నేమిటం గలిగి యశ్చయ్యంబు లై పేర్పడ

త్కావ్యం బేరికి నింపుగా దెఱిగినం గల్పాంతరస్థాయియై.

౭౮.

క. సమయజ్ఞాఁడు సమచిత్తుఁడు సమశబ్దార్థ ప్రయోగచతురుఁడు భావ
క్రమరసపోషణరచనా కమనీయప్రతిభుఁ డిల సుకవి యనఁ బరగుకొ.

౭౯.

సప్తవిధకవులు.

తే. వాచి కార్థులు శిల్పక రాచికులును

భూషణార్థి యు మార్దవస్ఫురణకరుఁడు

నల వివేకియు ననఁగ సప్తాహ్వయములఁ

గవులు నెగడుదు రీహితకావ్యములను.

౮౦.

వాచికుఁడు.

క. శలవర్ణగుచ్ఛపిచ్చిల లలితపదాడంబరావలంబనకవితా

సులభవిరచనాచతురుం డలవడు వాచికుఁడు నా నుదగ్రప్రాధికో.

౮౧.

ఆర్థుఁడు.

క. మితశబ్ద మయ్యు నర్థము సతితవ్యాఖ్యానలాలసత్వమవిపుల

స్థితి నొప్పఁ గవిత నెప్పెడు నతఁ డార్థం డనఁగ నెగడు నార్యులసభలకొ.

౮౨.

శిల్పకుఁడు.

క. మహితమశబ్దార్థంబులు బహువిధయమకార్థబంధబంధురరచనా

నిహితవిచిత్రములై చన విహరించుకొ శిల్పకుండు విశ్రుతకృతులకొ.

౮౩.

రాచికుఁడు.

క. ఒదనెడుకృత్తిమైఁ గలసాబ గదలక యెందాఁక నిష్ట మగు నందాఁకకొ

మృదుమధురరచన సువిశారదుఁ డై సాగించునతఁడు రాచికుఁ డెందుకొ.

౮౪.

భూషణార్థి.

క. తివుటవడి నొడువునప్పుడు వివిధాలంకారసరణి విడువక చవి గా

నవహితుఁ డై కృత్తిచెప్పెడు కవి యెందును భూషణార్థి కడుఁ గొగఁగొందుకొ.౮౫.

మార్దవానుగుత్తుఁడు.

క. సరళము లగుశబ్దములను విరళము లగునర్థములను వీనుల కింపం

చిరశత లేక రసాఘము లరుదుగఁ గృత్తి చెప్ప మార్దవానుగుఁడెపుడుకొ.

౮౬.

వివేకి.

క. శ్రుతశాస్త్రాలంకార ప్రతిభుఁడు శబ్దాదిదోషపటుగుణఘటనా

చతురుఁడు వివేకి సూఁ డను నతఁడు మహాకవిశత్రుఁబులందుఁ బరించుకొ.

౮౭.

క. ఛందోలంకారాదుల పొం దెఱిగిన నెద్దిలేక పొసంగదు కవితా

సుందరత శక్తి యది యా కందువఁ దగఁ నెఱుంగువాఁడె కవివరుఁ డెందుకొ. ౮౮.

తే. శక్తి వెలి యైన కావ్యోక్తి సాధనంబు

లెల్లఁ జీఁకటియింటిలో నిడినసరకు

లెన్ని ఋతువులు గల్గిన నెట్లు పూచు

మహి వసంతాగమము లేక మావిమోక.

౮౯.

చ. వినుతయశంబునం గలుగు విశ్రుతనాకనివాస; మయ్యశో

జననము శ్రవ్యకావ్యములసంగతి నొప్పగు; శ్రవ్యకావ్యముం

దనరుఁ గవిప్రభావమునఁ; దత్కవినమ్మతి లేనిరాజు లే

పున విహరింప; రవ్వభులు పోయినజాడ లెఱుంగఁ బోలునే.

౯౦.

కావ్యభేదములు.

తే. అట్లు కవికృత మైన కావ్యత్రయంబు

గద్యపద్యవిమిశ్రసంపాద్య మంద్రఁ,

నగరముఖ్యాప్తదశవర్ణనములచేతఁ

బరఁగు నదియును భవ్యప్రబంధ మనఁగ.

౯౧.

అష్టాదశవర్ణనలు.

మ. పుర వారాశి మహీధర ర్తుశశభృ త్పుషోద యోద్యాన పు

ష్కరకేళి మధుపాన మోహన వియోగ జేమయాన స్వయం

వర పుత్తోత్సవ మంత్ర దూత్య రణదోర్వైక్రాంతి సంకీర్తనా

కర మష్టాదశవర్ణనాన్వితము తత్కావ్యంబు భవ్యం బిలకొ.

౯౨.

నగరవర్ణనము.

క. దుగ్ధమ పరిఖా వరణ ని సగబలానీక చతురచాతుర్వర్యా

నగ్గశంప ద్వన జల వర్గస్తుతి వలయు నగర వర్ణనమునకుకొ.

౯౩.

సీ. గంభీరపరిఖ నాగ శ్రీల కక్రాంతకేళివిహరద్ధిరిక యనంగ

సుత్రాలసాల మన్యుల కుబ్బి దివి బ్రాంక జేసినదీర్ఘనిశ్శేణి యనఁగ

చతురచాతుర్వర్ణ్య సంఘ మధులపాలిరాజితకల్పకారామ మనఁగఁ

భ్రాంతసుస్థిత యైన భవజాటవాహిని భుక్తిముక్తిప్రదస్ఫూర్తి యనఁగ

తే. నెప్పుడును నెప్పురాజమహేంద్రవరము

ధరణిఁ గల్పించె నేరాజు తనదుపేర

నట్టి రాజమహేంద్రనియఁగుఁగమనుమ

డెసఁగఁ జాళుక్యవిశ్వనరేశ్వరుండు.

౯౪.

సముద్రవర్ణనము.

క. నీరినెలపు, గురుసుధాప్తయు, నరుదారంగ నజానితండ్రి యల్లుండు, రత్న
కరము దనపేరు, జలధికి సరిగలరే యరయ ననుచుఁ జను వర్ణింపజ్.

౯౫.

మ. అతిగాంభీర్యము గోత్రగోపనము సత్త్వాటోపమాహాత్మ్యముజ్
హితలక్ష్మీసదనత్వముజ్ సతతవృద్ధితప్రభావంబు ను
న్నతసర్వోత్తరజీవమోదయము నానావాహినీసౌఖ్యశా
లితయుం చేర్చుఁ జశుకృతాధునకుఁబోలెజ్ జూడ నంభోధికిజ్.

౯౬.

పర్వతవర్ణనము.

క. అచలతయును నున్న తియును ఖచరవిమోదాచితియును గనకాది ఖనీ
రుచితయును మొదలుగాఁగల ప్రచురతలు నుతింపవలయుం బర్వతమునకుజ్.

౯౭.

మ. యెవారుజ్ ననగత్న పాదకిటకఁగ్రీచేత, గంధర్వమం
గళీనాదంబులతోడ నొప్పగు, నభంగ శ్చైర్యవృత్తిజ్ మహా
బలు నైనం బ్రహసింపు, భూభరణశోభం దాల్చి మి న్నందుచుజ్
గులకైలంబులవెంపు విశ్వవిభుతోఁ గూర్పం దగుం ధీరతజ్.

౯౮.

వనంతవర్ణనము.

క. అంకురపల్లవపత్త్రైస మాంకితముకుశప్రసూనహరిఫలములజ్
బొంకము లగువనములు ని శృంకముగ నుతింపఁబడు వనంతమునందుజ్.

౯౯.

మ. స్తరబాణంబులు వాడు లయ్యె, గుణవిస్ఫారంబు ఘోరంబుగా
నెరసెం, గీరము లంగజాతలిరుదానీకంబు గీర్తించె, మిం
చెరసాలాగ్నులు, పల్లవార్చులు దలిచ్చెజ్, విశ్వనాథావనీ
వరుతో నల్లట చెల్లునే యనత యై వామాక్షీ కీపట్టునజ్.

౧౦౦.

గ్రీష్మవర్ణనము.

క. ధారాగృహముల నవఘన సారాదుల గంధసారసగ్రసపటిరో
శీరవృజనాదుల నిం పారంగ వర్ణింపఁ దగు నిదాఘాగమముజ్.

౧౦౧.

మ. ధారామండిత సాలభంజికలచేతజ్ జిత్రయంత్రోద్గళ
తస్మిరామోదతుషారపూగములు విస్తారంబు తై పర్వం గాం
తారాధేతుణిప్తితోడన చశుక్యాధీశువై జంధ్రవం
శానాధ్యం డని చంద్రికారసము నిం నై క్రాలుచందంబునజ్

౧౦౨.

ప్రావృద్ధ్యర్థనము.

క. తటిదటన మేఘపటలీ ఘటితాంబరశక్రచాపకరకావ్రాత

స్ఫురధారాసారాదివి కటత నుతింపంగవలయు ఘనకాలమునకై.

౧౦౩.

మ. చపలాలోకములుం బయోధరగరిష్ఠశ్రీయు నద్యోలన

ద్విపులానందము నంబరాభరణసద్వేషంబునుం గంకణ

స్థపుటారావము సొంపు మీఱఁ దగువగ్నావేశ విశ్వేశ్వరా

ధిపు నేవించుప్రగల్భకామినిగతికై దీపించు భావింపఁగకై.

౧౦౪.

శరద్వర్ణనము.

క. వెన్నెల సొంపును జుక్కల చెన్నును దెలుపారుడెసలచెలువంబులు వి

చ్చిన్నము లగుజలదంబుల సన్నుతి నేయంగవలయు శారదవేశకై.

౧౦౫.

శా. సోమశ్రీలకు వన్నె వెట్టును, ఘనసోమంబునం బర్వుసా

శామాలిన్యము నాలఁ ద్రోచు, నవరాజుద్రాజహంసావలిం

జ్రేమంబుం బచరించు మానసమునం బెం మై, శరద్విభ్రమం

బామోదప్రద యైనవిశ్వవిభు నుద్యత్క్రిందికికై సాటి యు

హేమంత వర్ణనము.

౧౦౬.

క. బలవత్కాలీయక కం బశేఘనకాశేయపట్టిపటమాంజివృం

బులఁ జనదు సీతు యువతుల వలిచన్నులఁ దక్కి ననుచు వలయుం బొగడకై. ౧౦౭.

మ. తరుణీయావనగర్వజృంభిత కుచోదగోష్ఠ్యగంధంబులకై

వరకాశ్మీరససాంకవాగురురసవ్యాసత్తులం బట్టికాం

బరమాంజివృపటాదులకై హిమగతిం బ్రాపింప రీవిశ్వభూఁ

వరు మెచ్చించిన సత్కవీంద్రు లతులావాసంబులం దిమ్ములకై.

౧౦౮.

శిశిరవర్ణనము.

క. భృశవిచ్చిన్నం బగుది గ్దశకంబును గమలరుహావితానముఁ బ్రాతః

ప్రశ్నిలరవికరమును గా శిశిరముఁ బొగడంగఁ దగు విశేషక్రియలకై.

౧౦౯.

చ. వెరవున నాత్మవంశ్యుఁ డగువిశ్వనరేశ్వరుమిఁదిప్రీతిఁ జం

దురుడుఁ తుషార సంహతుల దొడ్డుగఁ బంచిన వచ్చి యిచ్చటకై

బరిగొనఁ బోలు నందుఁ జెడి పాటినవైరులు భీతిఁ గానలొకఁ

దిరముగ నిల్వనేరగొ కదే యని చూతురు పందలాత్తులకై.

౧౧౦.

చంద్రోదయ వర్ణనము.

క. మండలశోభయుఁ గైరవ పండవిలాసంబు జలధిసంజృభణముకై

గొండొక వెన్నెలగ్రోలెడు నండజముల విధునిపొడుపునం దగుఁ బొగడకై. ౧౧౧.

మ. అదె రౌద్రాకృతిఁ జూచెఁ జంద్రుఁడు, మయూఖాటోప మేపారె న
 ల్లదె, మున్నాడెఁ జకోరసంఘ మదె జ్యోత్స్నా పానసంక్రీడకై;
 యదయుం డంగజుఁ డెట్లుగాఁ గలఁడో? నీయాలోక నేందీవరా
 పదఁ దూలించెదు, చంద్రవంశజుని నొప్పుం జూతు రమ్మా సఖీ. ౧౧౨.

సూర్యోదయ వర్ణ సము.

క. ఎచ్చటఁ జూచిన జగముల నచ్చటన వెలుంగు ననియు నజ హరి హర తా
 సచ్చతురుఁ డనియునుతీయును నిచ్చకుఁ దగబొగడవలయు నినునుదయంబుకొ. ౧౧౩.

మ. కమలామోద మెలర్ప నేత్రసుఖదాకారంబు రంజిల్ల ను
 త్రమవందారు శివంకరత్వ మెసఁగకొ ధర్మార్థకామక్రియా
 దిమమూలం బన నొప్పమిత్తుఁ డుదయోత్సేకప్రభావంబుచే;
 సముఁ డొద్దేవున కిందవంశజుఁడు తచ్చంచక్షుఁడైఁబులకొ. ౧౧౪.

వనవిహార వర్ణ సము.

క. చారుతరచైత్రీసంప త్పూరితవిభవముల వేడ్క పొంగుడువడఁగా
 నారీజనసహచరుఁ డై యారామవిహార మొప్పు నధిపతి చేయుకొ. ౧౧౫.

సీ. మానీనీగండ్మాపమధువులఁ బూచిన పొగడను సాబగొప్పఁ బొగడి పొగడి
 నారీపదాహతి ననిచినకంకేలి పరువంబు నగ్గించి పలికి పలికి
 లలనావలోకనంబులఁ బుష్పితం బగు తిలకంబువైఁ జూడ్కి త్రిప్పి త్రిప్పి
 వనితోపగూహనంబునఁ బేర్చునురపొన్న మేలిపుణ్యమునకు మెచ్చి మెచ్చి

తే. మన్తధారామములపొంత మలసి మలసి

శుకపికాళివిహారంబు చూచి చూచి

సతీలుఁ దాను చరించు వసంతవేళ

ప్రమదవనమున విశ్వభూపాలవరుఁడు. ౧౧౬.

జలవిహార వర్ణ సము.

క. నీరజములుఁ జెంగలువలు గైరవములు వీచికలును గరయత్రవయో
 ధాగలు నావ ర్తంబులు వారివిహారంబులందు వర్ణము లరయకొ. ౧౧౭.

స. వళులుచు వీచికావళులు వారిరుహంబులు వక్త్రపం వ్రలుకొ
 చెలు వగునాభులుకొ నుడులుఁ జేతులు రక్తసరోరుహంబులుకొ
 జలదలకంబులుకొ మధుపజాలము వీడ్వడఁ గేలి సల్పి మిం
 చులు గొనుచూడ్కులకొ సతులు నూతురు విశ్వస్వపాలమన్మథుకొ. ౧౧౮.

మద్యపానసర్వనము.

క. సంబోధకరము మదనా లంబనము నశేషరసవిలసితము సంత
ద్భింబితవదనము నగు కా దంబరి నాపానమునకుఁ దగు నొడఁగూర్చుకొ. ౧౧౯.

మ. అలినాదంబులు దానమానములుగా నాలప్తి గావించుఁ దొ
య్యలి యోర్మాక్కైతె పాను విశ్వవిభు సేలాదిప్రబంధంబులకొ;
దెలివిం దైకొని యోర్తు సాంగముగ నర్తించుం; గళాసించు ను
గ్గులి యోర్మాక్కైతె వ్రాలు సోలములతోఁ గాదంబరీగోష్ఠిచేకొ. ౧౨౦.

సురతవర్ణనము.

శే. తనరు నెనుబడినాల్గుబంధములయందు
నమరుఁ బ్రచ్ఛన్నమును బ్రకటము ననంగ
సురతములు చెండు; వానికి స్ఫురణసాంపు
వలయు వర్ణింప నిఖిలకావ్యములయందు. ౧౨౧.

సీ. పాలయల్గుఁ దలపులఁ బులకించుఁ, బులకించి బింకంపుఁగొంగిల్ల బిగి భజించు
మరుచిన్నె లున్నెడఁ బరికించు, బరికించి చొక్కఁ, జెప్పినయిక్క లరయుఁ,
దొలిమొక్కు చెలిచెవిఁ జలికించు, జలికించి మురిపెంపుసిగ్గున మూరిఁబోవుఁ,
బంజరంబునచిల్గుఁ బలికించు, బలికించి నొడువు లాలము లైననోరు నొక్క.

తే. సాబగుటడుగులలత్తుకమామఁ, జూచి
యరిగి శయనీయ మారయ నప్పళించు,
వెలది యొక్కర్తు చాళుక్యవిభునిచేత
భావజాతుని గెల్చినభావ మొప్పు. ౧౨౨.

విప్రలంభ వర్ణనము.

క. అచ్చపువెన్నెలచేఁ గడు వెచ్చుటలును మాన మెడలి వెడవిల్చినచే
నొచ్చుటలును బ్రియుఁ డబ్బని ముచ్చటలును విప్రలంభమునఁ జెప్పఁదగుకొ. ౧౨౩.

ఉ. ఎల్లిద మయ్యెఁ దాల్చి, తగ నెల్ల వివేకము వింత యయ్యె, మి
న్నెల్లను జంద్రుఁ డయ్యె, మన మెల్ల మసౌభవుతూపు లయ్యె, మే
నెల్లను సన్న మయ్యె, జెలు లెల్ల విరోధిను లైరి, విశ్వభూ
వల్లభుతోడియల్గుగరువంపుఁజలంబునఁ బువ్వుఁబోడిడికొ. ౧౨౪.

ప్రయాణవర్ణనము.

- క. గజరథహయచూచితమగు విజయమున నుబ్బి నడచునిశ్చలవివిధ
ధ్వజిని వినుతించు శైష్వము భజనీయము సుకవి సత్ప్రబంధములందుకొ. ౧౨౧.
- మ. కరముద్యత్కరచాలభైరవపతాకాఘోరనందై పరి
స్ఫురదగ్రాయుధదీప్తిపూరితసభోభూభాగమై సంచర
తురగోద్ధాతరజోతిహాసరహరిత్కూలంబు నై యుద్ధతిం
బరిభాసిల్లుఁ జశుకృతాధుని చమూభద్రప్రయాణం బిలకొ. ౧౨౨.

వినాహవర్ణనము.

- క. ప్రచురస్వయంవరోచిత రచనలుఁ గన్యావరాభిరమ్యక్రియలుకొ
విచిత్రభూతకవిధులును రుచిగవివాహంబులందు రూపింపఁ దగుకొ. ౧౨౩.
- ఉ. సంతతమంగళధ్వనులు చామర మాక్షికపుండరీకముల్
వితవిభూతి గా గురుకవిస్తుతివేళ వరించెఁ బొంత సా
మంతుల నుజ్జించి కడు మచ్చిక నెచ్చెలులైన నీతి వి
క్రాంతులు చూపఁ గోరి జయకన్యక వచ్చి చశుకృతవల్లభుకొ. ౧౨౪.

పుష్కోదయ వర్ణనము.

- క. మిత్రానందోదయము న మిత్రత్రసనంబు శుభనిమిత్తంబును స.
తాత్రకృతవితరణంబును బుత్త్రిదయమందుఁ దద్ద పాగడఁగవలయుకొ. ౧౨౫.
- ఉ. చిత్రము పోర విశ్వవిభుచే నసిపుత్రికఁ గన్న పుత్తులు
ద్యుత్తిదశాకృతిం బడసి యావనసంపదఁ జెంది మంగళా
మత్రము లై వెలుంగునెడ మంజులయుక్తిఁ దనర్చు దివ్యవా
దిత్రవంబు నింపాదవుఁడె మైరలుకొ సురపుష్పవృష్టియుకొ. ౧౨౬.

మంత్రవర్ణనము.

- క. అగవాక్షము నస్తంభము నగుగూఢాభ్యంతరముల హస్తాగ్రమహా
నగశృంగంబుల మంత్రము దగు నొనరింపంగ ననుచుఁ దగు వర్ణింపకొ. ౧౨౭.
- మ. అలంకం బోరికి నెఱ్ఱిమైఁ దరలుచోఁ బ్రారంభణోపాయముకొ
బలసంపత్తియు దేశకాలగతులుకొ భంగప్రతీకారముకొ
ఫలసంసిద్ధియు నిర్ణయించు టనునీపంచాంగమంత్రక్రమం
బులు తర్కించుచశుకృతాధు వెర వొప్పుకొ బూజ్యరాజ్యక్రియకొ. ౧౨౮.

దూత్యవర్ణనము.

క. ప్రతిభయుఁ బొందుత్రవిభేదితయునుఁ బతిరక్తియును దితిక్షయు నిర్మా
న్భతయును నన్యసునీతియుఁ జతురతయును దూత్యమునను జను సుతీయింపక. ౧౩౩.

శా. ఉత్తేజం డగువిశ్వభూవిభుని దూత్యోదారసమ్యగ్జాణో
త్పత్తికై విశ్రుత మైనసంధి గనుభూపశ్రేణియుం దుర్బదా
యత్తస్వాంతత నిగ్రహించు నరనాథౌఘంబై వర్తించు న
త్యుత్తుంగాచలచిత్రకూటములయందుం జెంది యశ్రాంతముకై. ౧౩౪

సమరవర్ణనము.

క. పటురథకరిహరిభటసం ఘటితవ్యూహోదికములు ఘనఫలకాసి
స్ఫుటిరుచులు విజయకారణ పటహాడంబగముఁ బొగడఁబడుఁ బోరాటకై. ౧౩౫.

మ. అమరాహీనరవంబు వీరసుభటాహంపూర్వకానాదముకై
విమలాస్త్రప్రతిఘాతనధ్వనులు నున్నిద్రంబు లై పర్వ న
గ్రిమవిశ్రాంతికి మెచ్చి నారదుఁడు నర్తింపకై మహానౌధనం
బమరుం జూడఁ జతుక్యవల్లభునికూరాలోపముం జూపుచుకై. ౧౩౬.

దోర్విర్యవర్ణనము.

క. అరులఁ జనఁ దోలి యార్తుల నరుదారం గాచి హతులయడియాలములకై
బిరుదంబులఁ గైకొను నన్నరపతివిజయంబు కీర్తనమునేయఁ దగుకై. ౧౩౭.

శా. ఆనతురాశ్వసంఘము రణాంగణసంభవ, మా సువర్ణపే
టీచయ మాజి శత్రువులు డించి తొలంగిన వస్తుసంభృతం,
బీచతురంతయానముల యింతులు రాజతనూజ, లంచు మెం
డై చని విశ్వనాథువిజయంబు సుతింతురు పౌరకామినుల్. ౧౩౮.

మ. ఇటు లస్త్రాదశవర్ణనాకలిత మై యేపారు కావ్యంబు నం
తటఁ బాటించి తదర్థసంఘటనముం దర్శించి భావోదయ
స్ఫుటిభేదంబు లెఱింగి తద్రసగతుల్ శోధించి యచ్చంపు మె
చ్చుటకుం దావల మై చతుక్యపతి సంశోభిల్లు నెల్లప్పుడుకై. ౧౩౯.

25091

తృతీయోల్లాసము.

౫౧

ఉ. రాజనరేంద్రవంశజుడు రాజపటేరిసుధాసుధాకర

భ్రాజితకీర్తి రామరఘురామపరాక్రమసంప్రవర్తి యం

భోదహితప్రతాపుడు రిపుక్షితిభృత్కులిశంబు సత్కళా

భోజుడు దానధూత సురభూజుడు భూజనపోషణం డిలక.

౧౪౦.

క. సుందరుఁ డభినవవిభవ పు రందరుఁ డెంద్రేశ్వరాభిరాముడు రామా

కందర్పుఁ డమందయశ శ్చందనపరిలి ప్తదిగ్గజప్రజాఁ డెపుడుక.

౧౪౧.

మాలిని.

అనిఘసుకృతిధర్ము డార్యసంస్తుత్యశర్ము

డనలసద్భవతేజం డగ్ర్యచాతుర్యభోజం

డనిశరిపుశరణ్యం డంధభూషాగ్రగణ్యం

డనుగతకేవలత్తుం డాప్తమంత్రుండు బుధిక.

౧౪౨.

గద్యము.

ఇది శ్రీమదుమారమణ చరణారవిందవందన గోవిందామాత్యనందన విబుధబుధవిధేయ

విన్నోటపెద్దయనామధేయ విరచితం బయిన కావ్యాలంకారిమాడామణి

యసునలంకారశాస్త్రంబునందు నాయక నాయికావివిధవిశేషలక్షణ

ప్రబంధలక్షణోదాహరణముద్దేశం బన్నది

తృతీయోల్లాసము.

చ తు ర్థో ల్లా స ము.

క. శ్రీవిశ్వేశ్వరకరుణా శ్రీవిలసిత నిష్కళంక చిత్తుఁడు కీర్తి
శ్రీ విశద చక్రవాళుఁడు శ్రీవిశ్వేశ్వర నరేంద్రశేఖరుఁ డొప్పకొ. ౧.

క. ఇతైఃపరగున నస్తాదశ వృత్తం బగు కావ్య మొప్పు విరచింపఁ దగుట
మొత్త మగు నఖిలబలసం పత్తియుఁ గలవేళ సుకవి ప్రతిభ దలిర్పకొ. ౨.

క. కృతిముఖమున దేవ నమ స్కృతి యొండె నభీష్టవస్తుకీర్తన మొండెకొ
వితతాశీఃపద మొండెను బ్రతిపాదింపంగవలయు భద్రాపేక్షకొ. ౩.

మ. కవిసంసిద్ధపదంబు భావరసవిఖ్యాతంబు లోకోచిత
వ్యవహారంబు నుదాత్తనాయకము శ్రవ్యంబుం జతుర్వర్గ సం
భవనద్దంబును వైనకావ్య మిల నాపద్మోద్భవస్థాయి రై
కవిసంస్కార్యుర్తియు దాతృకీర్తియుఁ దగం గల్పించు నెల్లప్పుడుకొ. ౪.

కావ్యభేదములు.

తే. అట్టికావ్యంబు త్రివిధ మై యతిశయిల్లు
నవనిఁ బద్యమయంబు గద్యాత్మకంబు;
పద్యమయ మొప్పు ఛందో నిబద్ధ మగుచు
గద్యమయ మొప్పు వాక్యసంకలిత మగుచు. ౧
గీ.

క. ఆపద్యగద్యకృతములు రూపకములు నాటకములు రూఢము లగు నా
రూపమ చంపూకావ్యత ప్రాపించును, నాటకములు బహుళము లగయకొ. ౬.

తే. సర్వబంధంబు కావ్యంబు సంస్కృతమునఁ,
బ్రాకృతంబున నాశ్వాసభాసురంబు,
నాటకము లెల్ల నంకసనాథకములు,
గద్య ముచ్చాస్వస లంబకాంకంబ యండ్రు. 2

క. ఇటువలెనె ముక్తకాది స్ఫుటితగఱాటుప్రబంధములలక్షణము
పటుమతి నెఱుంగుట సుయశో ఘటనంబుల కెల్లఁ గుదురు కవిస్వపతులకుకొ. ౮.

ముక్తకాదులు.

సీ. పరఁగు ముక్తక మేకపద్యంబు, పద్యద్వయంబు ద్వికము నాఁగ నలరు, మూఁడు
పద్యముల్ త్రికము నా భాసిల్లుఁ, బంచపద్యంబులు పంచరత్నంబు లరయ,
గజమాల పద్యాష్టకము, పద్యనవకంబు నవరత్నమాలిక, నలినమిత్ర
మాలిక పండ్రెండు మధురపద్యము, లిందు కళ పోడశశ్లోక కలిత యైన,
తే. సప్తవింశతి యైన నక్షత్రమాల,

తెలియ ముప్పది పద్యముల్ త్రింశదాఖ్య,
మవలఁ బంచాశదాహ్వానం బైదుపదులు,
శతక మన నొప్పు మఱి పద్యశతము గూడ.

౯.

క. ఆప్టో త్తరశతపద్యము లప్టో త్తరశతక మనఁగ నడరుఁ గవీంద్రుం
డిప్ట మగు సంఖ్యఁ జెప్పిన దుప్టము గా దదియఁ గర్ణతుష్టిన చేయుకొ.

౧౦.

ఉదాహరణ లక్షణము.

క. ధరఁ జాటుకృతులలోనం బరఁగు నుదాహరణ మనుప్రబంధము, తద్వి
స్తరలక్షణంబు బరువడిఁ బరికింపఁగఁ దగు నశేషభాషకవులుకొ.

౧౧.

క. చతురశ్ర త్ర్యశ్రాది వి తతయతి తాళములు గలుగుదళముల నెల్లకొ
గృతగుచ్ఛానుప్రాసం బతులితగతి నిలుపఁ దగు నుదాహరణలకుకొ.

౧౨.

క. సురభాపాదిప్రాకృత పరిభాషల నైన నితరభాషల నైనకొ
విరచించుట యుక్త ముదా హరణ మిలాసురముఖాదు లగుపుణ్యులకుకొ.

౧౩.

విభక్తులకు మూఱుపేరులు.

సీ. ప్రథమావిభక్తి చొప్పుడు వాణి నాఁగ, రెండవయది ఝట నాఁగ నతిశయిల్లుఁ,
గీర్తి మూఁడవవిభక్తికిఁ బేరు, నాలవ యది దేవలాభిని యంద్రు గృతులఁ,
బంచమి పాణి నాఁ బరఁగు, షష్ఠవిభక్తి పాటిల్లు సుకవులు మోటి నాఁగ,
సప్తమి ఘోటికాసంజ్ఞిత, సంబుద్ధి సరసావలీనామ; జగతి వీని

విభక్తుల దేవతలు.

తే. కయినవేల్పులు వీరావళియును గీర్తి
మతి సుభగయును మఱి భోగమాలినియును
మహిఁ గళావతియును గాంతిమతియుఁ గమల
యును జయవతియు నాఁగను నొప్పు నెపుడు.

౧౪.

క. ఈవిదితాష్టవిభక్త్యధి దేవత లాత్మీయనామధేయసముమ గా
భావింపఁ దగినశుభములఁ గాంతురు కర్తృనాయకద్వయమునకుకొ.

౧౫.

క. మును శుశ్రూషణవ్యతః బద్ధినసూలిని యోంఢేఁ జండవృత్తము యోంఢేఁ
దనంపవలయుఁ బ్రథమకు సునకలికాప్తుకతదగ్ధ కలికాయుక్తిక. ౧౬.

క. ఇం బడరంగఁ బ్రథమాదుల సంబుద్ధ్యంతములనైన సరళవిభక్త్యా
లంబపద్యంబుల బిరు దంబులు గలపౌరుషములు దగ నిడవలయున్. ౧౭.

తే. కలిక యేతాశమునఁ బరిఘటిత యయ్యె
చుత్కృతికయును దానన యునుపవలయు,
సంత్య చాతుర్థికోత్కృతికాఖ్య చూడఁ
బడి చతుర్థియుఁ బోలెఁ జూపట్టవలయు. ౧౮.

క. ఓజపదబహుళము వి భ్రాజితపటుగౌడరీలిబంధురమును ని
చ్చాభాతరసవిభావవి రాజితమును గా నుదాహరణ దగుఁ జెప్పన్. ౧౯.

క. నాయక విభవమునకుఁ గవి నాయక చతురతకు భాజనం బగుపద్యం
బాయితము నేసి యిడఁ దగు నాయతిగాఁ దుదలయం దుదాహరణలకున్. ౨౦.

స ద్ద ల్లి.

క. సంబుద్ధి విడిచి మును గల సంబంధం బెడల కుండ సప్తవిభక్త్యా
డంబర మడరించిన నొడి కం బగు సద్దలి యనంగఁ గవులకుఁ జెప్పన్. ౨౧.

పద్దలి, విద్దలి.

తే. సరివిభక్తుల సంబుద్ధిసహిత గాంగఁ
జెప్ప నొప్పారుఁ బద్దలి సిద్ధ మగుచు,
ముక్తసంబుద్ధి విషమవిభక్తికలిత
యైనకృతిపేరు విద్దలి యండ్రు బుధులు. ౨౨.

కల్యాణి, ఉత్పల్లకము.

క. కేవలకలికాసంగతిఁ గావించినకృతికిఁ బేరు కల్యాణి యగున్
వావిరి నుత్పల్లక మది యావల నుత్కృతికతోన యదికిన యేనిన్. ౨౩.

తే. గ్రంథబాహుళ్య భీరుత్వకథన మిదియు,
ధర నుదాహరణాది భేదములు పెక్కు,
తెలియుఁ డొండెడ, మఱిొన్ని తేటపఱుతుఁ
బటుపదార్థాష్టై జాటుప్రబంధములను. ౨౪.

బిరుదములు.

క. బిరు శబ్దంబు విరోధో త్కరము మహారాష్ట్రభాషఁ దత్ప్రదవిధులన్
బిరుదము లనఁ జను వానిన ధర బిరుదావళి యొనర్పఁ దగు నండ్రు బుధుల్. ౨౫.

౪. ఆతులకులక్రమాగతము లై భుజవిక్రమ సంభవంబు లై
ప్రతిపదసాధకంబు లయి పార్థివకన్ఠకతోరకంబు లై
నితరణశబ్దపూర్వపుష్పివర చిహ్నము లై తనర్చు ను
ద్యతబిరుదాళిచేత బిరుదార్థము చెప్పట యొప్పు నెప్పుడుకొ. ౨౬.

క. వినయ భుజవిక్రమక్రమ ఘనవితరణ రణవిహార కరు జాది కళా
జనన స్థలు లగుగుణములఁ బెను పొందఁగఁ జెప్పవలయు బిరుదావళికికొ. ౨౭.

క. సముచిత తాళదళమ్ములు సమధిక పటుగౌడరీతి సందర్శములుకొ
సుమ సౌభాషం బొలుపుగ నమరింపుఁడు కవులు ప్రాకృతాదుల నైనకొ. ౨౮.

తే. పద్యదళ వాక్య తద్దళ పరిసమాప్తి
గదురుపట్టు నెడ నెడఁ గలుగవలయు
ధీర గంభీర జయ దేవదేవ యనెను
లలితసంబుద్ధివచనంబు లాలయవలయు. ౨౯.

క. ఉచితవిభక్తికమును గుణ రుచి రాలంకార గస నిరూఢము నాశీ
ర్వచనంబును నగుపద్యము రవియంపఁగ వలయు మొదల రంజన మొప్పుకొ. ౩౦.

గుచ్ఛములు.

క. మెం డగు దళములు నాలుగ యొండెను షట్కంబ యొండె నుండఁగఁ దుదనై
నుండును గద్యము నెనిమిది యొండెం బదియాఱు నొండె నురుగుచ్ఛము లై. ౩౧.

క ఇడఁ దగు నూతనయతిసం గడి దళములు నాలు గైనఁ గడ నాఁతైనకొ
బెడఁ గగువర్ణావృత్తులు వెడలింపఁగవలయు నంద్రు బిరుదావళికికొ. ౩౨.

క. బంధురముగ నిట్లతుల స్కంధచతుష్కంబుచేత గవి విభుని యశో
గంధాధివాసితాశా సింధురముగ దీవనల విశేషింపఁ దగుకొ. ౩౩.

చక్రవాళము.

క. పద్యం బొక్కటి మొదలను గద్యాప్తక ముచితద్విగతిఁ గబ్బములకొ
హృద్యదళౌప్తక మిడిన సముద్యత మగుఁ జక్రవాళ మూహింపంగకొ. ౩౪.

తె. వరుస నాదిమపద్యాంతవర్ణయుగళ
మంత్యవాక్యాదిమాతృరయమళకముగ
నిడి చతుఃస్కంధములయందు నిట్లు చెప్పు
నచ్చముగఁ జక్రవాళత్వ మబ్బుఁ గృతికి. ౩౫.

క. కవిసామనాయకస్వస్తివచఃకవితాద్యపద్యశిఖరంబులఁ బ
ల్లవ మైనవర్ణయుగళం బవిరళముగ నాద్యమునకు నాద్యక్షరముల్, ౩౬.

గుచ్ఛ తతి.

క. తొలి తొలిసవ్యమునఁ నతు ద్దళమును నట పల్లవద్వితయ మంతమునక
గల్గునపవ్యము నాలుగు దళముల నన్నింట గుచ్ఛతతి యన వలయుకొ. 32.

క. కలయఁగ సంబుద్ధ్యంతగ ముల నునుపఁగవలయు నందముగ జయ జీవో
జ్వల దే వాదిపదంబులు నలి నిశుచతురు త్తరంబు నలుమా తైనకొ. 3౩.

చతుర్భద్రము.

క. ఇదియె చతుర్భద్రం బగు సదమలధర్మార్థకామసహితస్తుతులం
బాదివికొని సర్వరీతుల విదితం బగునేలి శాస్త్రవిదులకు నెక్కుకొ. 3౪.

రగడ

క. సరి యా పదితేకులచేఁ బరునడి నుత్సాహవృత్తపదయుగళముచే
నిరవుగ వడిప్రాసంబుల నరుదుగ రచియింప రగడ యగుఁ దగువృత్తికొ. ౪౦.

మంజరి.

క. శృంగారప్రాయముగా రంగద్విద్వదళిన పాసంగ రచియింపంగా
శృంగారమంజరీకృతి సంగత యగు సకలరాగ సంభృతరీతికొ. ౪౧.

దండకము.

క. ఘండోభవలక్షణగణ సందోహనిబద్ధ యగుచు శ్రవణానందా
మందానుప్రాసంబుల నందం బగు దండకము మహాకవికృతులకొ. ౪౨.

క. ఇవి యెల్లను నానావిధ కవికృతశాస్త్రములచేతఁ గల్పితములు, పె
క్కువిధంబులఁ జాటుకృతి ప్రసరంబులు పరఁగు నెఱుంగఁబడు నొండెడలకొ. ౪౩.

సీ. ఆపూర్ణలక్షణోదాహరణావలి యుల్లంబునకు నింపు నొసఁగ దేని
బిరుదావళీముఖ్యపృథులప్రబంధౌఘములు దిగంతంబుల మ్రోయవేని
పటుచతుర్భద్రాదిభవ్యచాటుత్తులు నృపతులవీనులు నిండవేని
మధురాగ్ధిదండక మంజరీమంజుత బుధుల నింపుల మూరిఁ బుచ్చదేనిఁ

తే. గెరలి చని ముక్తకాదులు కీర్తితలఁ

జక్రవాళాద్రిమీఁదికిఁ జాఁపవేనిఁ

గడఁగి మెచ్చు నె యొకపాటిగంతచాటు

చాటుకృతులకు విశ్వేశచక్రవర్తి.

౪౪.

ప్రాధాన్యములు.

క. ఆరయ వస్తురసాలం కారప్రాధాన్యవృత్తిఁ గబ్బంబులు పెం
పారుఁద్రవిధార్థఘటనల ధీరులు పరికించి నానిఁ డెలియఁగవలయుకొ, ౪౫.

వస్తుప్రాధాన్యములు.

క. వేడుక విశ్వేశ్వరుడు శివ మాడామణికులమునందు సుస్థిరుడగుటకొ
జూడఁ గనకాద్రికవకుం గూడక యవ్వెండికొండ కొండిక యయ్యెకొ. ౪౬.

రసప్రాధాన్యము.

క. వలిచన్నులు నగుమొగములు దెలిగన్నులు మేనిజిగులు తియ్యనిపలుకుల్
సలిక పునడుములు మరుతూ పులఁ బ్రోచుఁ జళుక్యవిభునిపాలతుల కెపుడుకొ. ౪౭.

అలంకారప్రాధాన్యము.

క. తగ విశ్వేశ్వరుచే సిరి సెగడిన సత్కవులు దాననిపుణతఁ గర్ణక
నగుదురు, కల్పమహిజముఁ దెగడుదు, రదలింతు రమరధేనువు వైనకొ. ౪౮.

స్ఫురణములు.

తే. తనగ శబ్దస్ఫురణము సభాస్ఫురణము
సుభయవిస్ఫురణము నన నుల్లసిల్లు;
నిత్యైఘంతులు మూడును నెఱుంగవలయుఁ
బారుశబ్దార్థగౌరవశక్తివలన. ౪౯.

శబ్దస్ఫురణము.

క. కంఠీగవకతిన భటా కుంతితకంతాగ వావకుంతితరణ సో
ల్లంపనములు సురవనితో త్కంఠం గావించు విశ్వధరణిపునేనల్. ౫౦.

అర్థస్ఫురణము.

చ. తన్మరెడుఖడ్గధార మును ద్రావినవారి విరోధభీరులో
చనముల నుప్పతిల్లి కడుఁ జక్కనివాపి-ను లయ్యె; వైన స
య్యనువునఁ గ్రొత్తపెండికొడు కై మది నుబ్బుచునుండు సాగరుం
డనిఁ గరవాలభైరవు మహత్త్వము చిత్రమ కాదె యెప్పుడుకొ. ౫౧.

ఉభయస్ఫురణము.

సగ్గర.

లాటిరూపివరాటిలీలితకుచతటిలగ్న పాటిరచర్చం
బాటించుం, జంద్రకాంతోపలములఁ గరచుకొ, బర్వి చక్రాద్రియం దా
ఘాతోద్వృత్తైరవాసక్తములుగ నదులం గట్టు గంధానుబంధిక
జాటు శ్రీతోడ విశ్వేశ్వరుని సితయశశ్చంద్రికాసార మొలికొ. ౫౨.

శయ్య.

క. మృదుతః మై యోం హింఠికీఁ దమిర్మిత గలిగి నొడువుపలుకులలోనకొ
హింఠెను న్గం బెచ్చట నదలించి శయిండు శయ్య యనఁగా ననివో. గీ3.

చ. చితు చతుక్య విశ్వవిభు చారుగుణంబు లరాతిరాజిరా
జితనయ హేతుభూతము, లశేషవిశేష విహీన క్రమో
చితగతు, లార్యచర్యలకు జీవిత, మంచితసంచితాగమా
తథమతి భారతీవదనదర్పణ, ముత్తమదర్శనంపదకొ. గీ4.

పా క ము.

క. పాక మనంగా నథకని రాకులగంభీరయుక్తి, యది యిరుదెఱుగై
లోకమునఁ బెచ్చు ద్రాక్ష పాకంబును నారికేళపాకము ననఁగకొ. గీ5.

ద్రాక్షపాకము.

క. బహిరంతః స్ఫురితాగ్ధో పహితనప్రసర మగుచుఁ బద్యము సుఖసం
గ్రహపద మెచ్చట నదివో మహి ద్రాక్షపాక మనఁగ మసరం బెఱునుకొ. గీ6.

కా. లీలా మన్తధ మంధరంబులుఁ గచాలీ లాలిత భూలతా
కూలశ్రీలుఁ గహిల శేల దుచి తాకూతానురాగంబులకొ
సాలస్యంబులు నైనకాతుకపరీతాలోకజాలంబులకొ
బాలరత్నము కీలుకొల్పె ముద మొప్పకొ విశ్వభూపాలుపై. గీ7.

నారికేళపాకము.

క. అంతర్దూధాధకసర స్వంతం బగువాక్యగౌరవంబు మనీషా
వంతులకు నెప్పుఁ గవితా భ్యంతరముల నారికేళపాక మనఁగకొ. గీ8.

కా. హృజ్జాతుండు నటుండు వోలె నదె విశ్వేశతమాభర్తకుకొ
లజ్జాకాండపటంబుచాటున వధూ లావణ్య లాస్యంబులకొ
సజ్జాతంబుల జేసి చూపెడు లసత్సారాంగహారాళిచేఁ
బజ్జం గొందఱు కామినీమణులు కువ్వద్దర్శనై చూడఁగకొ. గీ9.

అ ర్థ వృ త్తు లు.

ఆ. ముఖ్య లక్ష్య గౌణములును వ్యంగ్యంబు నా
నథకవత్కనంబు లయ్యె నాల్గు;
వానివలనఁ గలుగు వాచ్యభేదంబుల
నొనరి తెలియవలయు నంద్రు బుధులు. గీ10.

ముఖ్యార్థము.

౩. సున్యక్తము నుశంబును నవ్యాజము నైన యథా మగు ముఖ్య మనక,
శ్రవ్యముగ నదియు జాతి ద్రవ్య గుణ క్రియలచేతఁ దగు నాల్గనగక.

౬౦.

లక్ష్యార్థము.

- ఆ. ఊహనీయ లక్షణోపేత మగునథా
మరయ లక్ష్య మనగ నతిశయిల్లు,
గంగయం దనంగ గంగా తటంబునఁ
గలిమిఁ జెప్పఁజాలు కారణమున.

౬౧.

గౌణార్థము.

- క. గుణ సాదృశ్యంబున ను ల్బణ మగునగంబు గౌణఫణితము, గడు భీ
షణసారి యాన్యపుఁ డనఁ ద స్తగు మగువిక్రమము దెలియఁ దోచుట చేతక.

౬౩.

వ్యంగ్యార్థము.

- ఆ. ముఖ్య లక్ష్య గౌణముల యథాములఁ గ్రోచి
ఘటత మథా మెచట నింపు నొసఁగు
వ్యంగ్య మండ్రు, కైరవంబులు విరిసె నాఁ
గమలవైరిపాలుపు గానఁబడుట.

౬౪.

ధ్వ ని.

- క. శాకాదికృతవ్యంగ్య వ్యాకీర్ణం బైన కావ్య మది యు త్తమ మై
చేకొనఁబడు మధురార్థ శ్రీకము ధ్వని యనెడునెపముచేఁ జెలు వొందుక.

౬౫.

- ఉ. శ్రీతిః జకుక్యవల్లభుఁడు పృథ్వి వహించి గుణాధ్యుఁ డైనచో
శాతమదాప్తదంతులు వశావశతక జరియించె, శూలికిం
జేతుల భూషణస్ఫురణఁ జేకొనె, వార్ధులు గోత్రభూధర
వాతము నిల్వ నయ్యె, గడు ప్రాన్పడె నిర్జరపాదపంబులుక.

౬౬.

శే క్తి గ్రాహకములు.

- సీ. విహితసంయోగంబు విప్రయోగంబును సామధ్యమును సాహచర్యకంబు
సద్భవిరోధ లిం గౌచిత్య చేష్టలు పరశబ్ద సన్నిధి ప్రకరణములు
దేశ కాల క్ర మాదికములు శ బ్దార్థ కలి తానవచ్చేదకల్పనములు
ప్రతి హేతుకములు విశేష వాక్యస్వర వ్యక్తులు నాఁగఁ బర్యాయగతుల

తే. నలరు నన్నింటి నర్థంబు నవగమింపఁ
దగు ననౌకార్థయుతము లై తనరుశబ్ద
సంతతుల కర్థసంధానచతురు లెల్ల;
నింకఁ దద్వృత్తు లెఱిగింతు నెఱుంగవలయు.

౬౨.

కావ్యవృత్తులు.

క. ధీరస్తుత కైకియును నారభిటియు సాత్త్వతియును నట భారతియుకై
జారుతరవృత్తు లివి శృం గారాదిరసంబులందుఁ గరణీయంబుల్.

౬౩.

కై శి కి.

తే. సకల సుకుమార మధురాధా సరళ రచిత

కైశీవృత్తి; శృంగార కరుణ రసము
లధికసుకుమారములు, వాని నగు నొనర్పఁ
కైశీవృత్తిచేతన కవుల కెల్ల.

౬౪.

మ. దశదిండివరసుందరంబులును నంతఃకౌతుకాంతరసం

వళితన్నేహములుకై బ్రసన్నములు నై వర్ణిల్లు నాలోకనం
బు లుపేంద్రాత్మజా నిందువంశజుఁ గళాపూర్ణాత్మకం జూచుచోఁ
బొలిచెం బొల్లికి సామరాగరససంపూర్ణంబులై యత్తటికై.

౬౫.

ఆరభటి.

క. ఆరభటివృత్తి యనఁగ నారూఢాభ్యుద్ధతాధా, యత్యుద్భృతిము
ల్లా రౌద్రము బీభత్సము, నారభటివృత్తిఁ జెప్ప నగు నీరెండుకై.

౬౬.

మ. అతిసుప్య త్వరగండభైరవ మహోద్య త్ప్రణ్ణ ముగ్రాకృతికై
బ్రతిపక్షప్రకరంబు నెంచు నలఁచుకై భంగించు దండించు ను
ద్ధతి నుగ్గించు వధించు వ్రచ్చు యమదోదకండ ప్రచండక్రియా
గతి రూపించు నటత్కబంధమయ సంగ్రామంబు భీమంబు గాక.

౬౭.

భారతి.

తే. భారతీవృత్తి కై నకల్పనము చూడ

నర్థ మించుక సుకుమార మై తనర్పు;
నల్పమృదువులు హాస్య శాంతాద్భుతములు
భారతీవృత్తిచేఁ జెప్పఁబడు నవియును.

౬౮.

మ. అతికందర్పము రూప, ముఙ్గి తసుపర్వానోకిహం బీగి, నిం
దితచంద్రద్యుతి కీర్తి, గర్హితసురాద్రినూర్తి వ్యోమంబు, పం

తితకంఠీరవ ముగ్రవిక్రమము, వర్ణింపం జశుక్యావనీ
పతి; కీయద్భుతవృత్త మేనృపులకుఁ బాటిల్లునే యెచ్చటఁ !

౭౪.

సా త్వ తి.

తే. సాత్వతీవృత్తి నాఁగ నీపత్నిగల్భ
సాధూరూపిణి; వీర భయానకములు
నీపదు క్తిప్రగల్భసమీపితములు;
సాత్ర తీవ్ర తిచే వీని జరుపవలయు.

౭౫.

మ. అతిదృఢ్యత్కరవాలభైరవపతాకాభీలధ్వజా
కృతులం జూచినవీరు లుబ్బుదు రొగిం గీర్వాణబోకాధుఁ లై,
సతతత్రస్తులు దూలిపోదురు మహాశైలాగ్రకూటాధుఁ లై,
గతవిద్యేషులు విశ్వనాథ వినుతు ల్లావింకు రాతార్థు లై.

౭౬.

కా వ్య రీ తు లు.

తే. అఖిల కావ్యంబులకు రీతు లాత్మ యండ్రు;
ప్రాణదశకంబు వానికిఁ బ్రాణ మరయ;
ధర నలంకారమతవిభేదముల నవియుఁ
బెక్కు, లొకకొన్ని తగఁ గానిపింతుఁ దెలియ.

౭౭.

క. ఈడిత లగు వైదర్భి గౌడీ పాంచాల లాటికా రీతులు కా
వ్యాడంబరకరణార్థ క్రీడలఁ జతురాహ్వయములఁ గృతకృత్యులచేకె.

౭౮.

గు ణ ము లు.

క. క్రమమున నౌదార్యణ్ణే షములును సుసుమారతా ప్రసాద మధురతా
సమ తార్థవ్య క్రోజ సస్మాధి కాంతులును దగు దశప్రాణము లై.
ఉదారత.

౭౯.

క. వినుతసుశబ్దార్థకంబులఁ దనరు గుణోత్కృష్టణం బుదారత్వ మనక
జని; నది పూరణబహుళత ననఘణ్ణాఘోదయమున నగుఁ గల్పింపకె.
శ్లేషము.

౮౦.

క. అతిథిలపదబంధం బై విశదాల్పప్రాణవణవిస్మయం బై
కుశలగతి నొప్పు శ్లేషము విశేషకావ్యముల కెల్ల విధివప్రద మై.
సుకుమారత.

౮౧.

క. శ్రుతిసుఖకరవర్ణంబుల నతికోమల మైనరచన మలవడు సుకుమా
రత నాఁగఁ, గిట్టకాస్త్ర స్ఫులివాదపటిష్ఠనుతులఁ జేకొను నదియుకె.

౮౨.

క. లలిఁ బదములతో నర్థము సలలిత మగు నెచట నది ప్రసాదము కృతులకై
వలిపపుఁబయ్యెదలోనకై దొలఁకాడెడువలుదచన్నుదోయిని బోలెకై. ౮౩

మాధుర్యము.

క. పటుబంధంబులు మృదుల స్ఫుటివిన్యస్తాక్షరములుఁ బూరితరస సం
ఘటిత పదార్థంబులు నె చ్చట నగు మాధుర్య మనఁగఁ జను నది గృతులకై. ౮౪
సమత.

క. దొరఁకొన్న కొలది విడువక చరణపదార్థములనడక సరి సాగెడు వి.
స్ఫురణ యది సమత యనఁ జను; నరయం గుకవులకు నంద దది పరికింపకై. ౮౫.

అథఁవ్యక్తి.

క. తనరఁ గ్రియా కారక యో జన మస్తవ్యస్తసరణిఁ జనకుండ యథా
జనితాన్వయముగఁ జెప్పినఁ గనదర్థవ్యక్తి నాఁగఁ గవితల నొప్పకై. ౮౬.

ఓజస్సు.

క. ఓజోగుణ మనఁగా వి భ్రాజిత మగుఁ బటుసమాసబాహుళ్యము రా
రాజదనుప్రాసాక్షర భాజన మై యొప్పు శబ్దభాసుర ఫణిలికై. ౮౭.

సమాధి.

క. స్థావరజంగమధర్మవి భావితచరితములు పీడుపడక రసార్థ
ప్రావిర్భావము లగుటయ భావింప సమాధి యనఁగఁ బరఁగుం గృతులకై. ౮౮.

కాంతి.

క. లోకవ్యతిరిక్తార్థ శ్రీకలితయు నూతనప్రసిద్ధవిరచనా
పాక కమనీయయును నగు నాకబ్జముసౌబగు కాంతి యనఁ జనుఁ గృతులకై. ౮౯.

రీతుల లక్షణోదాహరణములు.

వై ద ర్శి.

అ. ప్రాణదశక యుక్తి నల్ప ఘోషముల వ గద్వితీయబహుత గలిగి ద్విత్రి
బదసమాస యైనఁ బరఁగు వైదర్శి స మాసరహిత యైన మధుర యంద్రఁ. ౯౦.

చ. భుజమున విశ్వభూవరుఁడు భూభరముం దగఁ దాల్చెఁ దాల్చినఁ
గజ భుజగేంద్రులకై గుధర కచ్చప ఘోణులుఁ గామితక్రియా
భిజనమునం జరింతు రని ప్రస్తుతులం బ్రసరించుచున్న యా
ద్విజ యజనంబులం ద్రిదిశెత్తుపై సమాప్తి వహించు నద్దివికై. ౯౧.

గౌడి.

క. ఘటితసమాసోద్భూతపద పటలయు నోజ స్సుకాంతి భరితయు ఘోష
స్ఫుటవర్ణయు నిబిడాగ్ధోత్కటయును నా గౌడరీతి కల్పితకృతులకొ. ౯౨.

శా. శుభ్రాదభ్రపరిభ్రమత్పటుయశోజ్యోత్సన్న సరితస్సరితా
త్రిభ్రష్టాధితమస్సమూహు లగుధాత్రీభర్తలం బోరిలో
విభ్రాజిల్లుచళుక్యవిశ్వవిభుదోర్విక్రాంతి వెం పొంది తా
నభ్రద్విపవతీతరంగములలో నాడించు గ్రీడాగలికొ. ౯౩.

పాంచాలి.

క. పంచషపదక సమస్తతః జంచన్దాధుర్యకాంతిసంచరదోజ
స్సంచితసుమారతలను మించగుఁ బాంచాలరీతి మృదులాకృతి యై. ౯౪.

మ. చతురోదారచళుక్యనాథకరశిక్షాజాతరేఖాసుధా
లతలం గ్రాలెడుచారుసాయకనటీలాస్యాంగహారాదులకొ
బ్రతిగా నిచ్చటఁ జూచి తత్పరిచితికొ బ్రాపించు శూరారు ల
శ్రుతరంభాపరిన్పత్యకృత్యముల నచోచ్చఁ జూతు రచ్చంబుగకొ. ౯౫.

లాటి.

తే. ఏతదుక్తత్రిరీతిసమేత యగుచు
నల్పు ఘోషాక్షరములచే నతిశయిల్లి
తనరు సంయుక్త వణకముల్ తఱుచు లేక
వెలసెనేనియు లాటికావృత్తి యండ్రు. ౯౬.

మ. అగ్నిశంబుం గరవాలభైరవుని పాదారాధనం బొప్పఁ జే
సినవారు ద్రిదశాంగనాదయితు లై జీవించు రిచ్చోటఁ జే
యనివారు ద్రిదశాంగనాదయితు లై జీవించు రచ్చోట నం
చు నిరూపించురు విశ్వనాథబిరుదస్తుత్యప్రభావం బిలకొ. ౯౭.

తే. తనరు శృంగార హాస్య శాంతములుఁ గృపయుఁ
దనరు మాధుర్యగుణమునఁ దగును జెప్ప.
నదృఢతము రౌద్రవీర భయానకములు
నమరు బీభత్సరసము మోజమునఁ జెప్ప. ౯౮.

క. సకలరసములుఁ బ్రసాద ప్రకటితములు దక్కియున్న ప్రాణము లెల్లకొ
సుకవుల కుచితనియోజ్యము లకలంకత నెఱింగి యొనగ నమరింప నగుకొ. ౯౯.

క. జాతి గుణ ద్రవ్య క్రియ లాతతజీవేతము లందు రాద్యలు శాస్త్రీ
వ్రాతములకు సత్కవితా జాతములకు; వీనిఁ బొసఁగఁ జనుఁబో నొడువక. ౬.

ఉ ప మ.

క. గుణ ధర్మ కర్మముల నుల్బణ మయ్యెడువస్తువునకుఁ బరువడిఁ దుల్య
ప్రణయనముఁ జేయు నెయ్యది గణులెందురు దాని నుపమానగా బహువిధులక. ౭.

శా. చాళుక్యక్షీతిపాలుఁ డొప్పు ననిలో శక్రండునుంబోలె, దం
భోళిక్షిడఁ దనర్చు ఖడ్గ, మనుష్యాద్భూపాలక శ్రేణులుం
గూలుం గొండలభంగి, నంబరనటతొల్లధ్వజంబుం బొరిం
గ్రాలుం గాలవలాహకాకృతి, సురవ్రాతంబు గీర్తింపఁగక. ౮.

క. సతతప్రతిభోదయనం గతి నుపమానోపమేయకల్పనములయం
దతిచతురకపులతలపులఁ బ్రతిపాద్యోపమలు పెక్కుభంగు లెఱుంగక.

క. లింగంబుల వచనంబుల భంగులు హీనాధికతలపాటియు వీడ్చు
టుం గదిరిన నుపమకు నిం పుం గలుగం జేయు నండు బుధు లుచితోక్తిక. ౧౦.

తే. అరుగుచున్నాఁడు కేడివాఁ డతివపోలె,
బలకుచున్నది పురుషునిపగిది నింటి,
ప్రాణములు నాకు నీతిఁ, దుపాజితాగ్ధ
మిన్నివిద్యలు ననినను నెసఁగు నుపమ. ౧౧.

క. దేవా నీచందంబున దేవేంద్రం డొప్పు నచట దినకరుగతి ను
ర్వీవరుఁడు తేజమున సం భావితుడన నుపమ చెల్లుఁ బ్రాథప్రితు మై. ౧౨.

క. నిపుణులచెవి కెఱబఱ మగు నుపమలు నొకకొన్ని గలవ యొక్కొకచోటక
క్షుపవోలె జనుఁడు కృష్ణుఁడు వివినంబునుబోలె వనధి విపులం గనఁగక. ౧౩.

ఆ. హంసివోలె జంద్రుఁ డవదాతుఁడు, నభంబు
కొలఁకులట్లు సిడము, కుక్కవోలె
నించు బంటు పతికి, నినుఁబోలె ఖిద్యోత,
మనెడు నుపమ లపహసనకగములు. ౧౪.

సి. సంకాశ నీకాశ సన్నిభ ప్రతిరూప తుల్య ప్రకా శాభ తులితములును
ప్రత్యనీక ప్రతిపక్ష సమాన స్ర తిద్వంద్వ నిధి సజాతీయములును
సద్భవ సద్భ క్షమ సంవాది సప్రభ ప్రతిబింబ కోపమా ప్రఖ్యములును.

* సహలక్షణ ప్రతిచ్ఛేద విరోధి సద్భక్ష సవర్ణ సపక్షములును

* తద్వ దేకాగ్ర సాంతత్య సాధగ్యను రూపకాశేదనిరూపణములు—పా.

౬. నుపమి తానువాది యుత సరూప ప్రతి

నిధులు ననగఁ జెక్కువిధములైన

శబ్దములును నట్టి సత్క్రియాపదములుఁ

బాలుచుచోటఁ జెప్పఁ బొసఁగు నండు.

౧౧.

౭. దొరయు గెడజోడు పోలిక సరి సంగడి యుద్ది యీడు సాటి పగిది నాఁ

గరణి యనఁ బాడ్పు చందం బొరను పరుసు నాఁగ నుపమ కోప్పం జెప్పక.

రూపకము.

౮. ఉపమానంబునకును న య్యుపమేయంబునకు రూపయోజన మేకో

ల్లపిత మయి వెలుఁగు నెచ్చటఁ బ్రపంచితము రూపకంబు బహువిధలీలక.

౧౨.

౯. చారుచళుక్యవిశ్వనృపవంధుని నిర్మలకీర్తిచంద్రికా

సారముచే సుహృత్కుముదసంచయముల్ విలసిల్లు గర్వదు

ర్వారవిరోధివారిరుహపారములుకొ ముకుళించు నుల్లస

శ్శూరిచకోరసంఘములు సొంపు వహించు ధరాతలంబునకొ.

౧౩.

౧౦. ఇది ప్రసిద్ధరూపకాలంకారం; బిందు భ్రాంతిమదలం కారంబునం గల; దది

యెట్లనిన:—

౧౪.

భ్రాంతిమంతము.

౧౧. కవిసమృతి నాకోప్య ప్రవణానుభవంబు భ్రాంతిపద మగుఁ దత్సం

భవ మయ్యెడుదానికె బేరవిరళముగ భ్రాంతిమంత మనఁ గాఁ బరఁగుకొ.

౧౫.

౧౨. చంద్రాన్వయఁ డగువిశ్వన రేంద్రుని సత్కీర్తిదీప్త లేపాటయుకొ

సాంద్రతరంబుగ నెల్లెడఁ జంద్రశిలాతతులు పరఁగు సద్రవ లగుచుకొ.

౧౬.

౧౩. సుకవినిరూపణములచేఁ బ్రకటిల్లుచు రూపకములు బహులాకృతు లై

వికసిల్లు వానితెఱఁగులు వికటంబులు దెలియవలయు వివిధస్పృశులకొ.

౧౭.

దీపకము.

ఆదిదీపకము.

౧౪. మొదలను నడుమను నొండెక గదిసి క్రియాపదమ యొండెక గారకమొండెక

బొదలి తదధఁము. దెలిసెడు నది దీపక మనఁగఁ గృతుల నందం బెఱునుకొ.

౧౮.

౧౫. కావించుం గలధర్మ మెప్పుడుఁ జళుక్యత్వైనిభం శోప్పగా

దేవశ్రేణి మదింప దిక్కరులు మోదింపక ధరాభారభృ

ద్భ్రాంతివ్రాతము సంతసిల్ల భుజగేంద్రప్రీతి సంధిల్ల న

శ్రీవిరూఢతృపుఘం డితం డనఁగ భవ్యశ్రవ్యకీర్తిశుఁ డై.

౧౯.

అంత్యదీపకము.

క. నల నహం భరత భానుజ బలి బలిభేదులగు సాటి పాటి తులితుఁ డ
స్థలిమఁడు గడ సద్వతుం డన వెలయుం జాళుక్యవిశ్వవిభుఁ డెల్లెడలన్. ౨౧.

మధ్యదీపకము.

మ. కవిసంఘంబుననుం బటిగ పటికా కన్తూరికా చేటికా
వివిధశ్రీల విభూతియున్ విజయమున్ విశ్వేశ్వరుం డిచ్చుఁ బో;
భువి సర్వజ్ఞుఁడు శంకరుండు నగుటన్ బోలించి శీలించినన్
భవనామస్తుతి భద్రదాయిని గదా భావింప నెవ్వారికిన్. ౨౨.

ఆవృత్తి.

క. చెప్పినమాటయ నెక్కుగఁ జెప్పట యావృత్తి యనఁగ జెలు వగు; నదియున్
దప్పక మూఁడు దెఱంగుల విప్పు బదాధోభయానువృత్తులఁ బరఁగున్. ౨౩.

శబ్దావృత్తి.

క. అరు లని విశ్వేశ్వరునకుఁ దిరుగక క్రీడింతు రనుఁదిఘికలోఁ ద
త్యరవరపరిఘాతాయత సరసులఁ గ్రీడించుఁ గ్రోడసంతతు లెపుడున్. ౨౪.

అథావృత్తి.

క. శ్రీవిశ్వవిభుని వేడిన యావిపులు విత్తవంతు లగుదురు, వారిన్
వావిరి నడిగినవారును నావల ధనవంతు లగుదు రతిచిత్రము గాన్. ౨౫.

ఉభయావృత్తి.

క. ధరణివరాహం బగుపతి ధరణి వరాహంబవోలె దాల్చిన నేకా
తురచరణ మైనధర్మము కరిగతి నలు గాల నిలిచెఁ గలియుగవేళన్. ౩౦.

ఆత్మేపము.

క. తొడఁగినకృతకృత్యంబుల నడఁచునిషేధోక్తి దలఁప నాత్మేప మగున్
బెడఁ గగు నుకవులతలఁపుల బడి గాలత్రితయవిధుల బహుగతు లగుచున్. ౩౧.

ఉ. 'వారక విశ్వభూవిభునివాలున కగ్రము గాకుఁ, డైతిరే
నీరస మబ్బు మిమ్ము వరియించినవేలుపుఁబువ్వుఁబోండ్లకున్
ధీరత మంటవెంట నరుదెంచినలెంపున మాకు, ' నంచు వా
గ్వీరము వీరభార్య లెఱిగింతురు భర్తల కాహవంబునన్. ౩౨.

అర్థాంతరన్యాసము.

తే. చెప్పఁ దొడఁగినయర్థసంసిద్ధికొఱకు
నెఱ యర్థము మోజించి నెలయఁ బెలుపు

నదియ యథాంతరన్యాస మనఁగఁబరఁగఁ
దలఁప నేర్చినఁ బెక్కు భేదముల నెగడు.

33.

మ. త్నమలో వేడనివారికేనియును విశ్వత్సావిభుం డిచ్చున
చ్చములై పొచ్చెము లేనిసంపదల శశ్వత్సర్వలోకాశ్రయ
త్వము, నైజంబుగ నట్టి కాదె తలఁపక వాంఛార్థహీనస్ఫుర
త్సమలోజ్జ్వంభణకల్పనంబు రవికిక గర్జంబు మి న్నందియుకొ.

34.

వ్యతిరేకము.

క. అమరఁగ శబ్దార్థంబులు క్రమతుల్యము లయ్యు భేదకథనముచే వ
ర్ణ్యము నతిరిక్తముఁ జేయుట నమితవ్యతిరేక మనఁగ నగుఁ బలుకుబడికొ.

35.

మ. సుమ సౌరక్షణవైభవంబులను జిష్ణుత్వంబునం గ్రూరవి
క్రమవిద్విడ్బలమద్దనంబున సుధుర్యత్వంబు తుల్యంబహో,
యమరాధీశుఁడు గోత్రభంజనుఁడు గోత్రానందసంపాది వి
శ్వమహీపాలుఁడు, వీరికిక గుణకథా సాదృశ్య మేచందమో.

36.

విభావన.

తే. సహజ విఖ్యాత హేతువు జాతి విడిచి

కారణాంతరకల్పనకథన మొండె

గామవిహితస్వభావసంగతియ యొండె

నమరఁ బల్క విభావన యనఁగఁ బరఁగు,

32.

మ. స్ఫురదాద్ధాతక రాశకీలమును దంభోబిప్రభాభీలముకొ
జల దస్పష్ట కృతాంతదండముచు నై సంగ్రామరంగంబులోఁ
గరవాలంబు చళుకృవల్లభునిచేఁ గ్రాలుం బరప్రాణసం
హరణక్రీడనదృష్టమృత్యురసనాహంకారఘోరంబుగకొ.

33.

సమాసోక్తి.

క. తగు వినిహితార్థగర్భిత యగు నన్యాథోక్తి గతి సమాసోక్తి యగుకొ
సుగమాథఁగోపనముచే నెగడిన నన్యాపదేశనియతిం బడయుకొ.

34.

మ. స్ఫుటపున్నా గములం దొఱంగి కితవస్తోమంబుఁ బాటించి యు
త్కటపంకాంకితమాతులం గదిసి భద్ర శ్రీలమై గూర్మి దు
ఘటముం జేసి సువర్ణముం దెగడి దుర్వణంబు నర్థించి యే
చుటలం జెందిన మెచ్చునే స్ఫుటతులకొ సోమాన్వయం దుగ్ధురకొ.

35.

అతిశయోక్తి.

- క. తనతలచిన యథాము సొంపున నింపున లోకవృత్తమున కతిశయిత
 ధ్వని గలిగి కవులచెవులకు నొనరినయది యతిశయోక్తి యొప్పుగుఁ గృతులకై. ౪౧.
- క. ఉల్లసితాలంకృతులకు నెల్లఁ బరాయణము, కవుల కెలమి యనఁగ శో
 భిల్లుం, బెక్కుతెఱుంగులఁ జెల్లుం బారి నేకపదముచే నొడఁగూర్చుకొ. ౪౨.
- మ. భరితాతిశయం బరగండ్లఘైరపునిచే భగ్నాంగులై పాటు త
 ర్పరిపంథి ప్రమదావలోకనగళ ద్వాష్పాంబుధారాపరం
 పరపెల్ల మనిచెప్ప నంతయు జలాభావంబులై యుండు న
 మృదుదేశంబు లనూపభూము లగు సీమామానహీనాకృతికై. ౪౩.

ఉత్ప్రేక్ష.

- క. అలవడ శబ్దార్థములకుఁ జెలువంబగునన్యక్తప్రీతి సృజించి నము
 జ్వల దుత్ప్రేక్షావ్యంజన ములచే నుత్ప్రేక్ష యనఁగ మొనయుం గృతులకై. ౪౪.
- చ. కెరలు చతుక్యశశ్వవిభుశేతువరాహము నన్యభీతికృ
 ద్దురుతరకృత్య యందు రొకకొందఱు, కొందఱు వైరివాహినీ
 నిరుపమమృత్యు వందు, రిట నే నయినకొ రిపురాజమండలా
 హరణము సేయ వేడి పాలుపారెడిరాహుపుగాఁ దలంచెదకై. ౪౫.
- క. గజభుజగాదులదెసఁ గల గుజిబిజికిం గాక వీడుకొన్నదివోలెకై
 భజియించి నిలిచె వలపటి భుజమున విశ్వేశ్వరునకు భూనతి క్రితికై. ౪౬.

హేతువు.

- క. కారకమును గ్రియయును నగ్రారంభంబునకు బీజ మగు నేమిట నిం
 పార నది హేతు వనఁ జను భూరిప్రతిభావిశేషములఁ బె క్కరయకై. ౪౭.
- శా. సంపల్లంపటమందహాసములు సంజాతానుకంపాకళా
 సంపన్నంబులు సాదరప్రియనయస్థానంబు లిద్దక్రియా
 సంపూర్ణంబులు నాఁగ విశ్వధరణీశ శ్రీకటాక్షాంశువుల్
 సొంపుం బెంపును నింపు సేయు నెపుడుకొ సూరీశ్వరశ్రేణికికై. ౪౮.

ఉదారము.

- క. ఆయాసోపార్జితము న దేయమును మ నెహహరాభిధేయమును శ్ర
 ధ్దేయము నగుధన మొనఁగును పాయ ముదారంబు నాఁగ నవనిం బర్చుకై. ౪౯.
- శా. విశ్వేశా వనిపాలపాలకునిచే విత్తాధ్యులుకై సత్యభా
 గశ్వానూధులు నంబరాభరణచిహ్న టోపులుం గామినీ

శశ్వత్స్వభ్యసమగ్రమానకులు నై చారుస్థిలికాసత్కవుల్
వైశ్వగోష్ఠిన్నతిః బేర్తు రెప్పడు తదౌదార్యం బవార్యంబుగఁ.

౫౦.

సూక్ష్మము.

క. ఆకారేంగితకృతచే హైకల్పితసూక్ష్మగుతుల సంలక్షిత మై

వైకొగఁ దగునంతగృత పాకాల్పిత సూక్ష్మ మనఁగఁ బరఁగుం గృతులకఁ.

౫౧.

ఉ. శ్రీలఁ జకుక్యనాథుఁ డొనరించెను నేఁ డని గారవించుచో,

బాలకు లేతన వ్యధరపల్లవకాంతి నలంకరించె, వై

మాలపుసిగ్గు చూపులకు మాటుగఁదోఁచెఁ, గుచోత్తరీయముక

గే లాడికంబు నేనెఁ, దిలకించిరి నెచ్చెలు లట్టిచేట్టలకఁ.

౫౨.

లవము.

తే. సూక్ష్మభావంబు విడువనిసాబగుతోడ

భావమునఁ దోఁచువస్తుగోపనము పేరు

లవము నాఁ జను ; దేశకల్పనముతోడి

పనుతినందలు లవమున విస్తరిల్లు.

౫౩.

క. సుదతి యొక్కర్తు విశ్వవిభుఁ జూచి వడిం బులకించి లజ్జ లోఁ

గదినిన నేర్పుతోడఁ జెలికత్తెల కిట్లను నింతి యొప్పునే

మృదులవనానిలం బనుగమించుమధువ్రతపం క్తితోన నిం

పొదవఁగ వీచె డిగ్గియలనండి సరోజరజోవిలాసి యై.

౫౪.

క్రమము

క. ఉపమానము నుపమేయము నుపమలఁ బరిపాటి తప్ప కుండఁగ నొడువక

నిత్యతత్వము క్రమ మనఁ జను ప్రపటుప్రఖ్యాతశబ్దపంక్తులచేతకఁ.

౫౫.

ఉ. శ్రీరుచి వైభవోదయ శరీరవిలాసములందుఁ జూడఁగా

శౌరి శశాంక జంభరిపు శంబరశత్రులతోడ నెప్పడుక

దోరపుటిడు జోడు సరి దోయి చకుక్యనరేంద్రుఁ డంచు నిం

పారఁగఁ జాటుసత్కృతు లుదారత మ్రోయు సభాంతరంబులకఁ.

౫౬.

ప్రేయము.

క. ప్రేమోలంకారంబు వి ధేయం బగుఁ బ్రియతరాభిధేయో క్తులచే

నే యెగ్గు లేక కర్ణ ర సాయన మై యుండెనేని సత్కవికృతులకఁ.

౫౭.

మ. భిషదుద్యత్కరుణాకటాక్షకిరణోత్పన్నంబు లస్తన్నహా

త్సవసంపత్ప్రకరంబు లెల్ల నని శస్త్రస్తోత్రలై విశ్వభూ

ధవు భూపాలగుణప్రకీర్తనలఁ బ్రీతస్వాంతు లై కాంచి శా
త్రపు లర్చింతురు పాదపద్మముల నిర్యస్తాళిరత్నద్యుతికొ.

గీ.౪.

రసవదలంకారములు.

క. అసితం బగురత్నాది ప్రసరణములఁ దేజరిల్లి ప్రథమరసాదుల్

పాసఁగఁ బడు నెచట నది వో రసవదలంకార మనఁగ రసికుల కెక్కుకొ.

గీ.౫.

శృంగారరసము.

చ. ఇల వలరాజారూపునకు నెక్కువ యయ్యెగువిశ్వమేదిసీ

లలనునిరూపయావనవిలాసములం జెలిమాటు చేరి య

గ్గలిక పుసిగ్గు వేడుకలక్రందున కడ్డపడంగ నిప్పులకొ

మెలతుక నాలుఁజూపులకు మేపులు వెట్టెనుఁ జూచితే సఖి.

౬౦.

హాస్యరసము.

క. లీనాచారుల బహుకా లీనాత్ముల సతతసవ్యలీకులఁ జూడం

ఝానెనువిశ్వేశ్వరుని న వీనదరస్థితము లచ్చ వెన్నెలఁ బోలుకొ.

౬౧.

కరుణరసము.

క. అనిఁ దృణము గఱచి జే యని నినదించుచు బొరిలు విమతనికరముఁ గరుణకొ

గనుఁగొని కాచుట నైజము గొనకొని యరి రాయగండగోపాలునకుకొ.

౬౨.

రౌద్రరసము.

క. రుద్రుం డగు విమతనరో పద్రవకరణములఁ గుపితబలభద్రుం డగుకొ,

ముద్రణితకదనగతి ను న్నిద్రాకృతి విశ్వమేదిసీపతి చూడకొ.

౬౩.

వీరరసము.

క. అరివీరుల నమరావతి కరిగించుచు వివిధధనము లగ్ధివరుల కై

యురవడి నొసఁగుచుఁ బరఁగెడు నిరతోత్సాహంబు విశ్వచ్ఛపునక యొప్పుకొ.

౬౪.

భయానకరసము.

క. రిపునృపులు విశ్వనాథ ప్రవటుధ్వజదంష్ట్రించి పరఁగినభీతికొ

వివేనవగాహంబుల నిల నిపుడుం గనుఁగొనఁగ వెఱుకు రెట్టితలఁపులొ.

౬౫.

బీభత్సరసము.

మ. అతిదృష్టత్పరగండభైరవభుజోద్యుత్తదృక్పతాహిత

చ్యుతభూరిక్షురజప్రవాహములలో శుండాలయండావలీ

కృతలీలాచరయానపాత్రములలోఁ గ్రీడించు నాయోధన

క్షీతి భూలంబులు మజ్జమాంసరసము స్తిక్కుప్రమ త్తంబు లై.

౬౬.

అద్భుతరసము.

క. సమధిక మగు న చ్చెరు వ చ్చముగా విశ్వేశుదానజలధారాపూ
రముచేతఁ జేతి కందును విమలాంబరకనకహరులు విద్వత్తతికికె. ౬౭.

శాంతరసము.

క. విశ్వేశుమహిమ విని కని విశ్వంభర విడిచి మదము వీడ్కొని విమతుల్
శశ్వద్దమశమయుక్తి న నశ్వరు లై నిలుతు రమరనగముల నదులకె. ౬౮.

ఉర్జస్వి.

క. అతులితబలవదహంకృతి యుత మగువాక్యంబు దలఁప నూర్జస్వి యగుకె
బ్రలిఖటతెజనగర్జన వితతాక్షేపములచేత విస్ఫుట మెపుడుకె. ౬౯.

మ. కి పటద్విట్కరవాలభైరవుఁడు ఖడ్గాఖడ్గిసంక్రీడలకె
గుపితాటోపనిరూఢి నుగ్రరిపురక్షోరాజనారాయణం
డపరావిష్కృతరుద్రుఁ డనృపురదాహప్రాధిచే విశ్వభూ
మిపుఁ డమ్మేటి నెదుర్చుటల్ జమునితో మేలంబు గావించుటల్. ౭౦.

పర్యాయోక్తి.

క. కార్యార్థకృత్తీచే ద త్కార్యార్థప్రాప్తికొఱకు గల్పించిన మా
ధుర్యయుతభాషితం బది పర్యాయోక్తంబు నాఁగఁ బరఁగం గవితకె. ౭౧.

చ. సురుచిరత్నకీలితము నూతము బన్న సరంబు నూపు, క
స్వరపుఁగరండముం దెఱచి పుచ్చు వెలుంగున, నంచు విశ్వభూ
వరుఁ డొకయింటిఁ బల్కుటయు వచ్చిననెచ్చెలు లంతటంతటకె
సురుచిరసాలభంజికలచొక్కపుజోటులువోలెఁ జూడఁగకె. ౭౨.

సమాహితము.

తే. కడకతో మున్ను దొరకొన్న కర్జమునకు సాధనము దైవనశమునఁ జాగెనేని
యది సమాహిత మని చెప్ప నతిశయిల్లుఁ గార్యకర్తకు నానందకరణ మగుచు. ౭౩.

ఉ. మానిని విశ్వనాథుపదమంజరులుకె దనఫాలపట్టముకె
మానుగఁ గూర్తు నంచు నభిమానము మానఁ దలంచుచోట న
మృనవసాధుఁ డచ్చ మగుమక్కువ నచ్చటి కేఁగుదెంచి త
త్సూనశరాసనాస్త్రములు చూఱగొనుం గరుణాసమేతుఁ డై. ౭౪.

ఉదాత్తము.

క. అతులైశ్వర్యాశ్రయముల వితతత్వ ముదాత్త మనఁగ విశ్రుత మగు నం
చితసంపద్భూషణము నూ ర్జితపదమును నగుచుఁ గార్యరీతులయందుకె. ౭౫.

కా. వంశం బీశ్వరమాలి మండనమహోఽవార్యంబు, నిర్మిదని
స్త్రింశం బింద్రపురస్థితాహితసుతిశ్రీకంబు, చక్రాచల
ప్రాంశుధ్వాంతనిహంత్రీ కీర్తి, వినమద్రాజన్యకోటిర
త్నాంతరాదంచిత మంఘ్రియగ్గము, చతుక్విస్వామి కల్లప్పడుకొ. ౭౬.
లపహ్నుతి.

క. కలయర్థనిరసనంబున నలవడునవ్యప్రకార మగునర్థముచే
వెలయు నపహ్నుతి యనఁగాఁ బలికెడు వెరవులను బెక్కుపాకము లగుచుకొ. ౭౭.
మ. ఘనమేఘం బది వాజిగా దతఁడు నిక్కం బింద్రుఁ డాగోహమం
డనరా దంగమరీచి గా దది తటిద్వాప్యపార ముద్యత్తుర
ధ్వని గా దంబుదఘోషణం బది ధరకొ దక్కంట నీసాంపు లే
దని భావించురు విశ్వభూవిభుని యర్వాగోహణకీర్తిడలకొ. ౭౮.
శ్లిష్టము.

క. ఏకాథోక్తం బయ్యు న నేకాథకము చిలుకుచుండు నెయ్యది యదివో
లోకమున శ్లిష్టమనఁగాఁ తైకొనఁ దగుఁ బదవిచిత్రకల్పనవిఘలకొ. ౭౯.
మ. మరుదుఠ్ఘేలదశోక పల్లవయు సమ్యక్పత్తిసందోహయకొ
భరితామోదయు జృంభమాణ సుమనో భద్రప్రదేశంబునై
యరుదై యొప్పెడువిశ్వభూపవిపులోద్యానావళిం జూడఁ ద
త్పరియుం బోలెఁ దనర్చె నింతి మహిళా పున్నాగ పూగంబులకొ. ౮౦.
విశేషోక్తి.

క. జాతిక్రియాగుణాదుల యాతతహీనత్వకథన మలవడు నెచటకొ
బీత్రివిషయేతరాథఁ స్ఫీతతకై యదియ తగు విశేషోక్తి యనకొ. ౮౧.
మ. గటులకొడపతాక యెత్తరు బృహత్సైన్యంబు వై దోన రు
దృట్టనిస్సాణరవం బెలర్ప రతిదృప్యద్దండగోపాలు భూ
కుటిమాత్రోదితచేష్టచేతన రిపుక్షోణీశు లంతంతటకొ
ఘట్టజూటంబులు దాన్లు రెక్కువ గదా భూరిప్రభావం బిలకొ. ౮౨.
తుల్యయోగిత.

క. ఖ్యాతగుణంబులచే ను యితనదృశోక్తి తుల్యయోగిత యగుఁ బ్ర
స్ఫీతస్తుతి నిందనములు జాతీయముగాఁగఁ జెప్పఁ జను నంద్రు బుధుల్. ౮౩.
కా. కాలవ్యాలముఁ గాలకూటమును నిర్ఘాతంబు ఘోరానల
జ్వాలాము నీకృపాణమును దుర్వాగంబు లుగ్రక్రియా

లోల్కీడల నంచు నెన్నుదురు భూలోకాదిలోకంబులకై
జాతుక్యాన్వయవిశ్వభూప సమిదిజ్యాశీలమంత్రోజ్జ్వలా.
విరోధము.

౮౪.

క. తమలో నొంటను రెంటుఁ బదములకు సంభావితార్థ దశన మెచటకై
గ్రమమున విరుద్ధ మగు నది యమరు విరోధంబు నాఁగ నయ్యెడలకై.

౮౫.

చ. అనిమొన విశ్వభూవిభునిహస్తకృపాణము చంద్రహాస ము
య్యును మఱి చిత్రభాను వన సుజ్జ్వల మయ్యెడుచోట నప్పురో
వనితలచన్నులం బులకవర్గము నెక్కిను వైరిభీరు లో
చనముల నశ్రువారములు సాల్పడు నందును నిందును బారికై.

౮౬.

అప్రస్తుతస్తుతి.

తే. వివిధసేవాది కంబుల విసువుచేత

నడరి యప్రస్తుతస్తుతి యనఁగ బరఁగు;

ననుచితార్థ ప్రశంసన మయ్యు నదియు

నొనర నొక్కొక్కచోటున నొప్పు నొసఁగు.

౮౭.

చ. కస వశనంబు పేయ ముదకంబు విహారము గానలోపలకై

వసుమతి శయ్యపట్టారులనంకఁ జరింపమి సంతసం బిలకై

బసులకు నెల్ల వృత్తి, జనపంక్తుల కైన నభీష్టితేదిరా

వసుమతి యైన విశ్వజనవల్లభుదృష్టియ వృత్తి నిచ్చులుకై.

౮౮.

వ్యాజస్తుతి.

క. వ్యాజస్తుతి యనఁగఁ బరిభ్రాజిత మగు నిదవోలె బ్రాణుతింపంగాఁ

దేజు బెసఁగెడు కథనము రాజిల్లెడు మధురవచనరచలచేతకై.

౮౯.

ఉ. ఈతఁ డుపేంద్రపుత్రిఁ డటె యింతల నేఁపక యేలమానుఁ? బ్ర

భాత్ర వినుత్సభద్రుఁ డటె కాంతల నేఁపక యేల తక్కు? వి

ద్యోతకశాధరుఁ డటె వధూటుల నేఁపక యేల యుండు నే

రితి? నటంచు విశ్వవిభుఁ బ్రీతి నులింపుదు రంగ నాజనుల్.

౯౦.

నిదశనము.

క. తిర మగునొకయధముతో సరి యగునథాంతరంబు సమకొల్పి తగకై

బర మైన నపర మైనను ధరణి నిరూపింపఁ గా నిదర్శన మయ్యెకై.

౯౧.

ఉ. ఇవ్వసుధం గవిప్రవరు లెచ్చట నుండియుఁ జెంద వండినకై

మవ్వ మెలర్చు విశ్వవృషమన్నధుఁ డిచ్చు నభీష్టసంపదల్

నివ్వటిలంగ, నత్తైఱంగు నిశ్చితకృత్యము, యీక తక్కునే
దవ్వులనుండి యైన రవి తమ్ముల కిమ్ముల సద్వికాసముల్.

౯౨.

సహాక్షి.

క. సమగూఢమూము లగుభావములఁ గ్రియాసదృశ యగుచు వచనార్థముతో
సమరిన సహాక్షి యనఁ జను సముచితచతురాధేశబ్దసంఘటనమునక.

౯౩.

చ. వసుధ జగీషుఁ డైనశశివంశ్యుని కీతుకలతోన చంద్రికా
విసరము సాగె దిక్కులను, విభ్రమదశ్వఖుగోన్న మద్రజః
ప్రసరముతోన తోయజపరాగము వ్రాఁకె నభంబు, మిత్రమా
నసపరిశుద్ధితోన మలినత్వము వీడ్కొనె వారిపూరముల్.

౯౪.

క. సరి నన్యోన్యార్థములం బరువడితో మార్పుకొనుట పరివృత్తి యనం
బరఁగం బలికెడువెరవుల; నగయ నలంకారకరణ మగుసత్కృతులక.

౯౫.

కా. సవ్యాసవ్యవిఘాతశాలి యగు నీ చాళుక్య విశ్వేషు హ
స్తవ్యావల్లదసిప్రభావము ప్రశస్తప్రశాధి దీపింపఁగా
భవ్యాంగంబుల నాహరించి యనిలో భద్రక్రియాపాది యైన
దివ్యాంగంబుల నిచ్చుచేర్చి మదవద్వీరాహితశ్రేణికిక.

౯౬.

ఆశీర్వచనము.

క. ఆశీర్వచన మనంగా నాశాస్త్రపదార్థసమ్యగేశంసన మి
ధాశయము భద్రములకుఁ బ్రకాశింపఁగఁ దగు నశేష కావ్యముఖములక.

౯౭.

ఉ. వేలుపుటిల్లువిల్లు వెడ వీఁకలపోకలనారి, రెండుచే
దోల వెలంగుతూ పెచటఁ దోలినఁ బాఱనితేరు మాటలై
గ్రాలెడుతేజు లెవ్వనికిఁ గల్లు నతండు చళుక్యవిశ్వభూ
పాలుమనంబునం బరవిభంజనుఁ డై విహరించుచుండెడుక.

౯౮.

వకోక్షి.

తే. స్తుతియు నభయంబుగా మున్ను దోచి పిదపఁ
దోడుతో వంకవంకయై దొరకుపలుకు
కవులు వక్రోక్షి యన నొప్పఁ గబ్బములను
గల్పనీయార్థవశమునఁ గానవలయు.

౯౯.

మ. పరపున్దంబులు కోకిలంబు లనిశభ్రాంతిండు చంద్రుండు కొ
వ్వెరు లస్త్రంబు లనంగుఁ డంగభవుఁ డీపిఱిండ్లు నిన్నెచ మ
ర్షరలో నెంతటివారు? వారక సఖుల్ వారింపఁగాఁ బోయి సుం
దరి విశ్వేశ్వరుఁ జూచి, తవ్విభుమహత్త్వం బీదకాశేదముల్.

౧౦౦.

సంకరము.

- క. వివిధాలంకృతి సమృద్ధిఁ జవిగా నొనరించు నథాసంగతిచేతక
సవర నయి కర్ణముల కుత్సవపద మగుకబ్బ మరయ సంకర మయ్యెక. ౧౦౧.
- మ. అనిలోనం గరవాలభైరవుఁడు వీరారాతులం గూల్చు న
ర్జునుఁ డీతం డనఁగా, సురాంగనలకుక శూరాహిత శ్రేణికిక
దనరించుం దగులంబు లచ్చుపడ నుద్యదాజకందర్పఁ డై,
• ఘనకీలాలము లుబ్బఁ జేయు ఘనవిఖ్యాతిం బ్రపూర్ణంబుగాక. ౧౦౨.

భావికము.

- తే. భావ మనఁగను గవియభిప్రాయ మంద్రు,
భావభేదనియు క్తంబు భావికంబు
వివిధరూప్రబంధో క్తివిషయగణము;
దగు వివేకింప నూత్న సందేశనమున. ౧౦౩.
- చ. వివిధపదార్థభావరసవృత్తుల రీతులఁ గావ్యపాకసం
భవ మగునూత్న బంధమునఁ బర్వసలంకృతు లెల్లఁ జూచి స
త్ప్రవృత్తివివేక మెల్లఁ బొడ గానఁగ నేర్చు చతుక్యవిశ్వభూ
ధవుఁ డనుమాట లూజ్జల వి దర్ప మెలర్ప సభాంతరంబులక. ౧౦౪.

- ఉ. చంద్రకులగ్రగణ్యుడు ప్రశంసితపుణ్యుఁడు సత్యధీహరి
శృంగ్రుఁడు డైవతత్రవిలసద్వృషభేంద్రుఁడు నీతితత్త్వని
స్తంద్రుఁడు శౌర్యలోలుఁడు బుధప్రియశీలుఁడు భూరివిక్రమో
పేంద్రుఁ డుపేంద్రనందనుఁడు భీమపదానిశవందనుం డిలడు. ౧౦౫.
- క. గంధర్వకళావిదుఁ డరి గంధర్విపమదవిమర్దకంతీరవుఁ డు
ద్బంధురవరాహకేతుఁడు బంధుపయోరాశికుముదబాంధవుఁ డెపుడుక. ౧౦౬.

మూలిని.

అహితనగరరుద్రం డంగ నాసంఘభద్రం
డహిమకిరణతేజం డర్చ్య విద్యత్సమాజం
డహానితకులశీలుం డర్థివగ్గానుకూలుం
డహరహరుదితార్థం డాజిపార్థుండు శక్తిక. ౧౦౭.

గద్యము.

ఇది శ్రీమదుమారమున చరణారవిందవందన గోవిందామాత్యనందన వివిధ
బుధవిధేయ విన్నకోట పెద్దయనామధేయ విరచితంబైనకావ్యాలంకార
మాడామణి యను నలంకారశాస్త్రంబునందునందు నర్థా
లంకారసముద్దేశం బన్నది పంచమోల్లాసము.

ప. పోల్ల సము.

శబ్దాలంకారములు.

- క. శ్రీశుండు హృదయాంతరిత గి రీశుండు పదవినమదరినరేశుండు విజయా
ధీశుండు విజయతత్పర వేశుండు చాళుక్యవంశవిశ్వేశుం డిలక. ౧.
- క. శీలింపవలయు మది శ బ్దాలంకారంబు లైనయమకాదివిచి
త్రాతిఖితబంధభేదము లోలిన యొకకొన్ని వాని నొనరింతుం దగక. ౨.
- క. కలుసుంబడి రూపకాదుల కలవడు సంస్కృష్టిసంక రాఖ్యలు కృతులకై
విలసితమణికనకమరీ చులకు విమిశ్రమును బోలె శోభాధికతక. 3.

శబ్దసంస్కృష్టి.

- క. తిలతండులములు సరి సరి గలసినగతి రూపకాదికంబులు తమలో
పల బెరసి యుండు నెచ్చట లలి నది సంస్కృష్టి యనునలంకృతి యయ్యెక. ౪.
- తే. వృత్తనుప్రాసపదసమావృత్త మైన శబ్దసంస్కృష్ట్యలంకారసంజ్ఞితంబు
వినుతమర్దశమంజులధ్వనియుంబోలె గణముల కెల్ల నానందకరణ మగును. ౫.
- చ. గుహ భృగురామ రామ సమకోపవిభూషితవిశ్వభూమిభృ
ద్బహుబలబాహురాహువు కృపాణముఖోద్ధతిఁ బేర్చి తత్సమి
న్ద్రుహి విహరించుచో నహితమండల మైందవమండలంబుగా
విహితవివేకు లై గగనవీధిఁ దలంతురు వేల్పు లాత్మలక. ౬.

క్షీరనీరన్యాయసంకరము.

- తే. పాలు నీరును గలసి యేర్పడకయున్న
కిరణిఁ దద్రూపకాదులు బెరయు నెచట
దొరసి యది క్షీరనీరసంకరము నాఁగఁ
గబ్బముల నుండు సంగాంగికములచేత. ౭.
- కా. సత్త్వాచారము చెప్ప నొప్పు నిల విశ్వస్వామి కె ట్లన్నన
ప్రాత్రశాధ్వో భోజనంబులను దక్షిణాహారానియ

మత్త్రక్రీడల నిత్యదానముల సమ్యక్ప్రీతి వర్తింతు రా
 సుత్రామామలు నప్పగోగణములుకొ నూరీంద్రులుం దద్దయుకొ.

౮.

నరసింహసంకరము

క. లసితాలంకృతసంధులు గసిబిసి యై చెదరకుండఁ గల్పించినఁ బొం
 దెసఁగెడు సంయోగం బది రసికులు నరసింహసంకరం బనఁ బరఁగుకొ.

౯.

మ. పనితోదగ్రుండు విశ్వనాథుఁ డనిలోఁ బజ్జన్మచందంబునకొ
 గనుపట్టం బటహారవంబు మొరయం గజోఁపమానోద్ధతికొ
 దనరించుకొ రుధిరాపగానికరముం దద్యోధబాహుభ్రమ
 ద్భునకోదండపయోధరప్రవిగళత్యాండావలీవహముల్.

౧౦.

క. ఒకఁడెఱఁ గిది శబ్దార్థఁ ప్రకటనములసంకరములు బహువిధము లీలిలకొ.
 సుకవులు ప్రతిభాఫణితుల సకలంబు నెఱుంగవలయు శాస్త్రములందుకొ.

౧౧.

అనుప్రాసములు.

ఆ. ఛేక వృత్తి లాట సిద్ధంబు లగునను
 ప్రాసములు ధర్మిత్రిఁ బరఁగు మూడు
 లలితవృత్తి; వానిలక్షణోదాహర
 ణములు తెలియవలయు యమకవిధుల.

౧౨.

ఛేకానుప్రాసము.

క. ఛేకాను ప్రాసం బన నాకణిత మగుచునొప్పు నథకము వేక్షె
 ఛేకొన్నవ్రాల యెప్పటి ఛేకొనఁబడునేని గృతుల సిరులకు నెల వై.
 క. కందర్పదర్పదము లగు సుందరరతిహాసరుచుల సుందరి యందం
 బందముగూరఁగ శంకరవందారూదారు విశ్వవరు నర్చించెకొ.

౧౩.

౧౪.

వృత్త్యనుప్రాసము.

తే. ఒకటి రెండును మూడు నై యొలయువ్రాలు
 పద్యమున నచ్చటచ్చటఁ బరఁగు నేని
 వృత్త్యనుప్రాస మన నది విస్తరిల్లు
 లలితరీతుల కెల్ల ఫిలాస మగుచు.

౧౫.

శ్లో. చొక్కపుటుక్కు క్రిక్కిరిసి మ్రక్కక మెక్కున నక్కజంపుట
 న్నెక్కుక చక్కనై బ్రదుకునిక్క నెఱింగిలిలేని శాత్రవుల్
 మొక్కుల మేది మ్రక్కి యని మొక్కుడు, మొక్కుక నిక్కుచున్న వి
 టెక్కులు చక్కఁబెట్టు విసుటించి చతుక్యనరేంద్రుఁ డిక్కడకొ.

౧౬.

లాటానుప్రాసము.

క. పాటిగఁ జెప్పిన శబ్దము చాటుగతికొ సారిదిఁ బల్కు చక్కద మథాఁ
ఘాటోత్కృష్టము చేసిన లాటానుప్రాస మనఁగ లలితం బయ్యెకొ. ౧౭.

చ. ధరణిఁ జఘక్యవిశ్వవిభుదానము దానము కీర్తి కీర్తి భీ
కరమగువాలు వాలు రణగర్వము గర్వము గాక కల్పితే
తరస్పృహమధారకులదానము దానమె కీర్తి కీర్తియే
కరమున వాలు వాలె రణగర్వము గర్వమె పౌరుషక్రియకొ. ౧౮.

శృంఖలన్యాయబంధము.

క. మొదలిపదం బటవూదటి పదయుక్తికి హేతు వగుచుఁ బరువడిఁ గలయకొ
దుదపదముతోడ నదికిన నది శృంఖలమూలబంధనాఖ్యైకైకయ్యెకొ. ౧౯.

చ. ధరణి శ్రుతంబుచే నఖిలధర్మము ధర్మముచేత సర్థకు
స్థిరతయు సర్థకుస్థిరతచేత బలోదయముకొ బలోదయా
చరణముచే జయావహము సంపదయుం బ్రభవించు విశ్వభూ
వరుసకు, నీతిమాగణమున వావిన చేరవె నిత్యభద్రముల్. ౨౦.

ఏకావళి.

తే. ఆదిశబ్దంబునకు మీఁద నడరుపదము
దగువిశేషణములతోడఁ దగిలి వరుస
గొలుసుగొని యర్థసంగతిఁ గూడెనేని
యదియు నేకావళీసంజ్ఞ నడరు నండు. ౨౧.

చ. మదిఁ దలపోయ విశ్వవిభుమంజులభాషలు సర్వసంపదా
స్పదములు సర్వసంపదలు సజ్జననేవ్యలు సజ్జనాఘముకొ
బాదలు విభూతియుక్తము విభూతియు నిత్యసముత్థ యిట్టిభ
ద్రదభరితానుభావ మొకరాజునకుం గలుగంగ నేర్పునే. ౨౨.

ప్రతిషేధబంధము.

తే. ఇవియె కవితలఁ దగఁ జెప్ప నెఱిఁగెనేనిఁ
బరఁగఁ బ్రతిషేధశృంఖలబంధ మనఁగఁ
బదము పదమునఁ బ్రతిషేధఫణితి గలిగి
పటుపదాలంకృతులచేతఁ బాటి యగుచు. ౨౩.

తే. ఎచటఁ బ్రజ లూర్జితశ్రీల నెసక మెసఁగ
ది దలంపఁగ నెఱుమ రాజ్యంబు గాదు,

విశ్వభూవిభుఁ డేరికి విభుఁడు గాఁడు

పట్టి చూడంగ వారలు ప్రజలు గారు.

౨౪.

మాలాదీపకము.

క. మొదలిపదంబుననుండియు నుదయోత్కర్షంబు లుత్తరోత్తరముగ నిం
పొదవఁగఁ బరువడి నెలకొను నది మాలాదీపి కాఖ్య మనఁ జనుఁ గృతులకె. ౨౫.

చ. ప్రకటిత మైనవిశ్వవిభుపాణికిఁ బుట్టె వితీర్ణి, యా వితీ

న్ది కసిశక్తీర్తి గల్గె, నలినర్తలక్తీర్తికి నుద్భవించె నీ

సకలవిశీర్ణవిశ్రుతులు సజ్జనకర్ణవిభూషణంబు లై,

యొకనికి నేల యబ్బు నిటు లొప్పెడు నుత్తమనిత్యసంపదల్.

౨౬.

సారాలంకారము.

తే. చలుకుపలుకున కుత్కర్ష బంధస్థి యుత్తరోత్తరసారమై యొలి నమరు,

నయ్యలంకృతి సారనామాఖ్యఁ జెందుఁ జెవులకింపుగ సుకవులు చెప్పి రేని.

౨౭.

క. దేవతలకు వరుఁడు మహా దేవుం డదేవుమాళిదెసఁ జరియించుకొ

డై వాత్సవఁ డాతనికుల పావనుఁడు చళుక్యవిశ్వపతి యిల నొప్పకొ.

౨౮.

యమకములు.

క. యమకాదిచిత్రబంధ క్రమములు బహులములు, వాని గతి భాషాకా

వ్యములకు నుచితములై చన నమరింతుం గొన్ని వరుస నగుఁ దెలియంగకె. ౨౯.

క. వచ్చినవణంబులు కడు నచ్చములై మొదల నడుమ నంతమునఁ గవుల్

మైచ్చఁ దదధర్మము లలవడి యచ్చెరువులు గాఁగఁ జెప్ప నగు యమకంబుల్. ౩౦.

తే. ఆది మ ధ్యాంత గోచరాఖ్యత్రయంబు

నాదిఘ్నధ్యగతంబు మధ్యాంతగతము

వరుస నాద్యంతగతము సర్వగము ననఁగ

యమకములు సప్తవిధముల నమరు నండుగి.

౩౧.

ఆది యమకము.

తే. ఉ క్తశబ్దంబు తుదశబ్ద ముక్త శబ్ద

విధముననె తోచి యథంబు వేతె యగుచు

వీనులకు నింపు సొంపును నీనెనేని

నాదియమకంబు నాఁ జను నంద్రు బుధులు.

౩౨.

క. వాసవవాసవధూ సువి లాసములం దెగడి నెగడులలనలమనముల్

ఛాసించు నాత్మగణముల భాసురుఁ డగువిశ్వవిభునిఫటువిక్రమముల్.

౩౩.

మధ్య యమకము.

- క. హృద్యాభంగంబై పరంగెడు పద్యమునకు నిట్టి యమకబంధము నడుమం
బ్రద్యోతించిన నది యన వద్యంబుగ మధ్యయమకవైభవ మెసంగున్. 3౪.
- క. శ్రీకీర్తి చంద్రికల విద్యాకైరవవితతు లలరఁ దలకొలిపెడు నీ
పోషుల పో కులపాదున మా కుముదహితాన్వవాయుఁ డగు భూపతికిన్. 3౫.

లింత్య యమకము.

- క. పాదము లుక్తక్రమ సుం పాదితగతి మెప్పు తుదను భావాలంకా
రోదయకరమై యమకం బాద్యత మగునేని యంత్యయమకం బయ్యెన్. 3౬.
- తే. లీలఁ జాళుక్య విశ్వభూపాలవరుని
విజయలక్ష్మీకర్తగాహవేశలందుఁ
జెవుల కింపుగఁ దొడరి ఘోషింపఁ దొడఁగె
గతుల కశ్యాణకశ్యాణగౌరవములు. 3౭.

ఆదిమధ్యయమకము.

- క. పరపుగఁ బద్మాకర మనఁ బరికల్పిత మగుమఁ బరంగుఁ బద్మాకర మై
ధర నెగడు విశ్వభూవరు వర సదనము బుధులపాలివైభవ పదమై. 3౮.

మధ్యాంతయమకము.

- క. పరగండభైరవుని యరి వరులును ముక్తాతప త్త్రివైభవు లెపుడున్.
పరగండభైరవుని కవి వరులును ముక్తాతప త్త్రివైభవు లెపుడున్. 3౯.

ఆద్యంత్య యమకము.

- క. హరిదంబరవిక్రముఁ డనఁ బరంగుం జాళుక్యవిశ్వపార్థివుఁ డనుచున్
బారిఁ బొగడుదు రరిన్వపతులు హరిదంబరవిక్రమప్రయత్న యశస్కున్. ౪౦.

సర్వయమకము.

- క. వనవర్గానివసదహితుఁడు వనవర్గాశ్రీతదివిజవల్లభుఁడు సకృ
ద్వనవర్గాశివయస్యుఁడు వనవర్గాయ్యుండు విశ్వవసుధేశుఁ డిలన్. ౪౧.

పాదత్రయ యమకము.

- శా. శస్త్రోదంచితఁ డైనయవ్యభు విపత్తుశ్రేణికి నివృథమ
త్వస్త్రితస్సుటకంకణధ్వని రణస్థానంబున నివృథిమ
త్వస్త్రితస్సుటకంకణధ్వని మరుత్స్వధంబుల నివృథిమ
త్వస్త్రితస్సుటకంకణధ్వని సరిత్సంగంబులం జేసులున్. ౪౨.

ద్వితీయోపమానగోపనము.

- సీ. విద్యావిధూతి వివేకసంపన్నత వాణీశ వాణీశ వైభవంబు
శాస్త్ర ప్రతాపాతిసత్త్వసమగ్రత శిఖిమిత్ర శిఖిమిత్ర శీలనంబు

గాంభీర్య భోగ రుగ్రతన్న సామగ్రి జలధీంద్ర జలధీంద్ర విలసనంబు
విక్రమ సౌందర్య విపులదర్శిన్నతి బలభద్ర బలభద్ర బంధురంబు
తే. దాల్చి వెలుఁ గొందువిష్ణువర్ధనకులార్ధి
చంద్రుతో విశ్వభూపాలచంద్రుతోడ
చంద్రధరపాదభక్తిని స్తంద్రుతోడ
నితరస్పృహకుఁ దుల్యత్వ మెట్లు గల్లు.

౪౩.

నిరోష్ఠ్యము.

క. పంచమ వర్ణాక్షరములు వంచించి హితోచితార్థవంతంబులు గా
వించినకబ్బము వీనుల కంచిత మై యది నిరోష్ఠ్య మన నొప్పారుకొ.
శా. చాళుక్యక్షీతి నాథునూజితయశస్సంక్రాంతిచేఁ దూలు లో
కాలోకాద్రిఁ దనర్చుచీఁకటులు, కైలాసోల్లసద్దీధితుల్
సాలం దెల్లనిచాయలం దనరు, నాశాదంతు లంతంతకుకొ
గాలాకారత నుజ్జగించు ననుచుం గాంక్షీంతు రత్నమృతకొ.

౪౪.

౪౫.

గూఢ చతుర్థము.

క. మొదలిచరణత్రయములొక బదిలముగాఁ గవిత నంత్యభాగాక్షరముల్
గదియం గ్రమమున నిల్పిన నది గూఢచతుర్థ మనఁగ నదృష్ట మయ్యెకొ.
చ. చతురుఁ బరాధ్యక్షిలఁ గవిశత్రుదభీష్ణితభూరిదానదుకొ
వితతభుజానిసగఁబలు విక్రమసన్నతి సేవితోదయుకొ
మతి కెదు రెల్ల సేసికొని మాన్యుల కాలము కాని మానులై
చతురులు విశ్వభూవిభుని సన్నతి సేయుదు రెల్ల కాలముకొ.

౪౬.

౪౭.

చతుర్విధకందము.

తే. ప్రభుమకందంబు రెండవపాదయుగము
నందు రెండవ గణవర్ణ మాదిగాఁగఁ
గడయు మొదలను వసతోఁగలిపి చదువ
నగుఁ జతుర్విధకందమై యార్చ్యసభల.

౪౮.

మొదటికందము.

క. చాళుక్య విశ్వవిభునకు వాలుకొ బుధమతియు సుగుణ వర్గము నిధులుకొ
జాలుటయు నీతినిరతియు మేలుకొ మధురతయు నీగి మీఠినవిధముకొ.

౪౯.

రెండవకందము.

క. బుధమతియు సుగుణవర్గము నిధులం జాలుటయు నీతినిరతియు మేలుకొ
మధురతయు నీగి మీఠిన విధముం జాళుక్య విశ్వవిభునకు వాలుకొ.

౫౦.

మూడవకందము.

క. చాలుటయు నీతినిరతియు మేలును మధురతయు నీగి మీఠినవిధముకొ
జాతుకృష్ణవిశ్వవిభునకు వాలుకొ బుధనుతియు సుగుణవర్ణము నిధులుకొ. గీ.౧.

చతుర్థకందము.

క. మధురతయు నీగి మీఠిన విధముం జాతుకృష్ణవిశ్వవిభునకు వాలుకొ
బుధనుతియు సుగుణవర్ణము నిధులుకొ జాలుటయు నీతినిరతియు మేలుకొ. గీ.౨.

క. సరసిజముఁ గందయుగళము, సరి మొదలినవాక్షరముల సమవృత్తముఁ, ద
త్పరమున మణిగణనికరము, వెరవున రచియింపఁ బంచవిధవృత్త మగుకొ. గీ.౩.

సరసిజవృత్తము.

శ్రీవిశ్వేశత్రైవర సేవాశ్రీతులు వొగడుదురు సిరి వరఁగుట్టకై
ధీవిద్యాసంభావితదేవుకొ ధృతియుతు హితజనదివసదినకరుకొ
శ్రీవర్ణింతుకొ భావనజీవుకొ జితరిపు శశికులశిఖరిమృగపతికొ
భావోదంచద్భావితభావుకొ బ్రతిదినసముదితబహుతరవిభవుకొ. గీ.౪.

ప్రథమకందము.

క. శ్రీవిశ్వేశత్రైవర సేవాశ్రీతులు వొగడుదురు సిరి వరఁగుట్టకై
ధీవిద్యాసంభావిత దేవుకొ ధృతియుతు హితజనదివసదినకరుకొ. గీ.౫.

తీయకందము.

క. శ్రీవర్ణింతుకొ భావన జీవుకొ జితరిపు శశికులశిఖరిమృగపతికొ
భావోదంచద్భావిత భావుకొ బ్రతిదినసముదితబహుతరవిభవుకొ. గీ.౬.

సవాక్షరవృత్తము.

శ్రీవిశ్వేశత్రైవర సేవా
ధీవిద్యాసంభావితదేవుకొ
శ్రీవర్ణింతుకొ భావనజీవుకొ
భావోదంచద్భావితభావుకొ. గీ.౭.

మణిగణనికరము.

శ్రీతులు వొగడుదురు సిరి వరఁగుట్టకై,
ధృతియుతు హితజనదివసదినకరుకొ
జితరిపు శశికులశిఖరిమృగపతికొ
బ్రతిదినసముదితబహుతరవిభవుకొ. గీ.౮.

క. తలకట్టు బోడలుం గొమ్ములు గలవణములతోడి ముఖ్యపదములున్
గలకబ్బము హ్రస్వస్వర కలితం బగుఁ గృతుల నరయఁ గవియనుమతులన్. ౧౯.
తలకట్టు.

క. వనదఘనవర్యచర్యక మనవరత ప్రసర దయ నయ క్రమ మఘమ
ర్దనకర మనత మనః కం పన మగయ శశధరవంశభవమహా మరయన్. ౨౦.
బోడలు.

క. స్థితి నిలిచిరి సిరి నించిరి ధితి మించి విరించివిధికిఁ ది విరిరి శ్రీతి ని
ర్మితికి నిలియిచ్చిరి మితిని షీతి నిగిడిరి గిరిపతాకిచెంగటివిమతుల్.
కొమ్ములు. ౨౧.

క. ఉరుగుణులుఁ గురులుఁ గుతురులు
గురులును బుణ్యులును బుధులుఁ గుతుకులు శ్రుతులున్
సురుచులు సుముఖులు సుఖులును
బురుసుతు లుడురాజవంశ్యుఁ బూన్పుదు రెపుడున్. ౨౨.
సరిగమపధనులు.

క. నీసరి పని నీసరి ధని నీసరిమాధారిగరిమ నీసరిగా రీ
నీసరిగా నిగమాగమ గోసారులును జశుక్యకులవిశ్వేశా.
గోమూత్రికాబంధము. ౨౩.

తే. వణములు నాల్గుపంక్తుల వరుస వ్రాసి
మూలలం దోలి గోమూత్రలీలఁ జదువ
ను క్తపద్యంబు దా నగు చుండెనేని
దనయే గోమూత్రికాఖ్యబంధంబు నాఁగ.
మాలిని. ౨౪.

వివిధ నయ విధిజ్ఞాన్ విధవీరారిగర్వన్
భువి ధనద విధిజ్ఞాన్ బుధసారాభిగమ్యన్
బ్రవరగుణ గరిష్ఠాన్ భాతవిశ్వేశుఁ గాంతున్
ధవళగుణగరిష్ఠాన్ ధాత విశ్వేశుఁ గాంచున్.
చక్రబంధము. ౨౫.

తే. నలయనవకంబు నాఱురేఖలు లిఖించి
యందు శార్దూల విక్రీడితాక్షరములు

వెట్టి నడుచుట్లఁ గవి కృతి పేళ్లు రెండు

చక్రబంధంబునకు నిడి చదువవలయు.

౬౬.

కా. చిత్తోపేతవికస్వరోత్తమగుణుక్ శ్రీలంపటుక్ సత్క్రియా

విత్తోద్దండును విశ్వభూరమణు నుర్వీకృత్యసత్కృత్యదుక్

విత్తాయత్యమతావిధిజ్ఞ మహితుక్ పీతిక్రమాతిప్రియా

యత్తుం జూచి నినుక్ విశేషవిదుఁగా యాచింపుదుక్ దుర్జయా.

౬౭.

కుండలిబంధము.

క. ఎనుబది పదములుగాఁ బెనఁ గొని యుపదేశమునఁ దెలియఁ గుండలిబంధం

బనఁజనుఁ దత్పదములఁ జక్కనివ్రాలిడి వరుసఁ జదువఁ గబ్బం బమరుక్.

౬౮.

మ. సతతోద్యత్కరవాలభైరవు విరాజద్రాజతేజస్కుఁ జి

గ్గతసత్యస్వరపూతకార్య వరదుక్ దత్తోలఘేలధ్వజ

ప్రతిభీతద్విడధీశనుత్యచరణుక్ భావార్థసారజ్ఞ ను

చ్చితసారస్వతభూతిసారవిషయుక్ జింతింతు సంతృప్తితోక్.

౬౯.

ఖడ్గబంధము.

క. తరతరమ పూసనుండియుఁ బరుజులు దట్టాడి మధ్యపద్ధతి ధారా

పరివృతి నుపదేశ క్రమ పరిచితిఁ బరియింప ఖడ్గబంధం బయ్యెక్.

౭౦.

క. సమరమహీ మధుమత్సమ సమధికతం ద్రుంచు విమతశకులక్ లీలక్

హిమరుక్కులుఁడు మరుత్వ త్సమసత్త్వతఁ బేర్చుచుండు సర్వజగములక్.

౭౧.

ఆ. ప్రథమ యమక చిత్రబంధాదు లొకకొన్ని

తెలుపఁ బడియె బుధులు దెలియవలయు

మర్విఁ బద్మబంధ సర్వతోభ ద్రాద

లంధ్రభాషఁ జెప్ప నరిది యంద్రు.

౭౨.

పదదోషములు.

మ. ప్రతిభాకంపన మబ్బినం గవులచేఁ బాటిల్లు శబ్దార్థసం

గతదోషంబులు కొన్ని, కొన్ని ధర సత్కావ్యంబులం దైన ను

త్థితవేగాకులితాపగావితతిలో దిండిగపిండాకృతిక్,

భృతి, సందర్భముచోట వానిఁ దగఁ జింతింపం దగుక్ సత్కవుల్.

౭౩.

క. పద'వా క్యాగ్ధ త్రితయ స ముదితములై వివిధదోషములు చెవి కసుఖా
 స్పదము లగు; వానితెఱుంగులు మది సుకవుల కెఱుంగవలయు మఱువక యెపుడుకొ.
 సీ. అప్రయుక్తము నపుష్టార్థకంబును నన మథాకంబును నిర్గాహ్వయంబు
 నపసంస్కృతంబు నేయాథకంబు సందిగ్ధనష్టప్రయోజనశ్లిష్టములును
 గాఢపరిక్షిప్త గూఢార్థకంబులు నప్రతీతికము నన్యార్థకంబు
 నవిష్కృతకవిధేయకాంక్షంబు నశ్శీల పరుష విరుద్ధార్థభాషితములు
 తే. ననఁగఁ బదియేడువిధము లై యతిశయిల్లుఁ
 గావ్యముల దోషములు పదగతము లగుచు;
 వాని నెఱుంగక రచించుచు వట్టికవుల
 వేడ్క మెచ్చుడు చాళుక్యవిశ్వవిభుఁడు.

౭౫.

అప్రయుక్తము.

క. దైవతుఁడు గాచుఁ గడుసం భావన నన నప్రయుక్తి పదమునఁ బరఁగుకొ
 వావిరిఁ బుల్లింగత్వము దైవతపదమునకు దఱచు దనరక యునికికొ.

౭౬.

అపుష్టార్థము

ఆ. జగతి నెనిమిదింటిసగములో సగ మగు
 భుజము లాహవములఁ బొల్లు లగునె
 భూపతులకు నన నపుష్టార్థ, మధ్యార్థ
 పదము లథాపుష్టిపదము గామి.

౭౭.

అనమర్థము.

క జనపతి వనధర పరివృత యనఁ జనుధర నేలె ననఁగ ననమర్థ మగుకొ
 వనధికి నీవనధరపద మొనరించుట శబ్దసంపదూనత యగుటకొ.

౭౮.

అనర్థకము.

క. నలి నొమ్మె బురుషుఁ డొగిఁ గడు నలవడియెం బడఁతి యన ననర్థక మయ్యెకొ
 నలి ననియెడునది యొగినకొ పలుకును బూరణము ల౧ధ్రభాషకు నగుటకొ.

౭౯.

అపసంస్కృతము.

క. స్మరిశన మతివకు సీతకు దరిశనము మసౌహారంబు దరుణికి ననఁగా
 ధర నపసంస్కృత మగుఁ ద ద్దరుత్వ మాద్యక్షరములఁ గూడక యునికికొ.

౮౦.

నేయాగ్ధము.

క. వరునిపయిఁ గూర్చి వనితకు నిరవగ్రహ మెపుడు ననిన నేయాగ్ధ మగుకొ
 నిరవగ్రహశబ్దాగ్ధము తిరముగ నేతవ్యవరణిఁ దెలియుటచేతకొ.

౮౧.

సందిగ్ధము.

క. అవనీభృత్కటకంబు త్వవపద మెల్లపుడు ననిన సందిగ్ధార్థం
బవిగళ మగు నగతట మా నవపతిపుర సంశయంబు నరుల కొదవుటకై. ౧౨.

అప్రయోజనసంశ్లేష్టము.

తే. అప్రయోజనసంశ్లేష్ట మగు సమీరణాశనారాతికృతకేతనాగ్రజన్మ
శత్రుతటముల నిల్తురు శత్రు లనిన నేతదగ్ధంబు గిరులకు నేగి రనుట. ౧౩.

క్లిష్టగూఢార్థము.

తే. తుతజ కంజేక్షణలు ఔమగల్గకటలు ఘనవిదగ్ధాత్మికలుఁ బురికాంత లనఁగఁ
గ్లిష్టగూఢార్థ మనఁ జనుఁ గ్లేశసరణిఁ దత్తదగ్ధంబు నెఱిఁగెడి తలఁపుచేత. ౧౪.

అప్రతీతికము.

క. ఖీతి బాడబులకు మన్యుక్తితి యుచిత మనంగ నప్రతీతిక మగు వి
శ్రుతబాడబమన్యువులకు వితతార్థము లెందుఁ బెక్కువిధము లగుటచేకై. ౧౫.

అన్యార్థము.

క. ఆదట నిండుని జగదా హోదంబునఁ జంద్రుఁ డనిన నన్యార్థము సం
పాదిల్లు నియతనామ ప్రాదుర్భావముల నెన్నఁబడ మండుటచేకై. ౧౬.

అవిమృష్టవిధేయాంశము.

క. ఉవిదకు మొలనూలు మనూ భవురెండవనారివోలెఁ బరఁగె ననం గా
నవిమృష్టవిధేయాంశం బవు నతనికి రెండునారు లడరక యునికికై. ౧౭.

అశ్లేలము.

క. వ్రీ డామంగళ కుత్సలు దోడుగ నశ్లేల మనెడుదోషము మూఁడై
బాడపడు గ్రామ్యవచన క్రీడల; నత్తెఱుగు కృతుల గేలిం జేయుకై. ౧౮.

వ్రీడాశ్లేలము.

క. జనపతికృప మదయుతులై చనుకుజనులు గుహ్యకేత సన్నిభులును మో
హనరసరుచిపరపూర్ణులు నన వ్రీడాశ్లేలదోష మగు వినుచోటకై. ౧౯.

అమంగళాశ్లేలము.

క. అన్న న కధిపతి యలుకం గన్నుల నీరొలుక బట్ట గడు దడిపె ననం
గిన్నశ్శాన మన్న ట్లన్నేరనిపలు కమంగళాశ్లేల మగుకై. ౨౦.

జుగుప్సాశ్లేలము.

తే. నాతి గనయంబు వదలింప నాథుమీఁద

నాభిపంకజగంధ మున్నతిఁ జరించె

నన జుగుప్సాభిధాశ్లేల మయ్యె నింతి

కృపుషు పొక్కిలిఁగొంపికం పగ్గ మగుట.

పరుషము.

క. కుర్బర కర్క శ బర్బర తర్కిత మవ్విటునిసురతతంత్రం బనుచుకొ
బేర్కొన్నుఁ బరుష మనఁ జనుఁ దార్కొను శ్రుతికటువు ననఁగఁ దజ్జోలచేతకొ.
విరుద్ధము.

తే. మిత్రుఁ డుదయింపఁ గువలయొన్నేష మొదవె
నన విరుద్ధంబు సఖునకు నవని కైనఁ
గలువలకు నర్కునకు నైనఁ గల్లుమైత్ర్య
కారణం బొక్కనెపమునఁ గానఁబడమి.

౯౩.

వాక్యదోషములు.

క. ఇవి పదగతదోషంబులు కవులకు నిట మీఁద వాక్యగతదోషంబులొ
వివరింతుఁ గొన్ని యవియును వివిధంబులు నూత్నములు వివేకింపఁ దగ్గుకొ. ౯౪.

సీ. క్రమభంగము విసంధికంబును బునరుక్తి కంబును వ్యాకీర్ణకంబు నాఁగ
భిన్న వచస్కంబు భిన్న లింగంబు ఛం దోభంగ యతిభంగ దోషములును
న్యూనాధికోపమా న్యూనపదంబులు సట సమాప్తికపునరాత్తకంబు
నశరీరకంబును నధికపదంబుఁ బ్ర క్రమభంగము పతత్త్వికర్షకంబు

తే. ననఁగఁ బదియేనువిధులఁ గావ్యములయందు
వాక్యదోషంబు లుదయించు; వానిఁ దెలిసి
కబ్బములు చెప్ప నుత్తమకవుల మెచ్చు
విష్ణువర్ధనచాళుక్యవిశ్వవిభుఁడు.

౯౫.

క్రమభంగము.

క. శ్రీవిష్ణువర్ధనాఖ్య ష్టైవరుకీర్తిప్రతాపమహిమలతో రా
జీవేందీవరమిత్రులు కావించురు చెలిమి యనఁగఁ గ్రమభంగ మగొకొ. ౯౬.
విసంధికము.

క. కలతంబుజలర్కుం డిల బలిఇంద్రుడదారుఁ డనెడుపలుకులలో న
చ్చులు హల్లులతోఁ గూడం గలయక యుండిన విసంధికం బగుఁ గృతులకొ. ౯౭.
పునరుక్తము.

తే. చక్రి చక్రాయుధుఁడు పోరు సలుపుచోట
ననిన నిది శబ్దపునరుక్త మంద్రు బుధలు

శాశ్విత చాపాస్త్రిఁ డాజి నెసంగునెడల

ననిన నిది యగ్రపునరు క్త మగుఁ దలంప.

౯౮.

వ్యాకీర్ణము.

క. తలల వరాహాంక మురం బుల నాజ్ఞయుఁ దాల్చి విశ్వభూవిభుఁ గొలువం

దలఁపుదు రరు లని చెప్పం దొలఁగక వ్యాకీర్ణ మనెడుదోషం బయ్యెన్.

౯౯.

భిన్న వచనము.

తే. అనిశభంగంబులును నవేవ్యములు నైన

యంబునిధు లట్ల గంభీర మగుమనంబు

వశము గా దన్న నది భిన్నవచన మయ్యెఁ

బెక్కుమాటల నొకమాట భేద్య మగుట.

౧౦౦.

భిన్న లింగము.

క. చాళుక్యవిభుఁడు వసుపఁ ద్రి శూలంబునుబోనిసేనశూరతచేతం

గులుదురు వైరు లనిలొ లీలం బారి నన్న భిన్న లింగం బయ్యెన్.

౧౦౧.

ఛందోభంగము.

క. ఎందును నీరాజున కే చందంబున లేరు సరి జగంబుల నెల్లన్

సుందరతను శూరత నన ఛందోభంగంబు గృతులఁ జను దోషం బై.

౧౦౨.

యతిభంగము.

క. చెప్పినయెడ నిలువక వడి దప్పిన యతిభంగ మనఁగఁ జనుఁ దత్కృతి నీ

చొప్పు నెఱుంగుఁడు తెనుఁగున నెప్పుడును విరామభంగ మెన్నరు కృతులన్.

౧౦౩.

న్యూనోపమ.

తే. చంద్రతారాభిరామ మై చదలు వొలిచెఁ

బుండరీకాంకకాసారఖండ మనఁగ,

నట్లు చెప్పిన న్యూనోపమాఖ్య యయ్యె

నుపమ తారాపథంబున కూనమగుట.

౧౦౪.

అధికోపమ.

తే. వికలముఖు లైనయరివధూటికలు గ్లాంత

నలినకైరవ లగుగ్రీష్మ నదలభంగి

నైరి నా నధికోపమ యయ్యె నరయ

నందుఁ గైరవ ముపమకు నధిక మగుట.

౧౦౫.

న్యూనపదము.

క. పరగండభైరవునిశ్రీ చరణంబుల కెరఁగ కున్న సమకూట వనే

నిత్య యన న్యూనపద మగు పరునకు నరపదముఁ గవతఁ బరితము గామిన్.

౧౦౬.

సమాప్తపునరాత్తము.

క. అవసీశుయశము గుణమణి నివహంబులు సెగడ సెగడ నిఖిలము నిండెక
గవివినుతులచే ధవళిత భువనం బనఁగా సమాప్తపునరాత్త మగుకొ. ౧౦౭.

అశరీరము.

క. కుశలుఁ డగున్వపతి సతతము కృశకులధర్మలను సహజకృత్రిమగుణులకొ
బిశునుల నని మును పలుకఁగ నశరీరము నిగ్రహించు ననుక్రియ నిడమిక్.

అధికపదము.

క. కరవాలభైరవునిచే నరుగుదు రరు లర్కమండలాకారములొ
నురిఁగి యన నధికపద మగు నరయఁగ నాకారశబ్ద మధికం బగుటకొ. ౧౦౮.

ప్రక్రమభంగము.

క. నారలు చీరలు మధురా హారంబులు కూర లడవి యాలయ మనఁగాఁ
గూరుం బ్రక్రమభంగము వారక వనగృహము లేకవచనం బగుటకొ. ౧౦౯.

పతత్ప్రకర్షము.

తే. ఏచి మార్కొనుఁ బలులఁ గ్రొ వ్వెసఁగుకిరులఁ
బాటు మృగములఁ ద్రుంచు నీభటుఁ డనంగ
నడరి విపరీతకృతిఁ జెప్ప నగుఁ బతత్ప్ర
కర్షదోషంబు దగ దీనిఁ గానవలయు. ౧౧౦.

అర్థదోషములు.

క. ఇష్టి వాక్యజాతదోషము లవిరళముగఁ దెలియుఁ డింక నర్థక్రమసం
భవము లగుదోషములఁ దగఁ జెవులకుఁ జవు లొదవ నోలిఁ జెప్పెద నొప్పుకొ.

నీ. వరుస నపార్థంబు వ్యర్థంబు హీనాధికోపమంబులు సంశయోక్తికంబు
సతిమాత్రకంబు నేకార్థంబు భిన్నంబు జరపదక్రమమును బరుషకంబు
సదృశోపమమును సప్రసిద్ధోపమ మును హేతుశూన్యాగ్రమును దనర్చు
విరసాహ్వయంబును నిరలంకృతియు విరుద్ధంబు నసంగతిత్వం బనంగఁ

తే. గబ్బముల సప్తదశదోషఘటన లొదవుఁ
బ్రాధి వానికిఁ బాసి సత్ప్రభువు లైన
యుభయభాషాకవీంద్రుల కొసఁగుఁ బాసఁగఁ
జారుతరక్షేత్రి విశ్వేశచక్రవర్తి.

అపార్థము.

క. ధనదునకు నెంద అంగన? లనుములు నాకమునఁ బండు నా? పాతాళం
బునఁ బాము లెన్నిగలవో? యనఁగ నపార్థంబు వాచికార్థము గామిక్. ౧౧౪.

వ్యర్థము.

తే. 'మీరు పెద్దలు, కులమును జారువంబు
విశ్రుతంబులు, గుణము లీవితతు, లేల
యధిపుఁ గొలువరు దా?' రన వ్యర్థ మయ్యెఁ
తొలుతఁ బలుకులు భజనహేతువులు గామి. ౧౧౫.

హీనోపమ.

తే. కుక్కలునుబోలె దనుజులు
మిక్కుటముగఁ గదుర సురలు మృగములభంగిక్
దిక్కులు చెడి పాటిరి నాఁ
దక్కక హీనోపమాభిధానంబయ్యెక్. ౧౧౬.

అధికోపమ.

క. అకుటిలగతిఁ గొలఁకులలో బకములు మునివరులుఁబోలెఁ బరఁగె ననంగాఁ
బ్రకటిత యగు నధికోపమ సుకవిత నీరెండుఁ జొనుప శూన్యం బయ్యెక్. ౧౧౭.

సంశయము.

క. నీ వన్న పలుకు చెప్పిన నావెలఁదికి నలుగ నేల యన సంశయ మై
భావింపంబడు నీ వను నావెరవున నన్న గామి నన్యార్థం బై. ౧౧౮.

ఏకార్థము.

క. మలయసమీరము మలసెను మలఁగొనియెఁ బటిరైలమారుత మనుచుం
బలికిన యర్థమ క్రమ్యుఁ బలుకుట యేకార్థ మండ్రు ప్రతిభావంతుల్. ౧౧౯.

అతిమాత్రము.

క. అతిమాత్రం బగు సతిభా పితమున నేకోదకమునఁ జెడు జగ మనుచుక్
మితముగ నరిసతు లేడ్చినఁ బ్రతతాకృతి నదులు వర్ష బాష్పజలములక్. ౧౨౦.

భిన్నసంబంధము.

క. నలువ భవదహితకీర్తులు నలుపులు గావించుతలఁపునంజేసి సుమీ
మలినత్వము కుజనమనః స్థలముల నిడె ననఁగ భిన్న సంబంధ ముగక్. ౧౨౧.

అప్రకృమము.

తే. పురుషుఁ డొక్కండు పరిణయంబునకు మున్న
నరుస సమూర్ప సీమంతపరికరములు

అనఁ నప్రకమ మండు కృత్యంబు గడచి
యవలిపనిసేయు నని చెప్పనట్టికృతుల.

౧౨౨.

పరుషము.

క. వేడెడునర్థులఁ గనుఁగొన వాఁడిమతారమునఁ జెండవలదా యను నీ
నూఁడరిమాటల పరుషము పోఁడిమి చెడు నట్టియర్థములఁ గబ్బములకొ.

౧౨౩.

అనదృశోపమ.

క. వసుధాపతి కోపాగ్ని ప్రసరంబులచేత రజతపర్వతభంగికొ
వెస వెలిగెఁ బోర ననఁగా నసమత నిది యనదృశోపమాహ్వయ మయ్యెకొ. ౧౨౪.

అప్రసిద్ధోపమ.

తే. బాష్పకణకీర్ణ మై యొప్పుఁ బణఁతిమోము
మంచు నిండినతొగపువ్వుమాడ్కి ననిన
నప్రసిద్ధోపమా ర్థ మై యడరు నండు
కుముదముఖముల కుపమా ప్తి గూడ కునికి.

౧౨౫.

హేతుశూన్యము.

తే. చర్మగోరక్షణార్థంబు చంపుఁ బులుల
ననక మిన్నక పులివేట లాడు నృపుఁడు
కూరుఁడై యన్న నది హేతుశూన్య మయ్యె
నిప్పయోజనకథన మై నివ్వటిలుట.

౧౨౬.

విరసము.

క. తలఁ పవుదూపులు నిద్దపు కెలనగవులు నింత యొప్పు నే భయమున ని
చ్చులు చను నరిసతులకు నన విలసనసమయంబు గామి విరసం బయ్యెకొ.

౧౨౭.

నిరలంకృతి.

క. నీచుఁడు సభలోపల దుర్వాచాలత నాత్మదోషవంచితఁ డగు నా
నేచును నిరలంకృతి యై యీచంద మలంకృతులకు నెక్కక యునికికొ.

౧౨౮.

విరుద్ధము.

ఆ. చర్మ నేయ జగదసమ్మత మగునర్థ
మది విరుద్ధ మనఁగ నతిశయిల్లు
దేశ కాల లోక ది క్షమయక విరు
ద్ధాహ్వయములచేత నైదు నాఁగ.

౧౨౯.

దేశవిరుద్ధము.

- క. మరుదేశంబునఁ బెక్కులు పరిపూరితసలిసదులు పరఁగి పిపాసా
తురులఁ దనియించు నాఁగా ధర దేశ విరుద్ధ మయ్యెఁ దజ్జోజ్జుల కెల్లఁ. ౧౩౦.
కాలవిరుద్ధము.

- తే. గ్రీష్మకాలంబు మత్తిలి కేకు లాడె
నింద్ర గోపంబు లిలమీఁద నెల్లఁ బొడమెఁ
జాఁగెఁ బ్రథమాంబువులకు నై చాతకంబు
లనఁగఁ గాలవిరుద్ధసమాఖ్య మయ్యె. ౧౩౧.

లోకవిరుద్ధము.

- క. ఘనగజకుంఠంబులలో మొనయుఁ బ్రవాళంబు జెలయు ముత్తైపుగము ల
య్యెనుఁబోతులకొమ్ములలో నన లోకవిరుద్ధ మయిన యర్థముఁ దలపఁ. ౧౩౨

దిగ్విరుద్ధము.

- క. ఉదగంబుధివీచుల నున్నదుఁ డై క్రీడించె దాక్షిణాత్యుఁ డనంగా
మదిలో వినియెడువారల యెద నించును దిగ్విరుద్ధ మనునర్థం బై. ౧౩౩.

సమయవిరుద్ధము.

- క. అమరఁగఁ బులితోలును మస్తమునం బలుజడలు దాల్చి సౌగతుఁ డొప్పెక్
హిమకర శేఖరుగూడి నన సమయవిరుద్ధాళ్ళ మగుచుఁ జను సత్కృతులఁ. ౧౩౪.

అనంగతి.

- తే. శ్రుతము కాంతియు నితనికిఁ జూ ట్టలనక
దయయు దానంబు నితనికి దయిత లనక
జోడు దప్ప ననంగతి స్తుతి మొనర్పఁ
బద్ధములయందు సహచరభృంశ మయ్యె. ౧౩౫.

- క. ఈదోషంబులు మొగి న లోదితములు పూర్వభాషితోదారణై
షాదిగణంబులతోడఁ బ్ర మోదంబునఁ గూడి యొసఁగు ముఖ్యార్థములఁ. ౧౩౬.

- క. శ్రుతిపరుపత మానుటకై మతిఁ గర్తవ్యంబు సౌమమార్గము చెప్పె
ఒతురతఁ గాంతి ఘటించుట వితతగ్రామ్యార్థసారణ విశ్రుతిఁ జేయుక ౧౩౭.

- క. కృతుల నపుష్టార్థప్రవి హతికొఱకై చొనుపవలయు నర్థవ్యక్తికై,
వితతన్యూనాధిక పద యులిహుతికై సమత చెప్ప నొప్పుం గవితకై. ౧౩౮.

- తే. ఆచుచితార్థ నిరాకరణాప్తికొఱకు

ఁ గుచుదాత్తలఁ గావ్యంబులందుఁ జొనుప,

యు క్తపాదవిసంధివిచ్యుతి యౌనర్పు

• పనికి నూజ్ఞస్వి కజ్జంబు పద్యములను.

౧౩౯.

ఆ. తుదిఁ బతత్ప్రకషణ దోషాపహతికి నై

యుక్తి రీతిఁ గావ్య మొగి నొనర్పు

సప్రతీతిక పరిహారంబు కొఱకు నై

సుప్రసాదగుణముఁ జొనుపవలయు.

౧౪౦.

క. చ్యుతసంస్కృతి మానుటకై యతిమధురసుశబ్దవృత్త మగు నొనరింపక,

బ్రతత ప్రకమభంగా మాతికై సంక్రమతఁ గూర్చి నగు నండుబుధుల్.

౧౪౧.

క. ప్రేయోలంకారము దా శ్రేయం బగుఁ బరుషదోషశిథిలతకొఱకై

చేయఁ దగునూ క్తితంత్రము హేయాస్థి లంబుఁ దొలగ నెగుచుటకొఱకై.

౧౪౨.

క. ఇతైఃకగున మఱియు గుణా యత్తాలంకార సరణు లరసి కపింద్రుల్

చిత్తంబున దోషోదయ వృత్తం బెడలించి కవిత విరచింపఁ దగున్.

౧౪౩.

చ. విరహితవైరికై భువన విశ్రుత సద్గుణ రత్న హారికై

నిరుపమకీర్తికై యువలి నిర్మధనక్షమ చారుమూర్తికై

విరచితవృద్ధికై సమర పీఠవిరాజిత జైత్రసిద్ధికై

పరిచితశక్తికై గిరిశపాదపయోజనిషక్తభక్తికై.

౧౪౪.

క. పరగండభైరవునకై యరిమానచండడిండిమారావునకై

• కరవాలభైరవోజిత బిరుదునకై సతవిమతనిభృతవరదునకై.

౧౪౫.

తరలము.

సుజనపోషణకాలికై రణశూరతావనమాలికై

రజనినాథకులగ్రగణ్యవిరాజికై జయవాజికై

గజభుజంగమభారవారణకారికై యవికారికై

విజయవిక్రమధర్మికై మనవిశ్వభూవరభర్మికై.

గద్యము.

ఇది శ్రీమదుమాళణ చరణారవిందవందన గోవిందామాత్యనందన వివిధబుధ

విధేయ విన్నకోట పెద్దయ నామధేయ విరచితంబైన కావ్యాలంకార

మూడామణియను నలంకారశాస్త్రంబునందు విమిశ్రితాలంకార

యమకాద్యనుప్రాసచిత్ర బంధచిత్ర సందర్భ దోష గుణ

నిరూపణ ప్రభృతి పంచమం బన్నది

షష్ఠో ల్లా స ము.

సప్తమోల్లాసము.

ఛందస్సు.

- క. శ్రీవిశ్వేశ్వరనకునై భావితవిశ్వేశ్వరాంఘ్రిపద్మనకై సం
భావితపదవాక్యకళా కోవిదుకై నయవిశేషగుణవిదునకునై. ౧.
- క. ధీయుత పింగళనాగ హలాయుధ జయదేవ ముఖ్యు లగునార్యులచే
నాయతమై యామ్నాయ పదాయిత మగుఛంద మొప్పిదముగ నొనర్తుకొ. ౨.
- క. ఛందోవిభ్రమవిధితో బొంది కదా వేదశాస్త్రములు వాగ్వనితా
మందిరము లైన యయ్యర విందభవునివదనములకు విభవం బొసంగెకొ 3.
- కా.పాం దై గౌరవలాఘవప్రకృత మై పూర్ణాక్షరస్నిగ్ధ మై
యందం బై శ్రుతిసమృతప్రకట మై ప్రాపించునానావిధ
చ్ఛందస్సూత్రము లేక లోకములఁ జంచగ్వాక్యరత్నావళి
సందోహంబులు కంఠభూషణము లై సంధిల్లునే యేరికికొ? ౪.
- క. ఛందము వాఙ్మయవిద్యా కందము యతిగమకసమకగణవృత్తకృతా
నంద మమందార్థకళా విందము వాణీకరారవిందము ప్రతిభకొ. ౫.
- క. పటుమతి నట మున్న మహా నటుఁ డీశుఁడు వాచకాభినయమునకై యు
త్కటయతిలయమయతాళ స్ఫుటవికటచ్ఛంద మందముగ నొనరించెకొ. ౬.
- క. స్పృజయించి యిచ్చె నజానకు నజాఁడును భరతునకు నిచ్చె నమృనివరుఁడుకొ
బుజామతి యగుసింగళుఁ డను భుజగమునకు నిచ్చె భుజగభోజనుఁ డచటకొ. 7.
- క. ప్రియ యది యేటిది నావుడుఁ బుయిలోడివలకుతుదలపొల్లులచేతకొ
మ య ర స త భ జ న గణము లు దయ మొందెకొ ఛంద మొందెఁ దద్దణయుక్తికొ. 8.
- క. గురువును లఘువును శంకర గిరిజాతాకృతులు తత్ప్రకృతములు గణముల్
గరుడునివై పింగళఫణి విరచించినతేజఁగు వరుస వివరంతుఁ దగకొ. 9.
- వ. అవి యెయ్యవి యనిన—ధీశ్రీశ్రీమ్, వరాహాయే, కాగుహార్, వసుధాస్,
సాంశ్చేక్యత్, కదాసజ్జో, కింవదభో, సహసన్: ఇ ట్లని గరుడభయంబుననుం దిర్య

గుదితస్వభావంబునను సాభిప్రాయశ్లేయనేయార్థంబుగా గణస్వరూపనిరూపణం
బునకునై పింగళనాగంబుచేత నుచ్చరితంబు లగుతద్వాక్యాంతరంబులం బొట్టు లై
తోచు మకార-యకార - రేఫ - సకార - తకార - జకార - భకార - సకారంబులు
గణాభిధానంబులకు నాద్యక్షరంబు లగుటచేత మగణ - యగణ - రగణ - సగణ - త
గణ - జగణ - భగణ - నగణంబులు గ్రమంబునం బ్రస్తావోద్ధారంబునం బ్రభవించె.
దత్స్వరూపంబులనుం దదధిదైవతంబులను బరిపాటిం బ్రకటింతు నెట్లనిన. ౧౦.

క. ధీశ్రీశ్రీ మన మగణము విశ్రుత, మధిదైవతంబు విశ్వంభర; ని
త్యశ్రీల నొనఁగు మగణ ప్రశ్రయముఖకవిత చెప్పఁ బని దనుఁ దలఁపక. ౧౧

క. జగతివరాహో యనఁగా యగణం బుదయించె నుదక మధిదైవత మై,
యగణప్రయోగములయెడఁ దగిలించుకొ సిరులుఁ దన్నుఁ దలఁపు న నిలుపక. ౧౨.

తే. బ్రమిసి కాగుహ రనునట్టి పలుకు రగణ
మయ్యె; నధిదైవతము వహ్ని యయ్యెఁ గానఁ,
గవితముఖమున రగణంబు గట్టునపుడు
వహ్నిఁ దలఁపంగఁ బగఱకు వచ్చుఁ జావు. ౧౩.

క. గతికై ఫణివసుధా సని మతిఁ దలఁచిన సగణ మయ్యె; మారుత మధిదై
వత మంద్రు; సగణముఖ మగు కృతి పగఱకు మగుడులేని కీ డొనరించుకొ. ౧౪.

క. సాతేక్వ దనుడుఁ దగణము జాతం బై శూన్య మగుడు, జద లధిదైవం
బై తనరె; దగణముఖకృతి శ్రీతుం డగున్పుని నైన హీనుం జేయుకొ. ౧౫.

ఆ. తనరఁ బింగళుండు కదాస జనక జగ
ణము జనించెఁ, దదధినాథుఁ డినుండు;
తొలితఁ గృతిన జెప్పఁ దొణఁగువో నర్కునిఁ
దలఁప నరికి రోగతతులు వొడము. ౧౬

క. ఖగపతి కింపద భన నది భగణం; బుడురాజు తదధిపతి; భగణాద్యం
బుగను గృతి చెప్పనప్పడు మృగాంకుఁ దలపంగ నగు సమీహిత కాంతుకొ. ౧౭.

క. సహస నని పలుక నగణం బహతం బగుఁ, దదధిదైవ మగుఁ బ్రాణుండు; త
ద్విహితస్త్పతి నాయువు గడు నిహితం బగు నగణముఖ వినర్తణములకొ. ౧౮.

క. గురులఘువులు గలములు; లఘు
గురులు గురులఘువులు నెన్ని కొన వ హము లగుకొ;
గురులఘువులు త్రితయము లై
ఘరిసిన నవి మగణ నగణములు నాఁ బరఁగుకొ. ౧౯.

ఆ. మగణరచన కాదిమధ్యాంతలఘువులు

గలిగె నేని య ర త గణము లయ్యె;

నగణ రచన మొదల నడుమను గడ గురు

వుండెనేని భ జ స లాప్తమిగులు.

౨౦.

క. లోపంక వ్రాయ గురు వగు; నేపంకయు లేనివ్రాత యెసంగును లఘువై;

జై వాత్సక రేఖాయుత భావజశరనిభము లండ్రు ప్రాజ్ఞులు మఱియున్.

౨౧.

క. గురువు లగు నొంటినున్న ల నిరునున్న ల జమిలివ్రాల నెడమల నూదక

బొరసినవియు దీర్ఘములు, ని తరములు లఘువులు గణములు త త్త్రితయంబున్.

౨౨.

క. ఇందుడు గాంతి వపుఃప్రభుఁ గందర్పుడు సప్తసప్తి ఘనరుచి ననఁ జె

న్నందినయవి గురువులు చె న్నిందిననిడుపులును నట్ల; యున్న వి లఘువుల్.

౨౩.

క. కృతికృపులును తృపిదృపులును పితృ భృతులును నిలుచు పదము పిఱుందన లఘువుల్.

కృతిలో నగణములును దీర్ఘత నొందినయేని రెట్టిగాఁ దగు నెఱుంగన్.

౨౪.

మ. కమనీయం బగు గద్యపద్యమయమై కావ్యంబు; గద్యంబు నా

నమరుం బాదనియంత్రణానియమవిన్యస్తప్రశస్తార్థ మై.

రమణీయాంఘ్రిచక్రమయ స్ఫుట వలిప్రా సాభిరామంబు స

ద్యము; తత్పద్యము వృత్త జాతు లన రెండై పర్వఁ గావ్యంబునన్.

౨౫.

క. వృత్తం బనఁ జతురంఘ్రి సు వృత్తం బై వళుల వ్రాల వెలయును; మాత్రా

యత్తగణంబులచేతఁ బ్ర వృత్తాకృతిఁ బరంగ జాతివితతులు కృతులన్.

౨౬.

తే. విరతి విశ్రామ విశ్రాంతి విరమ విరమ

జాభిధాన విరామము లనెడిపేళ్లు

యతికేఁ బర్యాయపదము లై యమరుఁ గృతిని;

యుక్తిపదములఁ గృతియందు నునుపవలయు.

౨౭.

క. కరి గిరి పుర నిధి శశి ది క్పరిసంఖ్యానంబు గణితపరిభాషలచే

నరసి యతి నిలుపుచోటులు పరికింపఁగవలయుఁ గావ్యబంధన వెలయన్.

౨౮.

వళిప్రాసములు.

క. పాదప్రథమాక్షర ము త్పానిత మగు వళి యనంగఁ; బ్రాసం బనఁగాఁ

బాదద్వితీయవర్ణము; పాదచతుష్కమున కివియ ప్రాణము లెఱుడున్.

౨౯.

వళిభేదములు.

క. స్వగజలు వర్గజ లిత రే తగవర్గజ లనఁగ నేకతరజ లనంగఁ

బుగ్గారు వర్ణ నాలుగు; చరుఁగ దెచుంగునకు వాని వలయుం దెలియన్.

౩౦.

క. కోరి యకారము మొదలై కారము తుద యైవయచ్చుగమి పండ్రెండుకొ
వారక యొండొంటికినిం పారగ వల్లయ్యె నాల్గు నైదును మూడుకొ. 3౧.

అజ్వరము.

క. ఆ ఐ ఔ లత్వమునకు నీ ఏలును ఋద్వయంబు నిత్వమువకుఁ దా
మూఁ ఓ లుత్వమునకు వళు లాయచ్చుల దొరసి యుండ హల్లుల కెల్లకొ. 3౨.

అకారవళినిరూపణము.

తే. అవని ధర్మజుఁబోలు నిత్యార్థచర్య,
నాదిరాజుల దొరయు నిత్యేంద్రభూతి,
నరులఁ బ్రహరించు బాహుదండోగ్ర్యమునను,
విఘ్నకులాగ్రణి చాళుక్యవిశ్వవిభుఁడు. 33.

ఇకారవళినిరూపణము.

అ. ఇనజుఁ డీగి, భారతీశుండు చతురత,
నేకవీరుఁ డాజి ఋజుతయందు,
ఋజురిపుఁడు సిరి, నహీనుండు భూవహ
నమున విశ్వమునుజనాధవిభుఁడు.

ఉకారవళినిరూపణము.

క. ధరణీవరాహలాంఛితుఁ డురరీకృత సకలవిద్యుఁ డూరీకృత సం
గరజయుఁడు విశ్వభూవరుఁ డురుకీర్తుల నెగడు నా బిడోజో నిభుఁ డై. 34.

వర్గవళినిరూపణము.

క. తుది నున్న జ ఇ ణ న మ ములు వదలిన యా క చ ట త పల వర్గాక్షరముల్
వొడిఁ దనవంగడములలో నదికిన నవ్వళులు వర్గజాఖ్యము. లరయకొ. 3౬.

సీ. కనునీయరాజకిషామణి కరిరాజ గర్వమహీధ్రానిగ్రాతమునకు
చతురయశస్సిత చ్చుత్తి కాయోధన జయదాశ్వభంజనీ యుంపునకును
టంకితరాయకతారిసాళువునకు డంభలాంఛన కోల ధాలునకును
తత్త్వ పురాణకథా రసవేదికి దాన దయా ధమ ధామ మతికి

తే. పశుపతిప్రాప్త సామ్రాజ్యఫలున కజ్జ
బంధుబంధుర తేజోవిభాసునకును
విశ్వవిభునకు సరి లేరు విశ్వజగతి
ననిన నివి వగఁవల్లకు నచ్చు గృతుఁ 3౭.

కాదివర్గమునకు గుణితస్వరవళినిరూపణము.

క. కా కై కా లట కత్వము, కీ కేలు కృ క్కాలు నల్లె, కిత్వము నళులై,
కూ కోలు కుత్వమునకును, కేకొను దత్కొంతసిద్ధార్థతతికొ. 3౮.

ఇతరేతరవర్ణజవళినిరూపణము.

క. ఇతరేతరవర్ణజవళి తతికిఁ జవర్ణువును శ ష స దగు నొకగమి యై;

కృతులకు న హ య లు నేక స్థితి నొకవంగళము; న ణ లుఁ జెలఁగు నొకటి యై.
చ. చతురచళుక్యవిశ్వవిభుశాసన మెక్కినరాజమాళు ల

చ్చత మకుటోజ్వలస్రగనుష క్తము లై విలసిల్లు నెందు; నీ

జతనము నీతిమంతులకు సాఁగిన నేమి కొఱంత? చంతో

జ్ఞ తమదబుద్ధులుం గుళలసిద్ధులు పొందుట లెల్లఁ బోలవే.

౪౧.

ఆ. చతురుపాయబాహుశ క్తిక్షమావళిఁ

బాఱ విడిచి చిత్రభానుసాక్షిఁ

బాఱ సర్వసిద్ధిపద మేది ధరణీవ

రాహునునకు నెఱిగి గాచకదుపు.

౪౨.

చ. అమమత కాస్పదంబు, వినయంబునకుం గుదు, రుబ్బులేనినె

య్యమునకు నాలవాలము; మహాగుణపం క్తికి జన్మభూమి, దా

నమునకు నాదరం, బరిరణక్రియ క్షుగ్రనికేతనంబు, నా

నమరుఁ జళుక్యవిశ్వమునుజాధిపుచిత్త మమ త్రవృత్తి యై.

౪౩.

ఏకతరవళినిరూపణము.

క. మ ర వ ల ఱ లేకతరవళు లరయఁగఁ దమతమక కవులయనుమతి వళులై

పరఁగఁ, బదాంత ముకారము పొరిఁ బొందినపు పు బు భు ము లు పొసఁగినచోటఁ.

ఆ. మధురవచనుఁ ధార్యమాననీయాగ్రణి

రసికవరుఁడు రాజరాజనిభుఁడు

వరుస యెఱిఁగి సుకవివరులకు నిచ్చిన

లచ్చి విశ్వవిభునిలాగు మెచ్చు.

౪౪.

ఆ. అజ్ఞా లాని యీగి తావడి సభలోన

తేసి పోలి లోన తిచ్చుఁ బొఱసి

తొన్న మడుగుపుడమి తేండ్ర నేల నుతింప

మనకు విశ్వనాథుఁ డొనరియుండ.

౪౫.

ముకారవళినిరూపణము.

శే. పుడమి విశ్వవిభునిభుజమునకుఁ దొడపు

ఫుల్లపద్మాలయ వితీర్ణమునకు బోటి

బుధులు విద్యావివేచనమునకు సాక్షి

భువనములు కీర్తికి నివాసములు దలంప.

౪౬.

ప్రాదివళినిరూపణము.

క. ప్ర ప రాప స మను ను ప్ర త్యపి ని ర్దు రధి న్య పా భ్య రాజ్య
 ర్యపసగ్గ వింశతికి వళు లు పరస్పరవర్ణయుక్తి సుభయముఁ జెల్లుకొ.
 ప్ర - పరా - అప - సమ్ - అను - సు - ప్రతి - అపి - నిర్ - దుర్ - అధి - ని - ఉప -
 అభి - ఉత్ - ఆత్ - వి - అతి - అవ - పరి:—ఇవి యిరువదియు నుపసర్గలు; ఇందు
 అప్యాజ్ అను నిరూపణ మప్రసిద్ధము.

శా. ప్రారంభించు నశేషధర్మముల సంపాదించు సత్కీర్తలకొ,
 బ్రారంభంబులు నిర్వహించు ఫలపర్యంతంబుగా నెప్పుడుకొ,
 బ్రారంభ ప్రతిలబ్ధ సంపదలచే రాగిల్లు నుల్లాసి యై,
 యీ రా జంచు నుతింతు రార్య లిల విశ్వేశావనీవల్లభుకొ. ర౮.

తే. రిపుల విశసించు చోటఁ బరేతనాథుఁ
 డుర్వి రక్షించుచోటఁ బరోఁ ధుజాఁడు
 బహుధనా వాప్తిచో ననపాయబుద్ధి
 యంతరహలకు నీ రా జపాయకరుఁడు. ౧౯.

చ. స్వయరహితంబు వైభవసమాగమ, మాహవధుర్యశౌర్య మ
 వ్యయము, జయంబు విస్తయసమగ్రము, పాదవినయ శాత్రవా
 న్వయ పరిరక్షణం బభినవంబు, నయోచిత శాస్త్రవాచకా
 న్వయనిపుణంబు చిత్త, మనయంబును విశ్వనరేంద్రభర్తకుకొ. ౧౦.

తే. స్వర్ణగిరిచాపుఁ డెచ్చింప వలయువేల్పు,
 స్వంత మగుమంత్ర మాప్తపంచాక్షరంబు,
 తథ్యమగుధర్మా మెపుడు ప్రత్యక్షకృత్య,
 మాత్మ విశ్వేశ్వరునకుఁ బ్రత్యహముఁ దగిలి. ౧౧.

సీ. గజభావశీలి నిరంతరశ్రుతికాలి యథావబోధ నిరగజ కుండు
 రాజన్యజన్య దురంతవిక్రముఁడు దు రవగాహవిద్యా విహారభూమి
 దానాహా సంపదధ్యానాస మాయుధాయతివేద శశ్వదధ్యయనవేది
 న్యాయ త గ్కాది నానాశాస్త్రకుతుకి వి న్యస్తపూతార్థ మహేశయండు ౧౨.

ఘ. ప్రచుగ ఫలిత సతురుపాయాభిరాముఁ డు
 పేంద్రభూపతనయుఁ డింద్రనిభుఁడు
 భీమబలుఁడు జగదభీహిత శోభనా
 షిర్ది విశ్వనాథుఁ డవనివభుఁడు. ౧౩.

క. చంచలత లేక దానూ దంచితఁ డగువిశ్వనాథ ధరణీశ్వరుచే
మించినసుకవీశ్వరుల దృ గంచలముల మలయు సిరు లుదగ్రప్రీతికై. గీ.౧.

చ. వ్యపగతదోషుఁ డవ్యసనవగుఁ డుదంచిత మంత్రపంచక,
వ్యపగతశత్రుమండలుఁ డయాన్వితఁ డూజిత వైరిభూవర
ద్విషవరమత్తకేసరి యతీంద్రియభేలనుఁ డార్య పర్యుఁ డ
త్యుపవితశౌర్యశాలి సుగుణోన్నతి విశ్వనరేంద్రుఁ డెప్పుడుకై. గీ.౨.

తే. విశ్వ విశ్వంభరాసమా వేక్షణమున
నడరు నీహిత బహుఫలావాప్తు లెల్లఁ;
బ్రణతు లానరింతు రఖిల పర్యంతస్థులు
సర్థి విశ్వేశ్వరునకుఁ బర్యాయగతుల. గీ.౩.

సబిందువర్గవళి నిరూపణము.

తే. ట త ప వగ్గాక్షరములకు డాపలించి
యొనర నూడిన బిందువు లుండెనేని
వరుస న న మ లు వళు లగు వాని కెల్ల
నవనిఁ గొందఱు సుకవులయనుమతమున. గీ.౪.

చ. కినుకఁ జళుక్యవిశ్వస్థపకేసరి తేసినవోఁ గృపాణదం
డనమునఁ గల్గుఁ బో సురగణత్వము తత్పదవారిజాత వం
దనమునఁ గల్గుఁ బో మనుజనాథత తద్భటనర్యనావలం
బనమునఁ గల్గుఁ బో గహనమధ్య నివాసము వైరికోటికికై. గీ.౫.

ద్వ్యక్షర త్ర్యక్షర ప్లుతాక్షర వళి నిరూపణము.

ఆ. మొదలివ్రాత రెండు మూడు నక్కరములఁ
గూడెనేని యదియ కూర్పు వళుల,
నంత్యవర్ణము నిడుపయి తగ్గు భేద ద
యార్థ మయిన నచ్చు హల్లు వళులు. గీ.౬,

క. ప్రియకరుఁడు సర్వలోకా శ్రయ బిరు దోదగ్రుఁ డుగ్రజనవర సేనా
జయలక్ష్మీ సుఖకర సం శ్రయఁ డీచాళుక్యవిశ్వరాజేంద్రుఁ డిలకై. ౬౦.

తే. ధర్మములు నిత్య సత్య కృద్వాస్తవై లెపుడు,
వజ్రములు చి త్తమున కి సద్వ్యసనచయము,
లహరీములు వర్ణవిభ్రమ ద్వ్యక్తివిధులు
పతికన్యనుటయు విశ్వభూపతికి నమరు. ౬౧.

క. త్రాసమతి విమతు లడుగులు డాసిన నీసామవంశ్యుడా రక్షింపం
డి ఘడిగి యుచితగతి వి న్యాసంబున గొలువలువదా విశ్వేశుక. ౬౨.

మ. కమలోత్పత్తి నిమిత్తముం గువలయాకాంత్యైతపజీవనీ
యము నైనంతన నభిప్రభమము నేలా సర్వలోకాశ్రయ
తుమతిం బేర్చు చళుక్య విశ్వవిభు శశ్వద్దాన ధారాజ లె
స్సముతో సాటికి బాటిసేపెదపు క్రిక్కా చక్క దర్శింపుమా. ౬౩.

ఆదేశవళి నిరూపణము.

క. ద్వీపమునకు నాకమునకు నావై శాస్త్రీక్తి నచ్చు లాదేశ సమా
సాపత్తి గలుగుటయు వళు లాపాదంపుదురు కొంద అచ్చును హల్లుక. ౬౪.

ఉ. ద్వీపులఁ ద్రుంచువిశ్వజగతీపతి యుత్తమశక్తి జాంబవ
ద్వీపమునందు గోవులకు నిమ్మగఁ జేయుటయుక బ్రసన్నయై
గోపతిధేను వవ్విభునకుం దనవైభవ మిచ్చెఁ గాక యే
భూపతు లీవదాన్యగుణబుద్ధి బ్రసిద్ధి వహించి రుర్వరక. ౬౫.

క. నీకరవాలముపాలై నాకంబున కరిగి రాజనారాయణ యా
భూకాంతు లెట్టిచన నో నాక విరోధములఁ దూల నడుతురు లీలక. ౬౬.

క. విను మన్యోన్యపదంబున కొనరింతురు కవులు గొంద తో మో లాయుం
దనుబోనియచ్చు కలుగుటఁ జూనువుదు రాయచ్చు వలియు సుకవులు కృతులక. ౬౭.

ఉ. ధన్యుఁడు విశ్వభూవిభుఁడు ధారుణి యేలఁగ భూజనంబు ల
న్యోన్యహితత్వ సంపదల నొందిరి, దంపతు లింపు నింప న
న్యోన్యసుఖానుకూలతల నోమిరి విప్రులు వేల్పుచిండు న
న్యోన్య సుపుష్టి తుష్టి కుళ లాదులఁ జెందిరి నాఁడునాఁటికిక. ౬౮.

దేశీయవళి నిరూపణము.

చ. కఱకరి కల్లడంబు కడుఁ గట్టిఁడి దెచ్చెర లోలమాస గ్ర
చ్చుఱ యెఁలారు లుల్లుఱుకు లాడెడి వీటిఁడి రజ్జాలాఁడు గ్రి
క్కిఱియుట నాఁ దెనుంగునకు నీయుభయంబు వళిప్రకారమై
మెఱయఁ గవిప్రయోగమున మేల మెఱింగి రచింప నేర్చినక. ౬౯.

క. చెన్నక్కునుఁ జెన్నక మా చన్న న మాచన యనంగ నచ్చట వళి యై
చెన్ను గు నకార మార్పుల మన్న న హల్లేని గలుగు మఱియొక్కొకచోక. ౭౦.

క. కడలాలుం జవరాలును జడుఁ డొక్క.౦ డొకఁ డనంగఁ జనుమడువుల న
చ్చిడుటమె తగు వడి హల్లును వడి నేయుదు గండ్రు కవులు వలసినచోటక. ౭౧.

క. ఏకైకము సోదర నా కాకులు ననుశబ్దములకు నొగి నేత్యోత్సా
నీకము వళు లగుఁ గొందఱు కైకొందురు వృద్ధివళులు కవుబాడఁబడికన్. ౭౨.

షడ్విధప్రాసములు.

క. భాసురము లగుచు సుకర ప్రా సానుప్రాస దుష్కరప్రా సాంత్య
ప్రాస ద్వంద్వ త్రితయ ప్రాసము లన షడ్విధములు పరఁగుం గృతులన్. ౭౩.

సుకర ప్రాసము.

క. సుకుమారము శ్రుతిసుఖదము నకలంకము నైనవల్ల మాద్యక్షర స్ప
ష్టికి రెండవవ్రాయి సుమీ సుకరప్రాసం బనంగ సులభము కృతులన్. ౭౪.

క. అరవిందహితుండు దీధిలి నరవిందోదరుండు విద్విడపహరణముచో
నరవిందభవుండు చతురత ధర ధరణిపరాహ విశ్వధరణిపుఁ డెపుడున్. ౭౫.

అన్యప్రాసము.

క. ఇడునెడఁ బ్రాసాక్షరములు బడి తప్పక పాదపదవిభాగములఁ గడున్
బెడఁగైన ననుప్రాసం బడరుం గబ్బముల నెల్ల నమరినతోడ వై. ౭౬.

క. రుంద్రములు సాంద్రములు నిస్తంద్రములును గుణము లెపుడు ధర సత్సహరి
శ్చంద్రునకుఁ జంద్రవంశ్యున కింద్రోజ్జితమహియునకు సుపేంద్రసుతునకున్. ౭౭.

దుష్కరప్రాసము

క. పరువడిఁ బాదాదుల ను చ్చరణాసహ్యక్షరముల సమకూర్చిన దు
ష్కర మనియెడుప్రాసం బగు సరసాలంకార మగుచుఁ జను సత్కృతులన్. ౭౮.

క. సుల్లె విశ్వేశ్వరుడో రగళహతిఁ జన్నరిపుల నగు వినుతింపన్
స్వగ్గవధూకుచకుంభ వి నిర్గళదంబువులచేత నిర్మలు లగుటన్. ౭౯.

అంత్య ప్రాసము.

క. మొదలిచరణంబుకడ శుభ పద మయ్యెడివ్రాయి యన్ని పాదంబులకున్
దుదనుండి మండనం బగు నది యంత్యప్రాస మనంగ నమరుం గృతులన్. ౮౦.

క. భూజనహితనయశీలున్ బూజింతురు నృపులు విశ్వభూమిపాలున్
రాజితకీర్తివిశాలున్ రాజేంద్ర చ్ఛత్రచామరశ్రీలోలున్. ౮౧.

ద్వంద్వ త్రిప్రాసము.

క. క్రమమునఁ బాదాదులయం దమలము లై రెండు మూడు నక్కరములు చె
న్నమరిన ద్వంద్వత్రిప్రా సము లనఁగాఁ బరఁగు వానిఁ జనుఁ డెలియరిగన్. ౮౨.

క. దానంబు వివిధులని దానంబు విరోధిరాజ దత్తధనచయా
దానంబు గవులసా ముప దానం బిట్లెఱుంగ విశ్వధరణిపతికిన్. ౮౩

క. శీలవస్తువు దన్న వపరి లాలనము నశేషశాస్త్ర లాలితవిద్యా
 ఘోషము ధర్మధరణీ పాలనమును విశ్వధరణీపాలున కొనరుక.

५४.

ల శ డ ఋ కాంత పాసములు.

క. వలసినచో ల శ ములు డ ల ములు మఱి ఋక్రాంతవర్ణములు ప్రాసము లై
యాలవడు సత్కవికృతులకొనిలపందగు వానిఁ దెలిసి నియతప్రీతికొ.

5-7.

క. తాళము దాలము నాజను జోళుండు చోడుండు నాగ సాం పగు ను గ్ర
వ్యాళ వ్యాడ వ్యాలము లోలిను సమరూఢే బ్రాసయుక్తి జ్ఞేలుకా.

9.

శ్రీ. భీకరాకారుఁ డయ్యు సంగీకృతుండు

మేదురక్రోధుఁ డయ్యు ననాదృతుండు

పాపనాత్మకుఁ డయ్యు బలావృతుఁడు

నాగెర బ్రాహ్మణులకు సమానంబు లేవుడు.

५३.

వృత్తములు

క. ఇది ప్రాసలక్షణం బింక విడితంబుగఁ బింగళాపి-విరచిత మగుచున్

బాదలెడు చందోగణ సం పద యగు వృత్తప్రపంచపద మెఱుంగఁ దగుట. ౮౮.

५५.

౪. ఆదట నక్షర గణ మో త్పాదిత గణసంప్రవృత్తి తమముచే గా

కోదరుడు గరుడునిం బ్ర చ్ఛాదించుట ఛంద మనగ జగతిం బరగెన్. ౮౯.

५५.

క. ఇది లోక జ్ఞాన వా క్షుడ మే పద్మింశతి పపంచాత, క మే

పోదలం దెలియగవలయును ముదమున నభిధానరూపముల చందంబుల్. ౯౦.

Fig.

5. ఉక్త, అత్యుక్త, మధ్య, ప్రతిష్ఠ, సుప్రతిష్ఠ, గాయత్రి, ఉష్ణిష్క, అనుష్టుప్, బృహతి, పంక్తి, త్రిష్టుప్, జగతి, అతిజగతి, శక్వరి, అతిశక్వరి, అష్టి, అత్యష్టి, ధృతి, అతిధృతి, కృతి, ప్రకృతి, ఇకృతి, వికృతి, సంకృతి, అతికృతి, ఉత్కృతి, అనం బ్రవర్తిల్లు; నందు నుక్తాదిచ్ఛందంబు లొక్కయక్షరంబునుండి యొండొంటి కొక్కొక్కయక్షరంబుగా పద్యింశాక్షరపర్యంతంబుఁ బెరుగు.

అందు సుక్తాచ్చందంబునఁ బ్రతిపాదంబున శేకాక్షగర్భబై శ్రీ యను వృత్తం బయ్యెన్.

(2)-(2)C-2E-0000.

ఆత్మకాంచనదాపదంబు ద్వ్యక్షగం బందు స్త్రీ యను వృత్తం బయ్యె:

ప్రేమా-పాదుం-గోరూ-పాపక్.

50-11
2-11-21

మధ్యాహ్నందంబు త్ర్యక్షరం బై నారీవృత్తంబునకు జనకం బయ్యె :
నారీవృ - తైరంభం - బారు న్నా - కారంబై.

ప్రతిష్ఠాచ్ఛందఃపాదంబు చతురక్షరం బై

కన్యావృత్తము.

పాత్తై మాగా-వృత్తిం గన్యా-వృత్తం బయ్యెన్ - జిత్తం బారన్.

సుకాంతివృత్తము(జగ.)

జగంబులం - దగున్ సుకాం - తి గల్పిత - ప్రగల్భితన్.

సుప్రతిష్ఠాచ్ఛందఃపాదంబు పంచాక్షరం బై

సుందరీవృత్తము (భగగ.)

సుందరి యొప్పుం - జెంది భగా నిం - పొంద నియుక్తిన్ - గందుకలీలన్.

ప్రగుణవృత్తము (సగగ.)

సగణాసక్తిం - గగసంయుక్తిన్ - బ్రగుణాఖ్యం బై - తగు నింపారన్.

అంబుజవృత్తము (భవ.)

ఇంబగు భకా - రంబును వకా - రంబును జామీ - యంబుజ మగున్.

విచ్ఛందోధికారము.

క. ఇం దుండియుఁ గరణీయ చ్ఛందోవృత్తముల నర్థ సంజ్ఞితములుగా
నొందింతు గ్రంథవిస్తృతి క్రందునకుం గాక యర్థగౌరవ మొప్పున్.

గాయత్రీ చ్ఛందఃపాదంబు షడక్షరం బై

విచిత్రవృత్తము (యయ.)

విచిత్రంబునందున్ - రుచించున్ యయంబుల్.

తనుమధ్యావృత్తము (తయ.)

ఓష్ఠన్తయ యుక్తిం - జెప్పం దనుమధ్యన్.

సురలత (నయ)

సురలతఁ జెప్పన్ - సారిది నయంబుల్.

ఉష్ణిక్ ఛందఃపాదంబు సప్తాక్షరం బై

విభూతివృత్తము (రజగ.)

స్వస్థ సర్వభూతి గా - గస్థ జస్థగంబునన్.

మదనవిలసితము(ననగ.)

మదనవిలసిత - ప్రదములు ననగల్.

కుమారలలిత(జనగ.)

కుమార లలితకు - సమగ్రజనగముల్.

అనుష్టప్పందఃపాదం బహుక్షగం బై

విద్యున్నాల యనువృత్తము (మమగగ.)

శ్రీలీలక్ రాజిల్లుక్ విద్య - వ్యాఖ్యం బై మాగాసక్తిక్.

చిత్రపదము(భభగగ.)

చిత్రపదం బన భాగా - చిత్రయతిప్రతిపత్తిక్.

ప్రమాణి (జరవ.)

జకారముక్ రకారముక్ - వకారముం బ్రమాణిక్తిక్.

సమాని(రజవ)

ఈసమానిక్తిక్ ర జ వ - వ్యాస మొ ష్టుగం గృతులక్.

సింహారేఖ(రజగగ.)

ఈరజాగ్రగా నియుక్తిక్ - గోరి సింహారేఖ యొప్పుక్.

బ్రహతీచ్చందఃపాదంబు నవాక్షరం బై

భుజగశిశురుతమనువృత్తము (ననయ.)

• భుజగశిశురుత మయ్యెక్ - ఋజు ననయ ములచేతక్.

కామితక్రియ హలముఖీ - నామ మొప్పు రననలచేక్.

భద్రకము(రనర.)

భద్రకంబు రనరంబులక్ - భద్ర విశ్వనృపమన్నథా.

ఉత్సుకము(భభర.)

ఉత్సుక మా భ భరంబులక్ - మత్సరి మాన విమగ్దా.

క. ఇట నిం దీవల విశ్రమ ఘటనలు కల్పింప వలయుఁ గట్టుంబుల నె

చ్చట నిలుపఁగాఁదగు న చ్చటఁ దగఁ బరికించి నిలుప శాస్త్ర ప్రాధిక్. ౯౮.

పంక్తీచ్చందఃపాదంబు దశాక్షరం బై

రుగ్గవతి యనువృత్తము(భమనగ 6.)

రుగ్గవతి యనువృత్తము - రుగ్గవతిద్య దీప్త గయక్తిక్.

మయూరసారి (రజరగ 7.)

ఘర్వ నీరజంబు వై రగంబు - సర్వదా మయూరసారిఁ జెప్పెన్.

మత్త(మభసగ,7.)

శైలశాంతిక్ మ భ స గ లోలిం - గ్రాలక్ మత్తాఖ్యను గనుపట్టుక్.

శుద్ధవిరాట(మసజగ,6.)

సక్తం బై మ స జ స్థ గ ప్ర థా - రక్తిక్ శుద్ధవిరాట నాఁ జనుక్.

పణవము (మనయగ,6.)

అందం బై మ న య గముల్ సాం పిం - పం ద పొందుక పణవం బయ్యెన్.

ప్రిప్రుప్రుదఃపాదం బేకాదశాక్షరంబై

శాలినీవృత్తము(మతతగగ,6.)

రాకాధీశాకార రాజన్త తా గా - నీకప్రాప్తిక్ శాలినీవృత్త మయ్యెన్.

ఇంద్రవజ్రము(తతజగగ,8)

ఈతాజ గానిర్మి తి నింద్రవజ్రా - నీతాఖ్య వర్తింపు వినిర్మలోక్తిక్.

ఉపేంద్రవజ్రము(జతజగగ,8.)

ఉపేంద్రవజ్రాహ్వయ మొప్పనిం వై - యుపేంద్రపుత్తా జతజోక్తగాలక్.

ఉపజాతి.

ఈయింద్రవజ్రాఖ్య ముపేంద్రవజ్ర - శ్రేయంబు గాఁ గా నుపజాతి యయ్యెన్

తోదకము(భభభగగ,7.)

కామితభత్రయ గాయత మై వి - శ్రామపుండోదకసంజ్ఞతఁ జెందుక్.

రథోద్ధతము(రనరలగ,7.)

రక్తిఁ బేర్చి ర న రంబు వై లగం - బుక్త మైనను రథోద్ధతం బగుక్.

చంద్రిక(ననరవ,7.)

సలలితముగఁ జంద్రికాహ్వయం - బలరు ననర వాంక మై కృతిక్.

స్వాగతము(రనభగగ,7.)

స్వాగతంబు రనభంబు గగా ప్తిక్ - సాగు విశ్వనృపచంద్రమలాధ్య.

శ్యేని(రవరవ,7.)

శ్యేనికై రవంబు చెప్పి వైగవం - బూనఁ జేయు టెల్ల నొప్పు నెప్పుడుక్.

వాణోర్తి(మభతలగ,7)

తద్వాణోర్తిక్ మధ తంబుల్ లగముక్ - సద్విశ్రామస్థితి సంధిల్లు దగక్.

బగత్రిఫందఃపాదంబు ద్వాదశాక్షరం బై

భుజంగప్రయాతవృత్తము (యయయయ, ౮.)

భుజంగప్రయాతంబు పొం దారు నందం

బజస్రంబుగా నయ్యాయంబు లొందక.

శోటకము (సససస, 9.)

సరసం బయి సాసససంభృత మై - విరచించినఁ దోటకవృత్త మగుక.

వంశస్థము (జతజర, ౮.)

జతంబులం జెందినజంబు రేఫయుక - నులింప వంశస్థ మనుక్రమక్రియక.

ఇంద్రవంశము (తతజర, ౮.)

ఈతాజరాకల్పన నింద్రవంశకా - ఖ్యాతాఖ్య మయ్యెక బరగండభైరవా.

త్రోదకము (నజజయ, ౮.)

సలలిత మైననజాయగణంబుల్ - విలసితత్రోదకవృత్తముఁ జెప్పక.

ద్రుతవిలంబితము (నభభర, 7.)

ద్రుతవిలంబితరూపితవృత్తిచేక - బ్రతతమయ్యె నభరగణంబులక.

స్రగ్వీణి (రరరర, 7.)

స్ఫూరితం బై యకూపారరశ్రేణితో - సార మై స్రగ్వీణీచారువృత్తం బగుక.

జలధరమాల (మభసమ, 9.)

మాద్యతీప్రితిం జలధరమాలాభిఖ్యం - బ్రద్యోతించుక మభసమభద్రవ్యాప్తిక.

ప్రమితాక్షరము (సజసస, 9.)

అమలక్రియాప్తిఁ బ్రమితాక్షర మై - యమరుక సమస్తసయంత్రిత మై.

విశ్వదేవి (మమయయ, 8.)

మాయావర్ణం బొప్పుం గ్రమన్యాసవృత్తి

జ్ఞేయుక భూభృద్విశ్రాంతిచే విశ్వదేవిక.

అకలంకయతిచ్చందో ధికార మిది దీనినెఱిగి తెలియఁగవలయుక.

బ్రకటింతు విపులవృత్త ప్రకరముఁ బ్రస్తారసరణిరచనీయంబుక.

చందశ్శాస్త్రవివక్ష సత్కృతిపరిష్కారక్రియాదక్ష స్వ

చ్చందశ్రీడడురుప్రతాప కరుణాసంపన్న సల్లాప ని

ష్టేందానందితసాధులోక భువనప్రఖ్యాత సుశ్లోక స

ద్వంద్వారుక్షేతిపాల పాలనక శాధారణ చైత్యజ్వల.

క. రాజేంద్రసరిత్రద్వయ రాజన్విజయేందిరాభిరామైశ్వర్యా
రాజాస్వవాయవర్యా రాజేవకదంబసూర్య రసికాచార్యా.

మూలిని.

రభస రణ విశంకా రాజానారాయణాంకా
సభయరిపుశరణ్యా శశ్వ దాసన్న పుణ్యా
సభికహితపదాగ్ధా సర్వలోకాశ్రయాగ్ధా
విభవవిబుధనాథా వీరలక్ష్మీ సనాథా.

గద్యము.

ఇతి శ్రీమదుమారముణ చరణారవిందవందన గోవిందామాత్యనందన
వివిధబుధవిధేయ విన్న కోట పెద్దయ నామధేయ విరచితంబైన
కావ్యాలంకారచూడామణి యను నలంకారశాస్త్రంబు
నందు ఛందో గణ వళి ప్రాస ఛందోధి
కార లక్షణ సముద్దేశం బన్నది
స ప్తమోల్లాసము.

25/1/23
- 3.73

